T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞAN VE EĞİTİME DEVAM EDEN SURİYELİ ÇOCUKLARDA YAŞAM DOYUMU İLE DEPRESYON ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nazan AYKUT

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞAN VE EĞİTİME DEVAM EDEN SURİYELİ ÇOCUKLARDA YAŞAM DOYUMU İLE DEPRESYON ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nazan AYKUT

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Çalışan ve Eğitime Devam Eden Suriyeli Çocuklarda Yaşam Doyumu ile Depresyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Nazan AYKUT

Yüksek Lisans Tezi

29.5.2019

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Nurdan DUMAN

Doç. Dr. Gonca POLAT

Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR

Okuduğumuz ve Savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Doç. Dr. Ender ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

29.5.2019

Nazan AYKUT

Tüm yaşamım boyunca çalışkanlığıyla bana örnek olan ve sevgisini daima hissettiğim annem Adalet'e

TEŞEKKÜR

Bu araştırmayı tamamlamamda birçok kişinin emeği ve katkısı bulunmaktadır. Araştırma sürecinde bilgileri ve destekleriyle tezime katkıda bulunan herkese teşekkür etmek istiyorum.

Öncelikle yoğun çalışma temposuna rağmen danışmanlığımı üzerine alan ve beni bu süreçte destekleyen, bilgi ve becerileriyle bana yol gösteren değerli danışmanım Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR'a teşekkürü bir borç bilirim.

Sundukları öneri ve değerlendirmelerle araştırmama önemli katkılarda bulunan değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Nurdan Duman, Doç. Dr. Gonca Polat'a teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitiminde emeği olan değerli hocalarım, Prof. Dr. Cengiz Özbesler ve Doç. Dr. Rıza Gökler'e teşekkürlerimi sunarım.

Veri toplama sürecinde gerekli desteği ve uygun ortama sağlayan Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneğine ve bu süreçte desteğini esirgemeyen ofis yöneticimiz Emine Engür Özkan'a teşekkürü borç bilirim.

Araştırmamda yaşantı, duygu ve deneyimlerini içtenlikle paylaşan araştırmamın tamamlanmasında büyük katkısı olan Suriyeli sığınmacı çocuklara sonsuz teşekkür ederim.

Tez sürecinde bana destek olan çalışma arkadaşım Duygu Özgür Yıldırım'a, mesleki bilgi becerisiyle bana olan desteğini esirgemeyen Medeni Karakuş'a teşekkür ederim.

Son olarak, bana olan güvenleri ve desteklerini her daim hissettiğim aileme, çalışmanın başından beri desteklerini esirgemeyen sevgili dostlarım Hülya Uslu ve Didem Akarsu Aykut'a en içten sevgilerimle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**

ÖZET ..... **vi**

ABSTRACT ..... **vii**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **viii**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **ix**

1. GİRİŞ **1**

1.1. Problem 3

1.2. Amaç 4

1.3. Önemi 5

1.4.Sınırlılık 6

2. GENEL BİLGİLER **7**

2.1. Kavramsal Olarak Göç 7

2.2. Göçün Ortaya Çıkardığı Statüler 10

2.2.1. Göçmen 10

2.2.2. Sığınmacı 11

2.2.3. Mülteci 13

2.3. Göçün Çeşitleri 15

2.4. Göç Nedenleri 17

2.5. Göçün Ortaya Çıkardığı Sorunlar 19

2.5.1. Kültürel Uyum Sorunu 20

2.5.2. Eğitim Sorunları 22

2.5.3. İşsizlik Sorunları 23

2.6. Suriyeli Sığınmacılar 24

2.7.Çocuklar Açısından Göç ve Suriyeli Sığınmacı Çocuklar 28

2.7.1. Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu 32

2.7.2. Suriyeli Çocuk İşçiler 38

2.8. Göç Olgusunun Göçmenler Üzerindeki Psikolojik Etkileri 41

2.9. Depresyon 46

2.9.1. Depresyon Türleri 47

2.9.2. Çocukluk ve Ergenlik Depresyonunun Özellikleri 48

2.9.3. Çocukluk ve Ergenlik Depresyonunda Olumsuz Yaşam Olaylarının Rolü 51

2.9.4. Depresyon Kuramları 52

2.10. Yaşam Doyumu Tanımı 55

2.10.1. Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler 56

2.10.2. Yaşam Doyumunu Etkileyen Bazı Değişkenler 58

2.10.3. Çocuk ve Ergenlerde Yaşam Doyumu 58

2.10.4. Yaşam Doyumu Kuramları 59

2.6. Göç Olgusunda Sosyal Hizmetin Rolü 64

3. MATERYAL VE YÖNTEM 66

3.1. Araştırmanın Modeli 66

3.2. Çalışma Grubu 66

3.3. Araştırmanın Etiği 66

3.4. Veri Toplama Araçları 67

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu 67

3.4.2. Beck Depresyon Ölçeği 67

3.4.3. Yaşam Doyumu Ölçeği 68

3.5. Veri Toplama Süreci 69

3.6. Verilerin Analizi 69

4. BULGULAR 70

4.1. Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Tanıtıcı Bulgular 70

4.2. Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanlara İlişkin Bulgular 78

4.3. Eğitime Devam Eden Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular 78

4.4. Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular..... 79

4.5. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Sosyo-demografik Özelliklere Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular..... 80

4.5.1. Çocukların Depresyon ile Yaşam Doyumlarının Eğitime Devam Etme ve Çalışma Durumuna göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular..... 80

4.5.2. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular..... 80

4.5.3. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Yaşa Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular..... 81

4.5.4. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Kardeş Sayısına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular 82

4.5.5. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Türkiye'de Yaşama Sürelerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular 84

4.5.6. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Öğrenim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular..... 86

4.5.7. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular 87

4.5.8. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulguları 88

4.5.9. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular..... 89

4.5.10. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Baba Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular..... 90

4.5.11. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Ailelerin Gelirine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular..... 90

4.5.12. Eğitime Devam Eden ve Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Ailelerinin Gelirine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular..... 91

4.5.13. Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Çalışma Yılına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulguları 94

4.5.14. Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Çalıştıkları Yere Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular 95

4.5.15. Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Kazandığı Parayla Kendilerine Bir Şey Almalarına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular 96

4.5.16. Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Çalıştıkları Yerde Şiddet Görmelerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular 97

4.5.17. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Ailelerinden Şiddet Görmelerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular 97

4.5.18. Eğitime Devam Eden ve Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Ailelerinden Şiddet Görmelerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular 98

4.5.19. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Alkol Kullanma Durumlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular 99

4.5.20. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Türkiye'de Yaşamaktan Mutlu Olma Durumlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular 100

4.5.21. Eğitime Devam eden ve Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Türkiye'de Yaşamaktan Mutlu Olma Durumlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular 101

4.5.22. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Suriye'ye Dönme İsteklerine Göre Faklılaşmasına İlişkin Bulgular 103

4.5.23. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Türkiye'de ki Hayallerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular 104

5.TARTIŞMA 106

5.1. Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması 106

5.2. Eğitime Devam Eden Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması 112

5.3. Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması 114

5.4. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulguların Tartışılması 115

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 123

7. KAYNAKLAR 128

8. EKLER 144

EK-1. DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU 144

EK-2. BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ 147

EK-3. YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ 149

EK-4. ETİK KURUL ONAYI 150

EK-5. ARAŞTIRMANIN YAPILMASI İÇİN GEREKLİ İZİN YAZISI ... 151

EK-6. ÖZGEÇMİŞ 152

ÖZET

Çalışan ve Eğitime Devam Eden Suriyeli Çocuklarda Yaşam Doyumu ile Depresyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Suriye'de Mart 2011'de başlayan iç savaş nedeniyle Suriyeli Sığınmacılar ülkemize toplu halde göç etmişlerdir, bu göçün hem Türkiye hem de Suriyeli sığınmacılar üzerinde büyük etkileri olmuştur. Göç dalgasıyla birlikte Türkiye'ye gelen nüfus üç buçuk milyonu aşmıştır, bu nüfusun çocuğunu çocuklar oluşturmaktadır. Savaş koşullarından kaçarak ülkemize yerleşen bu çocuklar göç öncesinde birçok sorunla karşı karşıya kalmışlarıdır. Savaş sonrasında ise bu çocuklar geldikleri bölgelerde yoksulluk, dil bariyeri, tssb ve sosyal uyum sorunları yaşamaktadırlar. Savaş sonrasında yoksullukla yüzleşen bu çocuklar ailelerine destek olmak için eğitime devam edememekte çocuk yaşta bulabildiği her işte çalışmaya başlamaktadırlar. Bu sorunlar çocukların ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler bırakmakta ve yaşam doyumlarını düşürebilmektedir, bu sorunların tespiti ve çözümü sosyal hizmet mesleği açısından çalışılması gereken bir alanı oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı çalışan ve eğitime devam eden Suriyeli çocuklarda yaşam doyumu ile depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmanın örneklemini ise evren içinden amaçsal örnekleme yöntemi ile seçilen orta ergenlik döneminde olan 92 çocuk oluşturmaktadır. Çocukların depresyon düzeyini ölçmek için Beck Depreyon Ölçeği, çocukların yaşamları hakkında genel algısı ve mutluluklarını ölçmek için ise Yaşam Doyumu Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmada depresyonun yaşam doyumu ile ilişkisini incelemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre çalışan çocuklarda depresyon düzeyi ile yaşam doyumu arasında negatif olarak anlamlı güçlü bir ilişki bulunmuştur. Yapılan analizlerden yola çıkarak yaşam doyumunun depresyonla doğrudan ilişkili olduğu, çocukların yaşam doyumunu arttırmak için ruh sağlıkları ile ilgili psiko-sosyal çalışmaların yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Depresyon, göç, suriyeli sığınmacı çocuklar, yaşam doyumu

ABSTRACT

Analyzing The Correlations Between Life Satisfaction with Depression of Syrian Child Labors and Children Continuing School

Syrian asylum seekers immigrated to our country with mass influx because of the civil war brought out on March,2011 in Syria and a strong effect on either Turkey or Syrian asylum seekers happened. After the war, these childeren have been subjected to poverty, language barrier, ptsd and social cohesion.They met poverty after the migration can not continue education to be able to support their families and they start to work as child labor. These problems have negative effects on their mental health and can reduce their satisfaction with life.The determination and solution of these challenges is a field to be worked on in terms of social service discipline.

The purpose of this study is to examine the relationship between the depression level and satisfaction with life of child labors and children who engaged to education. The sample of the study has consisted of 92 children in the missle adolescence who were selected from the field through purposeful sampling method.“Beck Depression Scale” to measure the level of depression in children, “Satisfaction with Life Scale” to measure their common sense and happiness have been practiced. The Correlation Analyse has been performed with the aim of examining the depression effect on the satisfaction with life in the study.According to the correlation, meaningfully, a deep relation has been found out betwen the depression level and the satisfaction with life of child labors in negative direction. Based on the analyzes, life satisfacion is directly to depression and psycho-social studies related to mental health should be expanded in order to increase life satisfaction of children.

Keywords: Depression, migration, life satisfaction syrian asylum seeker children

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

DSM	: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatiksel El Kitabı
UNİCEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
DÖ	: Depresyon Ölçeği
YDÖ	: Yaşam Doyumu Ölçeği

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 4.1. Çocukların çalışma ve eğitime devam etme durumları ile cinsiyetlerine ilişkin dağılım. 70

Tablo 4.2. Çocukların yaş ve kardeş sayısına ilişkin dağılım. 71

Tablo 4.3. Çocukların Türkiye'de yaşama sürelerine ilişkin dağılım. 71

Tablo 4.4. Çocukların eğitim durumları, annelerinin ve babalarının eğitim durumlarına ilişkin dağılım. 72

Tablo 4.5. Çocukların anne ve baba çalışma durumu, çalışan anne ve babaların mesleğine ilişkin dağılım. 73

Tablo 4.6. Çocukların ailelerinin aylık ortalama geliri, çalışma yılı, mesleğine ilişkin dağılım 74

Tablo 4.7. Çocukların kazandıkları para ile kendilerine bir şey almalarına ilişkin dağılım. 75

Tablo 4.8. Çocukların çalıştığı yerde ve ailede şiddet görmelerine ilişkin dağılım. 75

Tablo 4.9. Çocukların alkol ve uyuşturucu kullanımına ilişkin dağılım. 76

Tablo 4.10. Çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamalarına ilişkin dağılım. 76

Tablo 4.11. Çocukların Suriye'ye dönmek isteyip istememelerine ilişkin dağılım. 77

Tablo 4.12. Çocukların Türkiye'de hayallerinin olup olmadığına ilişkin dağılım. 77

Tablo 4.13. Çocukların ölçeklerden aldıkları ortalama puanlar. 78

Tablo 4.14. Eğitime devam eden çocukların depresyon ile yaşam doyumları arasındaki ilişki. 79

Tablo 4.15. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumları arasındaki ilişki. 79

Tablo 4.16. Çocukların depresyon ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar eğitime devam etmelerine ve çalışmalarına göre t-testi..... 80

Tablo 4.17. Çocukların depresyon ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla cinsiyet arasındaki t-testi..... 80

Tablo 4.18. Çocukların ölçeklerden aldıkları puanların yaşa göre dağılımı. 81

Tablo 4.19. Çocukların ölçeklerden aldıkları puanların yaşa ilişkin anova sonuçları. 81

Tablo 4.20. Çocukların ölçeklerden aldıkları puanların kardeş sayısına göre dağılımı. 82

Tablo 4.21. Çocukların ölçeklerden aldıkları puanların kardeş sayısına ilişkin anova sonuçları. 82

Tablo 4. 22. Çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları puanların kardeş sayısına göre post-hoc testi 83

Tablo 4.23. Çocukların yaşam doyumu ile depresyon puanının Türkiye'de yaşama sürelerine göre dağılımı. 84

Tablo 4.24. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının Türkiye'de yaşama sürelerine göre anova sonuçları. 84

Tablo 4.25. Çocukların yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanların Türkiye'de yaşama sürelerine göre post-hoc testi 85

Tablo 4.26. Çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu puanlarının eğitim durumuna göre dağılımı. 86

Tablo 4.27. Çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının çocukların eğitim durumuna göre anova sonuçları. 86

Tablo 4.28. Çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu puanlarının annelerinin öğrenim durumuna göre dağılımı. 87

Tablo 4.29. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının çocukların annelerinin eğitim durumuna göre anova sonuçları. 87

Tablo 4.30. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla annelerinin çalışma durumu arasındaki t-testi. 88

Tablo 4.31. Çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu puanlarının babalarının eğitim durumuna göre dağılımı. 89

Tablo 4.32. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının babalarının eğitim durumuna göre anova sonuçları. 89

Tablo 4.33. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla babalarının çalışma durumu arasındaki t-testi. 90

Tablo 4.34. Çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu puanlarının ailelerin aylık ortalama gelirine göre dağılımı. 90

Tablo 4.35. Çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının ailelerin aylık ortalama gelirine göre anova sonuçları 91

Tablo 4.36. Eğitime devam eden ve çalışan çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının ailelerin aylık ortalama gelirine göre dağılımı. 91

Tablo 4.37. Eğitime devam eden Suriyeli çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının ailelerin aylık ortalama gelirine göre anova sonuçları. 92

Tablo 4.38. Çalışan çocukların depresyon düzeyi ile yaşam doyumu puanlarının ailelerin aylık ortalama gelirine göre dağılımı. 92

Tablo 4.39. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının ailelerin aylık ortalama gelire göre anova sonuçları. 93

Tablo 4.40. Çocukların ölçeklerden aldıkları puanların ailelerin aylık ortalama gelirine göre post-hoc testi 93

Tablo 4.41. Çalışan çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu puanlarının çalışma yılına göre dağılımı. 94

Tablo 4.42. Çalışan çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının çalışma yılına göre anova sonuçları. 95

Tablo 4.43. Çalışan çocukların depresyon düzeyi ile yaşam doyumu puanlarının çalıştığı yere göre dağılımı. 95

Tablo 4.44. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının çalıştıkları yerlere göre anova sonuçları. 96

Tablo 4.45. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla kazandıkları parayla kendilerine bir şey alma durumu arasındaki t-testi. 96

Tablo 4.46. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla çalıştıkları yerde şiddet görme durumu arasındaki t-testi. 97

Tablo 4.47. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla ailelerinden şiddet görme durumu arasındaki t-testi. 97

Tablo 4.48. Eğitime devam eden çocukların depresyon ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla ailesinden şiddet görme durumu arasındaki t-testi. 98

Tablo 4.49. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla çocukların ailesinden şiddet görme durumu arasındaki t-testi. 98

Tablo 4.50. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla alkol kullanıp kullanmaması arasındaki t-testi. 99

Tablo 4.51. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının, çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olma durumuna göre dağılımı ve Post-Hoc Testi..... 100

Tablo 4.52. Çocukların depreyon ile yaşam doyumu puanlarının çocukların Türkiye'de yaşamak isteyip istemelerine göre anova sonuçları. 100

Tablo 4.53. Eğitime devam eden çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamalarına göre dağılımı ve post-hoc testi. 101

Tablo 4.54. Eğitime devam eden Suriyeli çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamalarına göre anova sonuçları. 101

Tablo 4.55. Çalışan çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamalarına göre dağılımı ve post-hoc testi. 102

Tablo 4.56. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olmamalarına göre anova sonuçları. 102

Tablo 4.57. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının çocukların Suriye'ye dönmek isteyip istememelerine göre dağılımı. 103

Tablo 4.58. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının çocukların Suriye'ye dönmek isteyip istememelerine göre anova sonuçları..... 103

Tablo 4.59. Çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu puanlarının Türkiye'de ki hayallerine göre dağılımı. 104

Tablo 4.60. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının Türkiye'de ki hayallerine göre anova sonuçları. 105

1. GİRİŞ

İnsanlar tarihin başlangıcından beri çeşitli nedenlerle bulundukları bölgeleri terk ederek başka yerlere göç etmişlerdir, göç etme davranışına neden olan pek çok faktör bulunmaktadır. İnsanlar bulundukları bölgenin tehlikelerinden kaçarak daha güvenli yaşam alanı bulmak, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak, yaşadığı coğrafyada karşılaştığı baskı, zulüm, işkence ve şiddetten kaçmak, savaş ve doğal afetlerden kurtulmak için bulundukları bölgeleri terk etmektedirler. Göçler zorunlu veya isteğe bağlı olarak gerçekleşebilmektedir (1). Zorunlu göç insanların çoğunlukla yaşam ile ölüm arasında tercih yapması sonucunda gerçekleştirdiği, bireyleri tüm yönleriyle etkileyen zorlayıcı göçlerdir. Zorunlu göçün sonucu olarak ortaya çıkan akın şeklinde yapılan sığınma hareketleri geçmişten günümüze kadar devam eden bir göç çeşididir (2).

Sığınma hareketi sonucunda hem göç eden toplum hem de göç edilen bölge birçok yönden etkilenmektedir. Bireylerin yaşadıkları bölgeyi, evlerini, ülkelerini terk etmeleriyle beraber bireyler geldikleri bölgede sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunlar başta olmak üzere birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Yaşanan bu göç süreci stres yaratıcı ve zorlayıcı bir durumdur özellikle ruh sağlığı problemlerinin çok fazla görülmesine neden olmaktadır (3). Göç ile birlikte ortaya çıkan olumsuzlukları göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasında yaşananlar olarak sıralayabiliriz. Özellikle savaş nedeniyle göç etmiş kişiler göç öncesi dönemde ruhsal ve fiziksel şiddet, işkence, katliamlar, aile bireylerinin kaybı ve yaralanmasına tanıklık etme, yıkım, yağma, çocuk kaçırma, aileden birinin ölümü ve travmalar gibi olumsuz yaşam olayları, kişilerin psikolojik problem yaşama riskini arttırmaktadır. Ayrıca bireylerin savaş sonrasında geldikleri bölgelerde ayrımcılığa maruz kalma, temel ihtiyaçların yoksunluğu, gelecek kaygısı, dil bariyeri ve uyum sorunu gibi çeşitli problemlerle karşılaşmaları da birey üzerinde stres oluşturmaktadır (4).

Bu bağlamda göç özellikle hassas gruplar üzerinde; çocuk, yaşlı, engelli vb. oldukça olumsuz etkiler bırakmaktadır. Bu hassas gruptan olan çocuklar göç sonucunda birçok risk faktörüyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Mart 2011'de Suriye savaşı nedeniyle ülkemize birçok Suriyeli sığınmacı akın etmiştir (42). Bu nüfus hareketinin çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır. Bu çocuklar savaşın kötü koşullarından kaçarak ailesi, yakınları veya kimi zaman tek başlarına Türkiye'ye giriş yapmışlardır. Savaşın kötü koşullarından kaçan çocuklar, geldikleri bölgelerde de birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadırlar, temelde ekonomik zorluklar olmak üzere birçok nedenle eğitim çağında okula gidememekteler, çoğu ekonomik zorluklar nedeniyle ağır iş koşullarında çalışmaya başlamaktadırlar. Bunun sonucunda henüz fiziksel ve psikolojik gelişimlerini tamamlamamış çocuklar çalıştıkları yerlerde ki kötü çalışma koşulları iş kazaları, ihmal ve istismar gibi birçok sorun ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Çocuk için okulun sosyalleşme ve öğrenme yeri olduğu gerçeği bilinmekte, bu çocukların yaşama devam etme ve aidiyet hissedebilmeleri için okulun bir destek mekanizması olarak erişebilir ve ulaşılabilir olması önemlidir. Çocukların eğitim hakkından mahrum kalmaları yetişkinlik yıllarında birçok sosyal soruna neden olabilmektedir (5). Çocuk için sosyalleşme ve öğrenmenin tamamlanamamış olması bir birey olarak da toplumda var olabilmesini engellemeye neden olmaktadır.

Eğitime devam eden Suriyeli çocuklar ise yoksulluk ve kötü yaşam koşulları gibi sorunlarla beraber eğitim hayatına devam etmeye çalışmaktadırlar. Ancak eğitim sürecinde temelde dil bariyeri, eğitim müfredatının farklılığı, sosyal uyum ve akran zorbalığı gibi çeşitli problemler nedeniyle bu çocukların okula devam etme motivasyonları düşük ve akademik başarıları kötü olabilmektedir.

Eğitime katılamayan çocuklar ise yaşadıkları ekonomik güçlükler nedeniyle ailelerini geçindirmek için birçok sektörde çalışmaktadırlar. Kimi zaman çocuk işçiliğinin en kötü şekillerinde pornografi, çocuk asker ve fuhuş sektöründe çalıştırılmaktadırlar. Bazen de sokakta atık ve plastik toplayıcılığı, çeşitli sanayi kollarında çalışmak zorunda olan bu çocuklarda, görülen en büyük risk sağlık sorunları ile karşı karşıya kalmaları, çocukların fiziksel, duygusal ve ekonomik olarak istismar edilmeleri ve bu istismarlara açık olmalarıdır. Maruz kaldıkları

istismarlar; fiziksel istismar olarak şiddete maruz kalma, kaza dışı sebeplerle çocuğun yaralanması olarak belirtilebilir. Duygusal istismar ise çocuğun psikolojik olarak çalışma şartlarından olumsuz etkilenmesi, aşağılayıcı davranışlara maruz kalması, yalnız bırakılması, hakaret edilmesi gibi psıko-sosyal gelişimini olumsuz etkileyecek muamelelere uğramasıdır. Ekonomik istismar ise çocuğun ruhsal ve fiziksel gelişiminin göz ardı edilerek çalıştırılmasıdır (6).

Türkiye'de de Dünya'da da eğitime katılamayan çocuklar ve çocuk işçiliği hala kanayan bir yara olarak devam etmektedir. Bugün dünyada hala milyonlarca çocuk eğitime devam etmemekte, bu çocukların çoğu yoksulluk nedeniyle çalışmak zorunda kalmaktadır. Çocuk hakları sözleşmesi çocukların temel haklarını güvenceye almayı amaçlamıştır, fakat bu sözleşmeye rağmen bugün dünyanın birçok yerindeki çocuklar temel haklarından faydalanamamaktadır.

Çocuk işçiliğinin bilinen birçok ağır sonucu olmaktadır, çocuklar bu süreçte birçok ihmal ve istismara uğramakta bu doğrultuda çeşitli psikososyal sorunlar yaşamaktadır. Suriyelilerin Türkiye'ye gelmesiyle beraber çocuk işçiliği rakamlarında ciddi bir artış yaşanmıştır, birçok çocuk yoksulluk nedeniyle eğitime devam etmemekte çalışma hayatına katılmaktadır. Suriyeli çocuk işçiler sorunu Türkiye'de son zamanlarda sıkça gündeme gelmekte, ancak çocuk işçiliği ile ilgili literatürde çok fazla çalışmaya rastlanmamaktadır. Çalıştıkları için eğitime devam edemeyen bu çocukların yaşadığı birçok sorunun olduğu bilinmektedir. Eğitime devam eden çocuklarında okullarda dil bariyeri, müfredat farklılığı ve akran zorbalığı gibi birçok sorunla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Çocuklar yaşadıkları bu problemler nedeniyle duygu durum bozuklukları, somatik ağrılar, kaygı, bunaltı, depresif olma gibi psikolojik sorunlar yaşayabilmekteler. Ancak literatürde bu çocuklar ile ilgili yapılmış çok fazla çalışmaya rastlanmamaktadır.

1.1. Problem

Türkiye, Suriye savaşı nedeniyle uzun süredir zorunlu olarak göç eden sığınmacıları kabul etmektedir. Menşe ülkelerinde çeşitli problemler yaşayan bu nüfus, sığındıkları ülkelere menşe ülkeden getirdikleri problemlerin yanı sıra sığınılan ülkede de çeşitli problemler yaşamaktadırlar. Bu çok boyutlu sorunların

birey ve gruplar üzerinde olumsuz etkileri bulunmakta, bu sorunlar bireylerin psikolojisi üzerinde de olumsuz etkiler bırakmakta ve bireylerin yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilenmektedir.

Özellikle savaş nedeniyle göç eden orta ergenlik dönemindeki çocuklar bu savaşın öncesi, sırası ve sonrasında birçok problemle karşı karşıya kalmışlardır. Bu çerçevede bu hassas grubun depresyon durumu ve yaşam doyumlarını belirlemek için sosyo-ekonomik durumlarının, kültürel özelliklerinin, gelişimsel özelliklerin, çalışma ve eğitime katılım durumlarının iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

Bu araştırmanın temel problemi orta ergenlik dönemdeki çalışan ve eğitime devam eden Suriyeli çocukların sosyo-demografik durumları, depresyon düzeyleri ve yaşam doyumlarının nasıl olduğunu ortaya koymaktır.

1.2. Amaç

Ergenlik döneminde bulunan çalışan ve eğitime devam eden Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunların etkisinin azaltılabilmesi için mikro, mezzo ve makro düzeyde müdahalelerin yapılması önemlidir, ancak bu müdahaleler için yaşam koşullarının ve içinde bulundukları ruhsal durumları ve öznel iyi oluşlarının doğru analiz edilmesi gerekmektedir.

Bu nedenle bu araştırmanın temel amacı çalışan ve eğitime devam eden Suriyeli çocuklarda yaşam doyumu ile depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar oluşturulmuştur;

1. Çalışan ve eğitime devam eden çocukların depresyon ile yaşam doyumu düzeyleri nasıl dağılmaktadır?

2. Çalışan ve eğitime devam eden çocukların depresyon ile yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3. Göç eden çocukların depresyon ile yaşam doyumu düzeyleri, sosyodemografik özelliklere göre (eğitime devam etme ve çalışma durumu, cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, Türkiye'de yaşama sürelerine, öğrenim durumu, annelerinin öğrenim durumu, babalarının öğrenim durumu, annelerinin çalışma durumu, babalarının çalışma durumu, ailelerin aylık ortak gelirine göre) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

4. Çalışan ve eğitime devam eden çocukların depresyon ile yaşam doyumu düzeyi arasındaki ilişki, ailelerin aylık ortalama gelirine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

5. Çalışan çocukların depresyon ile yaşam doyumu düzeyi arasındaki ilişki, çocukların kaç yıl çalıştıklarına göre, çocukların nerde çalıştığı, çocukların kazandığı parayla kendine bir şey alıp almaması, çocukların çalıştığı yerde şiddet görmesine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

6. Göç eden, çalışan ve eğitime devam eden çocukların depresyon ile yaşam doyumu düzeyi, çocukların ailesinden şiddet görmesine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

7. Göç eden çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu düzeyi, çocukların alkol kullanıp kullanmamasına, Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamasına, Suriye'ye dönmek isteyip istememesine, çocukların Türkiye'de ki hayallerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

8. Çalışan ve eğitime devam eden çocukların depresyon ile yaşam doyumu düzeyi, çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.3. Önemi

Savaş sonrasında travmatik deneyimler nedeniyle çocuklarda depresyon, kaygı, travma sonrası stres bozukluğu, uyum sorunları, akademik başarı ve yaşam doyumunda düşüş gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu sorunlar kısa süreli olabileceği gibi çocukların tüm yaşamını da etkiyebilmektedir. Çocukların yaşadıkları travmanın öznel iyi oluşlarını değerlendirmede etkili olduğu bilinmektedir. Bu nedenle bu sorunların tespiti için, depresyonun çocuklar arasındaki düzeyini ve bunun yaşam doyumuyla olan ilişkisini belirlemek önem arz etmektedir.

Suriyeli çalışan ile eğitime devam eden çocukların depresyon düzeyi ve yaşam doyumunu araştıran ilk çalışma olması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca araştırmanın sonuçlarıyla birlikte, çocukların yaşadıkları ruhsal sorunların ve öznel iyi oluşlarının ortaya konulması, bu sorunların çözümünde koruyucu ve önleyici

hizmetlerin sağlanması ve geliştirilmesi için katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmada elde edilen bilgilerin bundan sonra yapılacak çalışmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4.Sınırlılık

Çalışma maliyet ve ulaşım güçlükleri nedeniyle sadece Ankara ilinin Altındağ ilçesinde bulunan sığınmacı çocuklarla yapılabilmiştir. Literatürde Suriyeli sığınmacı çocuklar ile ilgili araştırma sayısının yeteri kadar olmaması nedeniyle bulgu ve tartışma sürecinde kullanılacak kaynakların azlığı araştırmanın diğer sınırlılığıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Kavramsal Olarak Göç

İnsanlık tarihi boyunca görülen ve günümüze kadar devam eden göçler, sonuçları itibariyle toplumların kültürleri, politikaları ve ekonomileri üzerinde oldukça etkili olmakta ve bu sistemleri değişikliğe uğratmaktadır. Göç eylemi bireylerin yaşadığı yerleri değiştirerek, hayatlarının bir bölümünü ya da tamamını geçirmek için geçici veya kalıcı olarak yaptıkları coğrafik mekân değişiklikleri olduğundan, farklı bilimlerin ilgi alanları içinde yer almıştır (7). Başka bir göç tanımına baktığımızda; kent, köy gibi yerleşim yerlerinden diğerine yapılan yer değiştirme harekeyi veya bireylerin yaşamının bir kısmını veya tamamını geçirmek üzere yaptıkları yer değiştirme hareketi olarak tanımlanabilmektedir (8,9).

Göç denince akla insanların tek veya grup olarak bir şehri, bir bölgeyi veya bir ülkeyi ardında isteyerek ya da istemeyerek bırakıp yeni bir yere hareket etmesi gelmektedir. Bu yer değişikliği sürecinde insan sadece fiziksel olarak mekân değişikliği yapmaz aynı zamanda insanın sosyal çevresi, statüsü hatta ekonomik geliri de değişmektedir. Fakat bu süreçten sadece göç eden kişi etkilenmez, aynı zamanda göç etmiş olduğu toplumda etkilenir, çünkü göç sürecinde birey göçmüş olduğu yerin kültürünü de kendisiyle birlikte taşır ve dolayısıyla yerleştiği yerdeki insanları da etkiler (10).

Yapılan göç tanımlarının çeşitliliği göçün tek bir tanımının olmayacağı göç kavramının çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda göçe ilişkin tanımlamaların çeşitliliği göç hareketlerinin sınıflandırılmasında da çeşitliliğe neden olmaktadır. Ancak göç hareketindeki temel unsur olan yer değiştirme durumu toplumların demografik, ekonomik ve kültürel yapısını şekillendiren temel bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir ülke için göçün temel konusu sadece toplumsal, hukuksal, kültürel, siyasal, ekonomik ve yönetimsel unsurlardan meydana gelmemektedir. Göç, bireyleri, toplumları temel insan haklarından, yaşama hakkına ve can güvenliğinden yoksun bırakma gibi çeşitli dezavantajlı durumları ortaya çıkaran bir süreçtir (11).

Yukarıda da görüldüğü gibi göç tanımlarındaki farklılıklar göç türlerinin tartışılmasına neden olmuştur. Göç olgusu insanların içinde bulunduğu duruma göre farklılaşabilmektedir bu farklılık göç türlerinin ortaya çıkmasına ve dinamik yapının devam etmesine neden olmuştur. Göç türleri kısaca şöyle açıklanmaktadır; bireylerin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, dinî vb. sebeplere dayanarak bireysel ya da aileleriyle birlikte yer değiştirme durumuna 'bireysel göç'; toplumların veya belli bir bölgede yaşayan insanların belli nedenlerle yer değiştirmesine 'toplu göç' denir. Diğer bir tanıma baktığımızda 'kitlesel göç' belirli bir zamanda çok sayıda kişinin bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye düzensiz gruplar halinde hareket etmesidir.Bir grubun kendi ülkesinden başka bir ülkeye sürekli olarak giriş yapması durumuna da 'toplu akın' denilmektedir.Bir diğer göç kategorisi ise, isteğe bağlı ya da zorunlu olarak yapılan göçlerdir.'İsteğe bağlı' göç, kişinin göç ederken başkasının etkisi altında kalmadan gerçekleştirdiği göç türü olarak tanımlanmaktadır, bu tip göçler yakın zamanımıza kadar devam eden göçlerin büyük kısmını kapsamaktadır. Ancak siyasal baskılar, savaşlar ve doğal afetler gibi etkenler nedeniyle kişilerin olduğu yerleri terk etmek durumunda kaldığı zorlayıcı ve kişinin isteği dışında gerçekleşen göç hareketi ise 'zorunlu göç' olarak tanımlanmaktadır (12). Zaman bakımından göç kategorisine baktığımızda geçici ve kesin göç olarak iki kategori karşımıza çıkmaktadır. İnsanların, yaşadıkları yeri dönmemek üzere bırakıp başka yere göç etmesine 'devamlı' ya da 'kesin' göç denilmektedir. İnsanların, yaşadıkları yeri belirli bir süre geride bırakması durumuna ise 'geçici' göç denilmektedir (13).

Ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik yapısı ile ilişkili olarak karşımıza çıkan bir diğer göç tipi iç göç ve dış göç tanımlamalarıdır. İç göç; yer değiştirme durumunun ülke içinde meydana gelmesidir. İç göçler daha çok kırsal bölgelerden kentsel bölgelere doğru yapılan ve son yıllarda en fazla görülen göç türüdür. Dış göç ise bir ülkeden başka bir ülkeye, ekonomik kalkınmışlık ve gelişmişlik düzeyine göre belli nedenlerle yapılan göçlerdir. Dış göçlerde kimi zaman ulusal kimlik ve aidiyetin sorgulanması durumu ortaya çıkmaktadır (14). Bunun yanı sıra dış göçler kendi içinde yasal ve yasal olmayan göçler şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Yasal olarak tanımlanan göçte birey göç ettiği ülkelerin yasal prosedürüne uygun şekilde giriş yaparak oturma izni alır (11).

Türkiye'de göçlere baktığımızda düzensiz göç kapsamında iki farklı göç türünü görebiliriz. Bunlar; a) transit göç ve b) döngüsel ve iş amaçlı göçlerdir. Transit Göçmenler, başka bir ülkeye ve genellikle Avrupa'ya geçerken Türkiye topraklarını kullanan kişilerdir. Döngüsel ve iş amaçlı göçmenler ise Türkiye'ye daha çok ekonomik nedenlerle gelen, çok defa seyahat eden kişilerdir. Bu kişiler yasal yollarla ülkeye giriş yapmasına rağmen vize sürelerini geçirdikleri için veya ikamet koşullarını ihlal ettikleri için düzensiz göç kapsamında görülmektedirler (15).

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na (YUKK) baktığımızda düzenli göçü, yabancıların yasal olarak Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını açıklamaktadır. Buradaki temel nokta yasal yollarla göçün gerçekleştirilmiş olmasıdır. Yine kanunda geçen düzensiz göç, yabancıların yasadışı yollarla Türkiye'ye girişi, Türkiye'de kalışı, Türkiye'de izinsiz çalışması ve Türkiye'den çıkışı olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda düzensiz göç kavramı uluslararası koruma kavramıyla birlikte ele alınmıştır. Yani düzensiz göçü yasa dışı göç olarak tanımlayabilmekteyiz (16). Düzensiz göçmen tanımına baktığımızda ise bireyin vizesinin geçerlilik tarihinin sona ermesi olarak veya ülkeye yasa dışı girişi nedeniyle gittiği ülkede hukuki statüden yoksun olan kişi olarak tanımlanabilmektedir. Bunun yanı sıra, ülke vatandaşı olmayan bir kişinin, ülkeye giriş düzenlemelerini ihlal etmesi veya ülkeye yasal olarak giriş yapıp kalması gereken süreyi aşarak kanunları ihlal edip ülkede kalması durumunda da gizli göç sorunu ortaya çıkmakta, ülkelerin düzenlenen normlarının dışında oluşan insan hareketi söz konusu olmaktadır (17).

Yukarıdaki tanımlamalardan da görüldüğü üzere yapılan göçler, ülkeye giriş şekli ve ülkede kalma süresine göre farklılaşabilmektedir, bu farklılaşmalar göç türlerini ortaya çıkarmaktadır. Göç türleri yapılan göçün nedenini anlamak noktasında bize yardımcı olurken aynı zamanda göç mevzuatının oluşturulmasında ve göçün kontrolünde de kolaylık sağlamaktadır.

Göçün yıllar içerisinde farklılaşmasına odaklaşan araştırmalarda bulunmaktadır, Stephan Castles ve Mark J.Miller " Göçler Çağı" kitabında geçmişten bugüne gelen göç farklılaşmasını dört kategoride açıklamıştır (18).

- Göçün Küreselleşmesi: Birçok ülke göçten etkilenmektedir, bu doğrultuda farklı ekonomik, kültürel ve sosyal yapıya sahip göçmenler göç alan ülkeye yönelmektedirler (18).

- Göçün Hızlanması: Globalleşen dünya ile birlikte günümüzde göç hareketleri hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu doğrultuda devletler yaptıkları yasal düzenlemelerle uluslararası göçü arttırabilir veya azaltabilirler. Göç eden bireyleri kendi ülkelerine geri gönderebilirler (18).

- Göçün Farklılaşması: Göçün farklılaşmasında göç etme nedenleri yatmaktadır, bu göç etme nedenleri bireylerin statüsünün oluşmasına yol açmakta, bireyler emek göçü, mülteci veya yerleşimci gibi statüleri elde etmekteler(18).

- Göçün Kadınsallaşması: Göç çeşitlerinin birçoğunda kadınlar etkin olmaktadırlar. Geçmişte emek göçlerinin yaşandığı durumlarda erkek egemen olmasına rağmen kadın da aile birleşiminde etkin rol oynamaktaydı (18).

Yukarıda da görüldüğü gibi göçlerin yapılma şekli nedeni ve süreci göç türlerinin oluşmasına neden olmaktadır. Bu türler kişilerin göç statülerinin de oluşmasına yol açmaktadır.

2.2. Göçün Ortaya Çıkardığı Statüler

2.2.1. Göçmen

Sığınmacı, mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statü sahibi, geçici koruma altındaki Suriyeli, insani ikamet izni sahibi, muhacir, mübadil, göçmen işçi, ekonomik göçmen, düzenli ve düzensiz göçmen, iskânlı göçmen, serbest göçmen vb. kategoriler göz önüne alınmadan yaşanılan ülkeyi kısa süreli veya turistik amaçlarla değil muhtelif nedenlerle geride bırakarak, başka bir ülkeye göç eden birey uluslararası literatürde göçmen olarak adlandırılmaktadırlar. Ülkemizde yapılan göçmen tanımına baktığımızda ise; 5543 sayılı İskân Kanunu'na göre göçmen,

“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Ülkemize gelen ve ilgili kanun gereğince kabul olunandır.’’ Bahsi geçen kanunun 4’üncü maddesinde, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancıların ‘göçmen’ statüsüne sahip olamayacakları belirtilmektedir. Bu madde ile yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin bir ulus devlet olmasıyla yakından alakalı olduğu ortaya çıkmaktadır (19). Geçmişte ulus devlet kavramıyla yapılan tanımlamalar zamanla değişmiştir. Bulunduğu şehirden veya ülkesinden ayrılarak başka bir bölgeye yaşamak için giden kişilere göçmen denir. Göçmen kavramı göç eden kişi anlamına gelmektedir. Göç durumu zorunlu nedenlerden kaynaklandığı gibi bazen de kişisel tercihler nedeniyle gerçekleşebilmektedir. Göçmen terimi genellikle bireyin kendi isteğiyle kişisel rahatlık sebebinin göç kararında etkili olduğu durumları kapsamaktadır. Bu durumunda göçmen terimi için daha rahat bir yaşam sürdürmek amacıyla sosyal ve ekonomik koşullarını iyileştirmeye yönelik başka bir bölge veya ülkeye giden kişi için kullanılabilmektedir (20).

Genellikle göçmen sözcüğü ile İngilizce karşılığı ‘refugee’ olan mülteci sözcüğü birbiriyle karıştırılmakta ve çoğu kez birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu doğrultuda başta turizm, sağlık ve eğitim amacıyla gelen yabancılar, yabancı girişimciler ve işçiler, ülkeye yasal yollarla gelip yerleşme amacı taşıyanlar ile yasal olmayan yollarla giriş yapıp kaçak statüsünde yer alan yabancılar ve yaşayacak bir alan bulmak için gelen kişiler mülteci sınıflanmasında yer almaktadır (11).

Yukarıdaki çeşitli göç tanımlarından da anlaşılacağı üzere göçmen kavramı bir yerden başka bir yere çeşitli nedenlerle hareket eden kişiyi tanımlamaktadır. Göç statüleri kavramları çoğu kez birbirleriyle karıştırılabilmektedir. Bu kavramları daha iyi anlayabilmek için aşağıda diğer göç statüleri detaylı olarak açıklanmıştır.

2.2.2. Sığınmacı

Göç Terimleri sözlüğüne göre sığınmacı kavramı aşağıda açıklanmaktadır:

Bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik için başvuru yaptıktan sonra sonucunu bekleyen kişilerdir. İgili ulusal veya uluslarası kriterler çerçevesinde bu kişilerin değerlendirilmeleri yapıldıktan sonra olumsuz bir karar

çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar. Ancak içinde bulundukları durum nedeniyle ülkede kalma izni verilmişse bu kişiler düzensiz bir durumda kalan diğer yabancılar gibi sınır dışı edilebilirler (21).

Sığınmacılar da mülteciler gibi ırkı, dini, siyasi görüşleri nedeniyle ya da ülkesinde meydana gelen iç karışıklıklar, savaş gibi zorunlu sebeplerle ülkesini geride bırakıp başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunurlar. Bu kişilerin mülteci statüsünden farklı olarak resmi statüleri yoktur. Geçici sığınma durumunda olup mülteci olabilmek için şartları sağlamaya çalışan insanlar olarak statü hakkı için beklemektedirler. Bu talep durumunun değerlendirilmesi sığındıkları ülkenin politikalarına göre farklılık göstermektedir. Örneğin Türkiye'de yaklaşık üç milyonun üzerinde Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Suriyeliler toplu akınla geldikleri için, Türkiye'nin coğrafi çekincesinden kaynaklanan politikası sebebiyle bu kişiler mülteci statüsü elde edememektedirler (10).

Ülkemizde ise bu kavramlar, günümüze kadar farklı şekillerde kullanılmıştır, 1994 yönetmeliğine baktığımızda*, "Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı"* için mülteci kavramı kullanılmakta, aynı koşulları taşıyan fakat Avrupa ülkeleri dışından göç eden kişiler için ise sığınmacı kavramı kullanılmaktadır (19).

2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), uluslararası koruma alanında çıkarılan ilk kanunumuz olma özelliğini taşımaktadır. Bu kanuna baktığımızda göç statüleri ile ilgili farklı tanımlar yapıldığını görmekteyiz, kanuna göre Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba aidiyeti ve siyası duruşu nedeniyle zulme uğrayacağından korktuğu için ülkesindeki korumadan yararlanmak istemeyen veya yararlanamayan yabancılara statü belirleme işleminden sonra mülteci statüsü verilir. Ancak Avrupa dışındaki ülkelerde meydana gelen aynı olaylar

nedeniyle ülkemize sığınan kişiye ise yapılan işlemler sonucunda 'şartlı mülteci' statüsü verilebilmektedir. Henüz statüsü olmayan kişilerin hangi ülkeden geldiklerine bakılmaksızın 'uluslararası koruma başvuru sahibi' statüsü verilmektedir (19).

Yukarıda anlatılan tanımlarından da anlaşılacağı üzere geldiği ülkede henüz resmi bir statüsü olmayan ve mülteci olmak için bekleyen kişileri tanımlamak için sığınmacı kavramı kullanılmaktadır.

2.2.3. Mülteci

Mülteci kelimesi çoğu kez göçmen ve sığınmacı kelimeleriyle karıştırılmaktadır veya bu kavramlar birbirinin yerine kullanılabilinmektedir. Oysaki bu terimler birbirinden farklı kavramlardır. Mülteci kelimesinin sözlük anlamı şöyledir:

"Kökeni Fransızca "refugie" kelimesine dayanan, İngilizce "refugee" kelimesinin sözlük anlamı, "baskı ve zulüm, politik ayaklanma veya kargaşa veya benzer nedenlerle güvenlik için başka ülkeye kaçma" dır."Asylum" kelimesi, Latin kökenli olup, "sylao" fiilinden gelmekte ve "esir etmek, yakalamak, bozmak, ihlal etmek, tecavüz etmek ve tahrip etmek" anlamını taşımaktadır."Sylao" fiiline "a" olumsuzluk ön ekinin eklenmesi ile "asylum" kelimesi oluşturulmuştur.Literatürde, esir edilmeme, yakalanmama ve tecavüze uğramama şeklinde tanımlanmaktadır.Sözlük anlamı ise, "sığınak, barınak, melce; himaye, koruma ve muhafaza" dır. Daha sonra, "aramak, araştırmak ve çabalamak" anlamına gelen "seek" fiilinin isim hali olan ve "arayan kimse, çabalayan" anlamındaki "seeker" kelimesinin eklenmesi sonucu, sığınmacı olarak tercüme edilen "asylumseeker" kelimesi türetilmiştir (22)."

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 14 Aralık 1950 tarihinde BM Genel Kurulunda bir konferans düzenlenmiş ve bu konferans alınan karar neticesinde 28 Temmuz 1951 tarihinde İsviçre'nin Cenevre şehrinde "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme' imzalanmıştır. 22 Nisan 1954 tarihinde sözleşme yürürlüğe girmiş taraf olduğumuz bu sözleşmeyle 'Coğrafi sınırlama' temel alınarak mülteci kavramı sadece Avrupa'dan gelenler olarak sınırlandırılmıştır (11).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda mülteci ve şartlı mülteci kavramlarına değinilmiş bu iki kavram arasındaki ayrım kişinin Avrupa ülkesinden gelip gelmediği kıstasına göre değerlendirilmiştir. Kanun mülteci statüsünü şöyle açıklamaktadır;

Avrupa ülkesinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belir bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle zulme uğrayacağından korkan bu nedenle ülkesinde korunamayacağını düşünen ve bu nedenle ülkesini geride bırakan, söz konusu korku nedeniylede dönmek istemeyen vatansız kişinin gerekli yasal işlemlerden sonra verilen mülteci statüsüdür (16).

Aynı kanunun 62.maddesinde 'şartlı mülteci' tanımlaması aşağıda yapılmıştır;

Avrupa ülkesinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, tabiiyeti, dini, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşlerinden dolayı zulme uğrama riski olan kişinin vatandaşı olduğu ülkenin korunmasından yaralanamaması ya da yaşadığı korku nedeniyle yararlanmak istememesi durumunda bulunduğu ülkeyi terk eden vatansız kişiye statü belirleme işlemi sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye süreci sona erene kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir (16).

Aynı kanunun 63.maddesinde 'ikincil koruma' tanımlaması da aşağıda yapılmıştır; Mültecilik veya şartlı mülteci koşullarını taşımayan, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri döndüğünde, işkence, insanlık düşürücü ya da onur kırıcı cezaya maruz kalma veya ölüm cezası ile karşı karşıya kalacak yabancı kişiye verilen koruma statüsünü ifade eder (19).

Aynı kanunun 91.maddesi çerçevesinde çıkarılan geçici koruma yönetmeliğinin 3.maddesinde ' geçici koruma' tanımlaması da aşağıda yapılmıştır; Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ayrldığı ülkeye çeşitli hayati riskler nedeniyle dönemeyen acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akım sırasında tek başına sınırlarımıza gelen, kitlesel akın nedeniyle korunma talebi

bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı belirtmektedir. 4.4.2013 tarihinde çıkarılan geçici koruma yönetmeliği Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar nedeniyle geçici koruma amacıyla Suriye'den Ülkemize gelen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansız kişileri kapsamaktadır (19).

Yukarıdaki tanımlamalardan da görüldüğü gibi, göç statüleri; geldiğinin menşe ülke, gelme nedeni ve geldiğin süre açısından çeşitli olabilmektedir. Bu statüler içerisinde şüphesiz yabancılara en fazla hak sunan statünün mültecilik olduğu söylenebilir.

2.3. Göçün Çeşitleri

Geçmişten günümüze yapılan nüfus hareketleri literatürde birçok farklı şekilde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırılmalara baktığımızda; ilkel göçler, zorlama ile yapılan göçler ve kitlesel göçler olarak sıralandığını bunun yanında göçü, gönüllü ya da zorunlu olarak yapılanlar şeklinde ikiye ayıran sınıflandırmalar da mevcuttur (23). İnsanların göç etme nedenlerini incelediğimizde nüfus hareketleri ve yer değiştirmeye neden olan etmenler açısından incelediğimizde göçün ikiye ayrıldığını görebilmekteyiz. Bunlar, serbest göç ve güdümlü mecburi göç olarak ikiye ayrılır:

Serbest Göç: Bireylerin, beklentileri doğrultusunda kendileri ve yakınları için daha iyi hayat şartları, daha iyi eğitim olanakları, daha iyi iş imkânları, mali olanaklar, güvenlik, istikrar ve çeşitli sosyal imkânlar elde edebilmek için kendi tercihleri ile gönüllü olarak bulundukları köyden, şehirden, bölgeden veya ülkeyi geride bırakmalarıdır. Kişiler bu göç kararını gidilen ülkenin daha cazip olması nedeniyle vermektedirler. Göç kararı vermede gidilen ülkenin rejimi, kalkınmışlık derecesi, iletişim teknolojisi, yasal düzenlemeler, özgürlükçü tutum ve ileri teknoloji gibi konularda daha cazip olması etkili olmaktadır (24). Yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere serbest göçün özelliği isteğe bağlı olarak kişinin bulunduğu yerdeki ekonomik ve sosyal koşulların etkisiyle yaptığı göç hareketidir (25).

Güdümlü Mecburi Göç: Devletlerin sosyal, siyasal, ekonomik, güvenlik gibi çeşitli konularda aldıkları karalar neticesinde veya bir yerdeki bireyler arasındaki

çatışmalar sonucunda göç hareketleri ortaya çıkmakta, bu tür göçlere de güdümlü mecburi göç olarak bilinmektedir. Güdümlü göçler de kendi içinde zorunlu ve zorlama göç olarak ikiye ayrılır (24). Zorunlu göç, insanların bulunduğu yerleşim yerlerindeki çeşitli olumsuzluklar nedeniyle, doğal afet, terör ve iklim gibi olumsuz durumlar sonucunda bulunduğu yeri terk etmesine denmektedir. Zorlama göç, ikamet edilen bölgedeki otoriter bir gücün insanları kendi istekleri dışında bulundukları bölgeden uzaklaştırması hareketi olarak tanımlanabilmektedir (24).

Zorunlu göç doğanın neden olduğu örneğin deprem, sel ya da taşkın nedenli göçler ve insan faktöründen kaynaklı zorunlu göçler örneğin etnik çatışma, baraj inşaatı, nükleer kirlenme nedenli göçler olarak sınıflandırılmaktadır. Keser insan kaynaklı zorunlu göçleri kendi içinde ikiye ayırmış bunlardan ilki; şiddet veya çatışma nedenli zorunlu göçler örneğin etnik, siyasi, kabilesel çatışma, savaş nedenli göçlerdir. İkinci insan kaynaklı zorunlu göçü ise şiddet veya çatışma nedenli olmayan zorunlu göçler örneğin insan kaynaklı ekolojik felaketler, baraj, kamulaştırma, kentsel dönüşüm nedenli göçler olarak açıklamaktadır (26).

Ünalan zorunlu göçün bireylerin iradesi çeşitli faktörlerin zorlaması sonucunda gerçekleştiğini belirtmiş, mecburi göç kavramını yerinden olma veya yerinden ayrılma zorunda olmak üzere iki kategoride sınıflandırmıştır. Ünalan'a yerinden olma kavramını Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan " Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler " kılavuzunda açıklandığı gibi; iç savaş, doğal afetler ve kalkınma palanları sonucunda gerçekleşen yer değiştirme hareketi olarak tanımlamaktadır. Yerinden edilme kavramını ise ülkelerdeki iç savaş veya çatışmalar nedeniyle kişilerin istekleri dışında yaptıkları göç hareketidir.

Bir diğer göç sınıflaması da nüfus hareketlerinin yöneldiği siyasal alanlar itibariyle yapılan göç tasnifidir. Sınıflama iç göç ve dış göç olarak yapılmıştır (24). Bu göç türleri aşağıda şöyle açıklanmaktadır;

İç göç: Bir ülkenin sınırları içinde ortaya çıkan ve daha çok kırsal ve daha az gelişmiş kesimden, gelişmiş büyük kentlere doğru olan göç hareketleridir. Mevsimsel göçü de bu tanımın içinde belirtebiliriz. Kişilerin yılın belli mevsimlerinde ekonomik nedenlerle birkaç ay süre ile bulundukları şehirlerden

başka şehirlere ya da bölgelere göç etme hareketi olarak açıklanabilmektedir. Türkiye'nin doğu ve güneydoğusundan, fındık ve pamuk işçiliği nedeniyle yapılan göç hareketi bu göç türünü yansıtmaktadır (28).

Dış göç: İç göçe oranla daha uzun bir süre zarfında meydana gelen, bir ülkeden başka bir ülkeye geçme şeklinde gerçekleşen nüfus hareketi olarak adlandırılmaktadır. Dış göç birçok sebepten dolayı gerçekleşebilir, ekonomik, siyasi ve eğitim amaçlı olabilmektedir. Devletlerarası anlaşmalar sonucunda karşılıklı değişim yoluyla da dış göç gerçekleşebilir (24). Bu nedenlerin yanında gelişmiş teknoloji uygulamaları nedeniyle daha az gelişmiş ülkelerden, gelişmiş ülkelere beyin göçü olarak da dış göç gerçekleşmektedir (30). Dış göç, alan yazıda uluslararası göç kavramı olarak ele alınmaktadır. Uluslararası göç, bir bireyin sürekli ya da geçici olarak, çeşitli etmenlerle ülke sınırlarının ötesinde yer değiştirme hareketi olarak bilinmektedir (29). İnsanlar yaşam koşullarını iyileştirmek, ekonomik ve toplumsal gereksinimlerini karşılamak amacıyla başka bir ülkeye hareket edebilmektedirler (30).

Literatüre baktığımızda tek bir göç türünün olmadığını farklı sınıflandırılmaların olduğu, bu sınıflandırılmaların ortaya çıkmasında aşağıda anlatılacak olan göç nedenleri etkili olmaktadır.

2.4. Göç Nedenleri

Göçün nedenleriyle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında yakın tarihte ekonomik sebeplerle yapılan göçün daha fazla olduğu özellikle günümüz dünyasında gelir dengesizliği, işsizlik ve yoksulluk gibi faktörlerle çoğu insan yaşadığı yeri geçici veya kalıcı olarak bırakarak başka bir alana hareket etmektedir. Göçe neden olan ekonomik sebepler sanayinin gelişmesi ve sömürgecilik nedeniyle daha yoğun olarak 19.ve 20.yüzyıldaki göçlerde ortaya çıkmıştır (24). 20.Yüzyılda uluslararası göç hareketlerinde II.Dünya Savaşı sonrası izlenen politikalar etkili olmuş ve göçler, iş gücü ve beyin göçü olmak üzere az gelişmiş ülkelerden gelişmiş sanayi ülkelerine doğru olmuştur (31).

Dini ve siyasi nedenler tarih boyunca göçün önemli sebepleri arasında olmuştur. Dini baskılar, mezhep çatışmaları ülke siyasi politikaları, ırkçılık, savaşlar göçün başlıca sebepleri arasında yer almaktadır (24). Bugün Suriye'de hala devam etmekte olan iç savaş nedeniyle birçok insan göç ederek sığınmacı ve mülteci olarak çeşitli ülkelerde yaşamaya başlamıştır.

TBMM İnsan Hakları Komisyonunun hazırladığı "Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadığı Göçmenler Raporu'na göre göç nedenleri şöyledir;

1. Ekonomik Nedenler: Ülkelerin ekonomik olarak büyümesi ve nüfus olarak genişlemesi insanların göç etme hareketlerini etkilemektedir. İnsanlar gelişen dünyada daha iyi bir yaşam beklentisi nedeniyle koşullarını iyileştirmek için göç etmektedirler. Ekonomik imkânların kötü olduğu yerlerden daha iyi olduğu yerlere yapılan göçler iş amaçlı göçlerdir. Dünyadaki ekonomik kaynakların adaletli dağıtılmaması, iş imkânlarının bazı yerlerde daha kötü olması ve gelir durumundaki adaletsizlikler gibi nedenlerle insanlar daha iyi fırsatların olduğu yerlere göç etmektedir (32).

2. Siyasi ve Sosyal Nedenler: İnsanlar bulundukları yerlerdeki baskı, zulüm ve sosyal haklarının yok sayılmasından dolayı bulundukları yerlerden hareket etmek zorunda kalmışlardır. Ellerinden yaşayabilmesi için tüm sosyal imkânları alınan insanlar göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Örneğin Afrika'da yaşanan etnik ve dinsel ayrımcılık bu kategoride değerlendirilmektedir. Ayrıca Mart 2011'de Suriye'de başlayan savaş nedeniyle kitlesel olarak göç etmesi de bu örneklerden biridir (32).

3. Dinsel Nedenler: Geçmişten bugüne dini sebeplere dayanan birçok svaş yaşanmıştır, tarihe baktığımızda Haçlı seferlerinin bu kapsamda olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzde de birçok bölgede dini sebeplerle savaştığını belirten terör örgütleri bulunmaktadır, işte bu grupların

baskısı nedeniyle dinsel ibadetlerini yerine getiremeyen, dinlerini temsil edemeyen insanların yaşamak için başka ülkelere göç ettiği bilinmektedir (32).

4. Coğrafi ve Ekolojik Nedenler: İnsanlar yaşadığı coğrafyadaki olumsuz iklim koşulları ya da ekolojik problemlerden dolayı göç etmektedirler. Tarihten beri insanlar verimsiz çorak topraklardan verimli topraklara doğru göç hareketleri gerçekleştirmişlerdir. Eski Türklerin kıtlık ve kuraklık nedeniyle Orta Asya'dan göç etmeleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir (32).

5. Can Güvenliği: Maslow'un da belirttiği gibi insanlar hayatlarını devam ettirebilmek için öncelikle yeme, içme ve güvenlik ihtiyaçlarını sağlamaları gerekmektedir. İdeolojilerini demokratik yöntemlerle sağlamayan silahlı çatışmalarla ideolojilerini yaymaya çalışan terör örgütleri hem psikolojik, hem ekonomik hem de sosyolojik olarak devletleri, toplumları ve bireyleri tehdit etmektedir. Örneğin; Pakistan, Afganistan, Irak, Srilanka ve Hindistan gibi ülkelerde yaşanan terör olayları nedeniyle insanlar başka ülkelere doğru göç etmişler, bu durumun sonunda da göç sırasında insanlar çeşitli suç örgütleri ile karşı karşıya kalmışlardır (32)."

2.5. Göçün Ortaya Çıkardığı Sorunlar

Göç toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve diğer tüm dinamikleriyle bağlantılı bir durumdur. Göç durumu, göç eden toplum ve göç edilen yer açısından birçok değişikliğe neden olabilmektedir, her iki toplumunda hayatlarında değişikliğe neden olan ve toplumların yaşayış, davranış, düşünce ve psikolojilerinde yeni bir süreci başlatmaktadır. Bu değişimin her iki toplum açısından da belli zorlukları vardır, bu süreçte toplumların uyum sağlamakta zorluk çektiği noktada belli sorunlar karşımıza çıkabilmektedir (32).

Göçün neden olduğu sorunları sıraladığımızda; kentsel uyumsuzluk, gecekondulaşma, sosyal marjinallik, sağlıksız çevre, işsizlik, okul ve derslik yetersizliği, dil bariyeri, kayıt dışı istihdamda artış, örgütsel suçlarda artış, çocuk işçiliği, sokak çocuklarında artış gibi temel problemler sıralanabilmektedir. Bu sorunların ortaya çıkma nedenlerinden biri toplumların farklı kültürel değerlere sahip olmasıdır. Göç eden bireyler geldikleri yerin kültürel değerlerini taşıdıkları için yeni kültüre adapte olmakta ve yeni kültürel değerleri benimsemede çeşitli zorluklar yaşamaktadır. Bu bireyler kimi zaman iki kültür arasında bir sıkışmışlık hissi yaşamaktalar. Bazen de bu bireyler geldikleri kültürün taşıyıcısı olmak için, göç eden benzer gruptaki insanlarla aynı yerleşim yerlerine yerleşerek kent çevresinde kapalı gruplarında kültürel değerlerini yaşatmaya çalışmaktalar. Bu yerleşim yerleri aynı benzerliklere sahip insanların oluşturduğu mahalle veya semtlerdir, terk edilen yerlerin küçük bir modelini oluşturmaktadır, insanlar bu yeni yerleşim yerinde eski alışkanlık ve kültürlerini sürdürmeye devam ederler. Bu durum yeni yerleşim yerindeki halk açısından çoğu zaman olumlu karşılanmamakta, göçmen ve yerel halk arasında çeşitli problemler yaşanmaktadır.

Göçmenlerde geldikleri ülke vatandaşları tarafından kabul edilmeme durumu önemli bir toplumsal durumdur. Ailelerinden, statülerinden, toplumsal değerlerinden ve ülkelerinden ayrılan bu insanların geldikleri toplumda kabul edilmemeleri birçok sorunu beraberinde getirmekte ve göç eden insanlarda arada kalmışlık durumuna neden olmaktadır (32). Bu durum göçmenlerin kendisi gibi olan kişilerin toplandığı bölgede yaşamasına ve kamplaşmasına neden olabilmektedir. Göçmenlerin bu yeni hayatlarında iş bulma, eğitime katılım, sağlığa erişimde eşitsizlik yaşamakta, çoğunluğu buldukları işlerde, sosyal güvencesi olmadan çok düşük fiyatlara ağır koşullarda çalışmak durumunda kalabilmektedir (29). Göç eden insanlar ekonomik ayrımcılığın yanında kamu hizmetlerinden yararlanma ve ırkçılık noktasında da eşitsizliğe maruz kalabilmekteler. Göçün getirdiği bu sorunları aşağıda açıklayacağız.

2.5.1. Kültürel Uyum Sorunu

Kültür insanoğlunun geçmişten günümüze kadar yaptığı ve ortaya çıkardı tüm birikimi içeren maddi ve manevi değerler sistemidir. Kültürü oluşturan maddi ve

manevi değer sistemlerinin uyum içinde olması gerekir (34). Kültürün değişiminde maddi kültür manevi kültürden daha hızlı olduğunda kültürel uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır. Ogburn'a göre bu durumda "kültürel boşluk" ya da "kültürel gecikme" (Cultural Lag) meydana getirmektedir. Göç sürecinde yeni yerleşim yerine yerleşenlerde de "kültürel boşluk" görülmektedir. Ancak yeni bir yerleşim yerine göç eden nüfus ile yapılan araştırmalarda göç eden bireyin kentle bütünleşmesi daha çok maddi olarak gerçekleşmekte, sosyal ve davranışsal uyum ise daha geç gerçekleşmektedir. Göç eden kesimde özellikle kadınların davranışlarındaki değişimler daha uzun vadede olmaktadır (35).

Göç eden toplumlarda yeni yerleşim yerindeki var olan kültür göçmene kültür şoku yaşatabilmektedir. Bu kişiler geldikleri kültürün değerlerini yaşatmaya çalışırken yeni yerleşim yerindeki kültürün direnciyle karşılaşabilmekte ve iki kültür arasında bir sıkışıklık duygusu yaşabilmekteler. Bu süreçte göçmen kendi kültürüyle yeni kültür arasında geçişi sağlamak amacıyla kendi kültürel kalıplarını ve ilişki biçimlerini değiştirme eğiliminde olabilmekteler. Bu geçiş süreci aşamalı bir şekilde olmakta yeni kültür ve eski kültür arasında bir bütünleşme sağlamaktadır (36). Göçmen, yeni göç ettiği toplumda yaşadığı şoku en aza indirebilmek ve öteki olmaktan kurtulabilmek için değişik uyum mekanizmalarına bulmaktadır. Göçmen öteki olmanın verdiği durum nedeniyle topluma olan aidiyetini kanıtlamaya yönelik davranış biçimleri sergilemeye çalışır (37). Çoğu kez göç eden bireyin niteliğinim düşük olması geldiği toplumda razı olucu olarak yaşamını sürdürmesine neden olmaktadır. Beklenti düzeyleri düşük bu kesim birçok kötü koşulu kabullenici olmakta sigortasız düşük ücretlerde çalışma ve diğer dezavantajlı durumlara razı olma davranışı ön plana çıkmaktadır (38).

Göçün ardından göçmenin yeni kültüre uyumu önemli olmakla birlikte göç edilen yerdeki halk içinde de uyum önemli bir durumdur. Bu durum için Sartre'ın otobüs kuyruğu örnek gösterilebilir. Sartre "herkesin tek başına olduğu, herkesin bir diğeri için fazlalık olduğu" durum için kullandığı model, otobüs kuyruğudur. Bir kuyruğun üyeleri kuşkusuz birbirinin farkında bile değildir, yalnızca nicel bir dizinin rakamları olarak görürler birbirlerini, Sartre'a göre otobüs kuyruğundaki bireyler, "Birbirlerinin iç dünyaları arasında herhangi bir bağlantı kurmayı karşılıklı olarak reddederler".Buradan şu sonuç çıkmaktadır: birbirlerini yadsıyan

iki taraf da aslında uyum mekanizması olarak çatışmamayı seçmişlerdir. Bu durumda yâdsıma ortaya çıkmaktadır, yâdsıma da bir uyum mekanizması olarak görülmektedir (39). Kültürel uyum sorunun göç sürecinde bireylerin yeni topluma uyumunda başat faktörlerden biri olduğu görülmektedir. Kültür yılların birikimiyle oluşan bir değerler sistemi olduğundan değiştirilmesi ve uyum sağlanması da oldukça zor olmaktadır.

2.5.2. Eğitim Sorunları

Eğitim çocukların gelişiminde önemli bir yere sahip olması nedeniyle evrensel insan hakkı olarak kabul edilmiştir. Çocuk hakları sözleşmesinin 28.maddesi eğitim hakkına vurgu yapar ve bu sözleşmeyi imzalayan devletlerin bu hakkı yerine getirmeleri için yükümlülüklerini yerine getirmeleri için zorlamaktadır. Bir çocuğun ülkesinden ayrılması eğitim hakkına ulaşamamasına neden olmakta ve geldiği devletin bu hakkı sağlaması gerekmektedir.1951 Cenevre Sözleşmesi 22. maddede mültecilere eğitime ulaşmaları ile ilgili yaptırımlar yeniden belirtilmiştir. Fakat pratikte göçmen çocukların birçoğu eğitim hakkından yoksun kalabilmektedir. Göç ile ilgili yapılan bazı araştırma sonuçlarına göre eğitime ulaşabilen çocukların oranı yüzde 30'dan fazla olmadığı yönündedir (40). Eğitime katılım sağlansa bile göç eden bireyler geldikleri bölgedeki eğitim sisteminin farklılığı, dil bariyeri ve uygun kaynaştırma eğitimlerin olmaması gibi nedenlerle temel haklardan biri olan eğitim hakkına erişememekte ve erişse dahi sürdürememektedir. Özellikle dış göç yaşayan toplumlarda göçmen geldikleri ülkenin dilini bilmeme ve ülkede uygun kaynaştırma eğitimlerinin olmaması gibi nedenlerle birçoğu eğitim sistemine dâhil olamamaktalar. Eğitime dahil olamama nedenlerinden biri de bireylerin eğitim sistemine dahil olmak için hangi prosedürleri izleyeceğini bilmeme gibi temel bilgilerden haberdar olmamasıdır. Bu noktada eğitim hakkına erişim ile ilgili eğitim danışmanlığı hizmeti alabilen bireyler eğitime daha rahat erişebilmektedir.

Özellikle göç eden toplumların ekonomik olarak iyi koşullarda olmadığı göz önüne alındığında aileler, okul çağındaki çocukları okula göndermemekte, okulu bir masraf kapısı olarak görmektedir. Ayrıca göç edilen yerleşim yerinde çocukların ucuz işgücü olarak görülmesi nedeniyle kolayca işe alınıyor olması yetişkin mültecilere bu istihdamların sağlanmıyor olması nedeniyle, aileler okula başlaması gereken çocukları dahi okula göndermemekte, çeşitli iş kollarından birinde

çalıştırmaktadır. Bu nedenle birçok çocuk temel haklarından olan eğitim hakkına erişememektedir. Bu bağlamda çocuk işçi sorunu gibi büyük bir sorun karşımıza çıkmaktadır. Eğitime erişemeyen çocuğun çocuk işçi olabileceği, çocuk işçinin de ekonomik gerekçelerle eğitime dâhil olamaması gibi çeşitli problemler birbiriyle ilişkili olarak gün yüzüne çıkmaktadır.

Çeşitli zorlukları aştıktan sonra eğitime erişen mültecilerin de birtakım sorunları mevcuttur. Eğitime dahil olabilen göçmen çocukların büyük bir kısmı okullarda, ekonomik sorunlar, ayrımcılık, dil bariyeri, akran zorbalığı ve arkadaş edinmede zorluk çekme gibi durumlar ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumun sonucunda göçmen çocuk sağlıklı bir eğitim sürecinden geçememekte ve yeni kültüre uyum sağlamada güçlük çekmektedir (41). Hâlihazırdaki eğitim sisteminin sosyal uyumu sağlama ve bireyin eğitim sistemine kolaylıkla dâhil olabileceği bir müfredata sahip olmaması da bu sorunu görünür kılmaktadır. Göçmen çocukların okulda yaşadığı başat problemlerden biri de dil bariyeridir. Dil bariyeri, bireylerin okula ve derslere uyum sağlamada zorluk çekmelerine, bu durum onların akademik başarısının düşük olmasına neden olmaktadır. Normal zekâ düzeyine sahip olan bu çocuklar çoğu kez kendini başarısız ve yetersiz olarak nitelendirebilmekte, bu durumda çeşitli kaygı ve depresyonun eşlik ettiği psikolojik sorunlara neden olmaktadır.

2.5.3. İşsizlik Sorunları

Göçün yol açtığı temel sorunlardan biri de emek piyasasına katılımdır. Göç eden nüfus yeni geldikleri yerleşim yerinde dil bariyeri, düşük eğitim düzeyi ve nitelik problemleri nedeniyle daha kötü şartlarda güvencesiz olarak çalışabilmekteler. Bu çalışma alanlarının sağlıksız ve iş güvenliği açısından olumsuz şartlara sahip olduğunu söyleyebiliriz. Göç edilen bölgede, göç eden aile bireylerinin üretime katkı sağlamaları daha uzun sürmektedir ve kısa süreli iş gücüne katılım sağlamaktadırlar. Bu nedenle göçmen uzun bir süre tüketici konumuna düşebilmekte yeteri iş becerisine ulaşana kadar en kötü koşullarda yaşabilmektedir. Bu güvencesiz ve kötü iş koşullarında, çoğu göçmen iş kazasına uğrayabilmekte ancak sigortasız çalışma ve öteki olma durumu nedeniyle dava açmak istememekte ya da dava açsa bile dil bariyeri ve yasal olanaklara erişme hakkındaki bilgi eksikliği nedeniyle davayı

sürdürme becerisine sahip olmamaktadır. Göçmen bu ekonomik sorunlar nedeniyle kente uyum sağlamakta zorlamakta kentin istenilmeyen öteki yüzü olmaktadır.Böylece kentin gecekondu dediğimiz yaşam alanlarında toplumun marjinal kesimi olarak yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır.Yapılan araştırma bulgularına göre, gecekondu bölgelerinde oturan nüfusun çoğunluğu kentin alt gelir grubunu meydana getirmektedir.Bu nüfusun eğitim seviyesinin düşük olması nedeniyle gelir ve beceri seviyesi düşük işlerde çalışmalarına neden olmaktadır.Ailelerin en büyük harcama kanalı yiyecektir, sosyal faaliyetlerden neredeyse tümüyle yoksundurlar (35). Bu durum toplumdan daha da izole olmalarına neden olmaktadır.

İşverenlerin daha ucuz işgücüne erişmek istemesi yetişkin göçmenlerin iş piyasasına erişememesine neden olmakta, bu durum on sekiz yaş altı çocukların çalıştırılması sorununu ortaya çıkarmaktadır. Eğitim hayatına devam etmesi gereken birçok çocuk bu haktan mahrum kalarak çeşitli iş kollarında hatta bazen çocuk işçiliğinin en ağır biçimlerinde çalıştırılarak sömürülmekteler.

2.6. Suriyeli Sığınmacılar

Suriye'de 15 Mart 2011 de başlayan halk ayaklanması bir süre sonra savaşa dönüşmüştür. Suriye'de meydana gelen bu çatışmalar neticesinde halk güvenli bölge bulmak endişesiyle zorunlu olarak göç etmeye mecbur kalmıştır. Suriye'ye olan coğrafi yakınlılığı nedeniyle göçten en çok etkilenen ülkeler Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Mısır olmuştur. Bu ülkeler arasında en fazla göç alan ülke Türkiye olmuştur, Türkiye dünyada şuan en fazla göçmen bulunduran ülke durumundadır (42).

Suriye'den ilkez 300-400 kadar küçük bir grup Hatay ilinin Yayladağı ilçesindeki Cilve gözü sınır kapsına doğru gelmiş, ardından bu göç dalgası katlanarak devam etmiştir. Ülkede yaklaşık 3 milyon Suriyelinin yaşadığı bilinmekte, bunların 260 bini T.C.Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından yönetilen 26 kampta yaşamaktadır. Türkiye, savaşın ilk günlerinden beri Suriyelilere açık kapı politikası uygulamıştır. Türkiye'ye kitlesel olarak göç eden Suriyeliler ilk zamanlarda misafir halk olarak tanımlanırken göç dalgalarının artması ve savaş durumunun devam etmesi nedeniyle Suriyeliler için artık bir statü ihtiyacı

doğmuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda Suriyelilerin Türkiye'de ki durumu için 'geçici koruma' statüsü oluşturuldu (42). Geçici koruma statüsü ile beraber Suriyelilerin Türkiye'deki varlıkları daha iyi anlaşılmıştır.

2012 yılına geldiğimizde savaşın etkisinin artması ve özellikle Halep ve çevresinde yaşanan çatışmaların yoğunlaşması sonucunda Türkiye'ye olan mülteci akını devam etmiş ve kampların kapasitesi dolmuştur (43). Türkiye kamp kurmak ve bu kampları yönetmek konusunda tüm bu yoğunluğa rağmen başarılı olmuştur. AFAD'ın yaptığı çalışmaya göre barınma merkezlerinde yaşayan Suriyeli sığınmacıların % 88,1'i ürütülen kamu hizmetlerinden memnun olarak görünmektedirler (44).

2004 tarihli 100 No'lu Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesi kararına göre geçici koruma statüsünden bahsedebilmek için bir ülkenin sınırlarına doğru dikkate değer oranda insan hareketliliğinin olması, ev sahibi ülkenin bu kalabalık nüfus karşısında sığınma prosedürlerini uygulayamayacak düzeye gelmesi gerekmektedir. Geçici koruma, akın şeklinde yapılan göçlerin devam etmesi halinde kişilere bireysel statü belirleme işlemi ile zaman kaybetmeden uygulanan pratik ve acil çözümler üretebilme yoludur (36). 2014'ün Ekim ayında kabul edilen Geçici Koruma Yönetmeliği sonrasında da, Suriyeliler 'geçici koruma' statüsüne sahip olmuştur. Bu kanunla birlikte sağlık, eğitime erişim, insani yardımları güçlendirmek, işgücü piyasalarına erişim, toplumsal yardım gibi konuları içermektedir. Bununla birlikte sığınmacıların kayıt işlemlerinde parmak izinin alınması, adres kayıt sistemine kayıt ve fotoğraf ve biometrik ölçülerin adres kayıt sistemine eklenmesi gibi uygulamaları içermektedir (45). Kanun kayıt şartlarının prosedürü için genel bir çerçeve sunmaktadır.

Türkiye'ye Suriye'den gelen göçün tek nedeni Türkiye'nin açık kapı politikası uygulaması değildir, Türkiye AB ülkelerine geçmek isteyen göçmenler içinde bir geçiş noktasıdır. Avrupa Birliği bu göçü kontrol etmek amacıyla Türkiye ile Mart 2016' da anlaşma imzalanmıştır. AB'nin bu anlaşmayla temel amacı mültecilerin Avrupa'ya geçişlerini engellemek, dış sınırlarının kontrolünü arttırmayı hedeflemektedir. Türkiye'de, Suriyelilerin dışında yaşayan Iraklı, Afgan, Somalili, Filistinli sığınmacıların ve mültecilerin oluşturduğu yaklaşık 400 bin nüfuslu göçmen

ile birlikte yaklaşık 3,5 milyonu geçen bir göç kapasitesine sahiptir.Bu rakam Türkiye'nin göçmenlere olumlu yaklaşımının yanı sıra sığınmacılık sistemi nedeniyle ihtiyaçlara cevap vermenin de zorlaştığı bir durumu ortaya çıkarmaktadır (46). Türkiye'de sığınmacılık mevzuatı daha üç buçuk yıllık bir geçmişe sahiptir ve hala kurulma aşamasında olan bu sistem binlerce sığınmacının başvuru ve değerlendirilmesi konusunda sisteminin işlerliğini olumsuz etkilemektedir (47). Geçici Koruma Yönetmeliğinde geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların barınma, ikametgâh, eğitim, sağlık ve çalışma hakları konusunda bir takım düzenlemeler yer almaktadır.

Suriyelilerin işgücüne erişmelerinde net olmayan durumlar nedeniyle düzenlemeler yapılmıştır.Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelikle bu konuda hukuki bir çerçeve oluşturulmuştur. Yönetmeliğe göre, geçici koruma altında olan kimseler geçici korumaya alındıktan 6 ay sonra çalışma izni için başvurabilmektedir. Bir işyerinde çalışan yabancı uyruklu kişi sayısı Türk çalışanların % 10'unu aşmamalıdır. Çalışma izni yabancının yaşadığı kentle sınırlıdır. Çalıştırılan yabancılara ödenecek ücret asgari ücretten az olmamalıdır. Mevsimlik ve tarım işçileri çalışma izninden muaf durumdadırlar. Barınma merkezlerinde yaşayan Suriyelilere sığınmacılara her ay 100 TL nakit para yardımı yapılmaktadır. Barınma merkezlerinde kalan 250 bin civarında sığınmacı olduğu göz önüne alındığında, her ay yalnızca nakit olarak ödenen para miktarı 25 milyon TL olmaktadır. Tüm olumlu durumlara rağmen Suriyeli sığınmacıların yaşam koşulları zorlu olabilmektedir (48). Bu zorlukların başında; barınma, savaş ve şiddet ortamının neden olduğu travma, dil bariyeri, eğitim, hak ve hizmetler hakkında bilgi eksikliği gelmektedir (49). Dil bariyeri nedeniyle sığınmacılar evden çıkmaktan korkmakta kendilerini toplumdan izole etmektedirler. İletişimin yaşamdaki önemi düşünüldüğünde bu durum Suriyeli sığınmacılarda derin bir güvensizliğe neden olmaktadır (50). Ayrıca çalışma izinlerine yapılan düzenlemelere rağmen işverenlerin kötü şartlarda sığınmacıları çalıştırdıkları bilinmektedir.

AFAD araştırmasına göre, Türkiye'ye gelen Suriyelilerin % 30'u hala devam eden savaşta bir yakını kaybetmiştir. Suriyeli sığınmacı büyük bir çoğunluğu ciddi psikolojik sorunlar yaşamakta, şahit oldukları şiddetin izlerini taşımaktadır (44). Barınma sorunu yaşayan Suriyeli sığınmacıların bir bölümü park veya

duraklarda kalırken, % 25'i yıkık binalarda ya da kimsenin kalmadığı riskli binalarda yaşamaya çalışmaktadır (43). Yapılan bir araştırmada Şanlıurfa'da Suriyeli sığınmacıların kaldıkları evlerin % 50,1'inde hijyen malzemesi, % 77'sinde ise yemek pişirmek için yeterli miktarda tencere, tava gibi mutfak araçları bulunmamaktadır (51). Ekonomik olarak yeterli paraya sahip olmadıkları için Suriyeliler kirayı paylaşmak amacıyla küçük, dar ve sağlıklı olmayan binalarda birkaç aile yaşamaktadırlar. Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu işsiz veya işi olan Suriyeliler ise düzensiz işlerde, kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Bu işçiler uzun mesai saatleri, ağır çalışma koşulları, düşük ücretler, dil bariyeri nedeniyle yasa ve hukuktan haberdar olmama ve bu yasalardan faydalanamama gibi birçok sorunla karşılaşmaktadırlar (52).

Savaşın bir diğer kötü yüzü olan Suriyeli çocuklar sorunu karşımıza çıkmaktadır. Sağlıklı ruhsal gelişim, büyüme ve iyi bir aile ortamına sahip olmak gibi temel haklara sahip olması gereken bu çocuklar, gelişimlerinin en önemli döneminde çeşitli ruhsal problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Çocuklar için sağlıklı ve üretken bir yetişkin olmanın en önemli dönemi olan çocukluk evresi Suriyeli çocuklar için yaşanmamış olmaktadır (53). Bu çocukların eğitime erişimine baktığımızda kampta yaşayan çocukların okullaşma oranı % 92 iken, kamp dışında yaşayan çocuklarda bu durum % 26 olduğu görülmektedir, bu durum kamp dışında yaşayan çocukların okullaşma probleminin olduğunu göstermektedir (54).

Sonuç olarak geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere birtakım haklar tanınmakta, geçici koruma kimlik belgesine sahip olan Suriyeliler için çeşitli hizmetler ve yardımlar sağlanmaktadır. Suriyelilerin bir kısmı barınma merkezlerinde bu hak ve hizmetlerden faydalanmaktadır. Kamp dışında yaşayan büyük çoğunluk ise Türkiye'nin çeşitli bölgelerine dağılmış bir şekilde yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Özellikle kamp dışında kayıtsız bir şekilde yaşayan Suriyeliler hak ve hizmetlere erişmekte zorlanmaktadırlar. Bu nüfustan kayıt altında olmayanların hizmetlere erişememesi pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu sorunların başında sağlık hizmetlerine erişememe, barınma, eğitim ve ekonomik sorunlar gelmektedir bu durum Suriyelilerin yaşadıkları yerlere olan uyumunu da zorlaştırmaktadır. Suriyelilerin yaşadığı bölgeler genellikle ekonomik durumunun iyi olmadığı ve toplumsal kaynaklar bakımından daha dezavantajlı bölgelerdir.Bu

nedenle Suriyeli yetişkinler kaynaklara ulaşmada ve iş bulmakta zorlanmaktadırlar, bunun sonucunda çocukların çalışması sorunu ortaya çıkmaktadır.Bu çocuklar evin geçimini sağlama rolünü üstlendikleri için çocuk yaşta çalışmaya başlamakta bu durum birçok sorunu beraberinde getirmektedir.Eğitime devam edemeyen bu çocuklar daha hayatı öğrenmeden iş kazalarına maruz kalmakta ve bu kazaların birçoğu çeşitli fiziksel yaralanmalarla sonuçlanabilmektedir.

2.7.Çocuklar Açısından Göç ve Suriyeli Sığınmacı Çocuklar

Çocuklar savaşın bulunduğu bölgelerde savaştan doğrudan veya dolaylı etkilendiği gibi direk olarak da hedef alınan grup haline gelebilmektedirler. Savaş bölgelerinde risk altında bulunan bu çocuklar organ ticareti, fuhuş, cinsel istismar ve asker olmaya zorlanma gibi çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Mültecilik deneyimi çocuklar için psikolojik ve sosyal açıdan birçok zorluğu barındırmaktadır. Literatüre baktığımızda göç yaşayan çocukların göç yaşamayan çocuklara göre daha fazla davranış problemleri ve duygusal problemler yaşadığı görülmektedir. Göç deneyimi yaşayan çocuklar birçok ruhsal ve sosyal problem ile karşı karşıya kalmaktadırlar (55).

Göç eden toplulukta göçten en fazla etkilenen kesimin çocuklar olduğunu söyleyebiliriz. Göç edilen bölgede çocuk yeni bir sosyal yaşam, eğitim sistemi, dil din ve kültürel yapıyla karşı karşıya kalmaktadır. Çocuğun bu yeni toplum düzenine alışması gerekmektedir bu noktada eğer çocuk toplum tarafından kabul görmüşse sosyal uyum kolaylaşmaktadır (56). Fakat çoğu zaman göç edilen bölgedeki toplumun göçle gelenleri ön yargı sebebiyle soyutlaması, göçmenlerin sosyo-ekonomik ve kültürel sisteme uyum sağlayamamasına, aidiyet ve kimlik bunalımına neden olmaktadır. Bu durum çocukların toplumumdan soyutlanmasına toplumun marjinal kesimi olmalarına suça karışmaya açık hala gelmelerine neden olmaktadır.

Göçmen çocukların sosyal yeterliliklerinin algılanışı ile ilgili iki paradigmadan da söz edilebilir. Birinci algı göçmen çocukların sosyal açıdan toplum tarafından dışlanmış kişiler olarak algılanmalarıdır. Diğer görüş ise göçmen çocukların içe kapanık kendini toplumdan dışlanmış kişiler olarak görmeleridir. Bu çocukların sosyal yeterlilikleri içinde bulundukları toplum ve ailelerinin çocukların

davranışlarını algılamalarına bağlı olarak belirlenmektedir. Bu iki değerlendirme farklılaştıkça çocuğun sosyal uyumu zorlaşmaktadır (57). Kendi tercihleri olmayan bu göç durumunda göçmen çocuklar birçok sorun ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Savunmasız ve bakıma muhtaç olan bu çocuklar savaş ortamında kötü koşullara ve kötü muameleye açık kalabilmektedir. Özellikle ayrı düşmüş ve refakatsiz çocuklar dış tehlikelere; organ kaçakçılığı, çocuk asker, tecavüz gibi kötü muamelelerle karşı karşıya kalmakatadır. Bu durum çocuklar için kapanmayan yaralara dönüşebilmektedir.

Göç eden kesimdeki tüm yaş gruplarını derinden etkileyen sığınma olgusunda çocuklar bu süreci aileleriyle birlikte atlatmaya çalışmaktadır, ailesi olmayan çocuklar ise bu süreci tek başına atlatmaya çalışmaktadır. Ailesi olmayan çocuklar güvenli bir yer arayışına girerek sığınmacı olmaya çalışmaktalar, bu çocukları diğerlerine göre çok daha zorlu yaşam şartları beklemektedir.

Refakatsiz çocukların yaşadıkları sorunların diğer sığınmacı çocuklardan farklılaştığı görülmektedir. Refakatsiz çocuklar ebeveynleri ile birlikte gelen çocukların yapmadıkları birçok işi yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu çocuklar yaşam mücadelesini sürdürmek için daha büyük zorluklarla baş etmek zorundadırlar. Her ne kadar onları temsil edecek bir vasinin ya da belli durumlarda temsil yetkisine sahip bir kayyum olsa da, bu çocukların anne ve babalarının olması kadar etkili olmayacaktır (58).

Devletler sınırları içinde bulunan tüm çocukları ırk, renk, dil, din ayrımı yapmaksızın korumaktan sorumludur. Çocukların karşılaşabileceği olası tehlikelere karşı önlem almak zorundadır. Çünkü her çocuğun korunmaya ve daha iyi şartlarda bu süreci geçirmeye hakkı vardır. Mülteci çocukların korunmaya ve çocuk hakları kapsamında temel haklarından yararlanmaya ihtiyaçları vardır. Bu bağlamda çocukların mülteci statüsünün belirlenmesinde çocuğun yüksek yararı kriteri temel alınarak çocuk hakları bağlamında değerlendirme yapılmalıdır bu bağlamda değerlendirme yapılırken şunlar göz önüne alınmalıdır;

- Mülteci bu çocukların sığınma talep ettikleri topraklara kabul edilmeleri gerekmektedir (59).

- Mülteci ve sığınma talebinde bulunan çocukların gözaltına alınmamaları gerekmekte, alınsa dahi bunun son çare olarak düşünülmesi gerekmektedir (59).

- Bir çocuğun mülteci statüsü belirlenirken; çocuğun yaşı ve gelişimsel dönemini yönelik ihtiyaç tespiti yapabilecek bir uzmanın olması; çocuğun yüksek yararına olacak bir kararın alınması durumunda yasal bir temsilcinin ve bir vekilin atanmasının sağlanması, hikâyesinin varlığında yanlış bir beyan varsa bunun çocuğun yüksek yararını gözetecek şekilde değerlendirilmesi (60).

- Bireysel mülteci statüsü belirlemenin mümkün olmadığı durumlarda devletler tüm grup üyelerine verdiği statüyü, ayrı düşmüş çocuklar için de vermelidir (60).

- Çocuklar her koşulda korunmaya ihtiyacı olan bireylerdir savaş gibi kriz durumlarında bu hassas grubun korunmaya daha çok ihtiyacı bulunmaktadır. Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri'nin Kapsamlı Çocuk Koruma Sistemi; çocuk istismarı, ihmal, sömürüsü ve şiddetine karşı önlemler almak ve etkin bir şekilde mücadele etmek için geliştirilmiş yasaları, politikaları, usulleri ve uygulamaları esas almaktadır. Devletler uluslararası yükümlülüklerini temel alarak, çocuk koruma sistemini oluşturmak ve uygulamakla görevlidirler. Ülkelerin kendi sınırları içerisindeki bu çocukların ayrımcılığa uğramadan her türlü sisteme ulaşmalarının sağlanması gerekmektedir. BMMYK ve ilgili diğer kurum ve paydaşlar çocuk koruma sistemindeki boşlukları düzeltme, güçlendirme ve tamamlanmasında ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde olurlar (59).

Suriye krizinde özellikle çocuklar bu çatışmaların en önemli mağdurları olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Göç deneyimi yaşayan bu çocuklar birçok sorun ile

yüzleşmek durumunda kalmışlardır, savaş nedeniyle ya ailesinden ya da yakın çevresinden birilerini kaybetmiştir. Deneyimledikleri savaş karşısında bu çocuklar travmaya uğramış ve birçoğu da depresif belirtiler gösterebilmektedir. Savaşın sonuçları bu çocukları olumsuz etkilenmekte eğitim başta olmak üzere birçok haktan mahrum kalmalarına neden olmaktadır.

Çocuklar göç sonrası yeni çevrede dil bariyeri nedeniyle ekonomik sıkıntılar başta olmak üzere birçok problemle karşı karşıya kalır. Bu problemler ailenin dinamiklerini değiştirmekte ve aile yeni yaşam şartlarına uyum sağlamaya çalışmaktalar. Bu yaşam şartlarından daha çok hassas olan çocukları da etkilenmektedir. Yeni çevreye uyum sağlaması gereken çocuk daha gelişim dönemlerini tamamlayamadan birçok sorun ile karşı karşıya kalmaktadır. Ekonomik durumu iyi olmayan ya da evde çalışacak yetişkin bulunmayan ailede çocuk ailenin gelirine katkıda bulunmak için eğitime devam edememekte, küçük yaşta çalışmaya başlayan çocuklar iş hayatının acımasız yüzüyle karşılaşabilmekteler, bazen de çocuk işçiliğinin en kötü biçimi olan işlerde çalışabilmektedirler.

Göç ile ilgili yapılan bir çalıştayda Türkiye'de 4 yaş altında 400 binden fazla Suriyeli çocuğun bulunduğunu, Türkiye'de en az 220 bin Suriyeli çocuğun doğduğunu, bu çocukların vatandaşlıklarının olmadığına vurgulanmıştır. Bu çocuklar vatansız olup eğitim çağında bulunan 6-17 yaş arası 910 bine yakın Suriyeli mülteci çocuk bulunduğu vurgulanmıştır. Türkiye'de geçici koruma altında 2,9 milyon Suriyelinin olduğu, kayıt altına alınıp geçici koruma belgesi verilmeyen 330 bin Suriyeliyle toplam Suriyeli sayısının 3,6 milyona aşkın olduğu belirtilmiştir. Çalıştayda yaklaşık 6 milyon Suriyelinin ülkesini terk ettiğini bu Suriyelilerin yüzde %80'inden fazlasının komşu ülkelerde yaşamakta olduğunu ve Türkiye'nin yurt dışındaki Suriyelilerin %52'sinden fazlasına ev sahipliği yaptığı belirtilmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kayıtlarına göre Mayıs 2017 tarihide Türkiye genelinde toplam 2 milyon 978 bin 995 Suriyeli göçmen barınmaktadır. Yine Göç İdaresi'nin geçici koruma sayfasına göre en son Mayıs 2017 verilerine göre Suriyeli göçmenlerin nüfusu toplam nüfusun yüzde 4,61'ünü oluşturmaktadır (61). Bu rakamlar ülkemizde yaşayan Suriyeli sığınmacıların oranın yüksek olduğunu, bu grubun içerisinde çocukların fazla olduğunu göstermektedir.

2.7.1. Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu

Eğitim kültürlenme süreci veya kültürel değerleri bireye kazandırma süreci olarak açıklanabilmektedir (62). Temel haklar içerisinde insanın en temel haklarından biridir, eğitim hakkı diğer hak ve özgürlükler ile de yakından alakalıdır. Okuma-yazma bilmeme diğer eğitim aşamalarında kazanılan bilgi ve becerilerden yoksun kalma kişinin ekonomik kalkınması açısından problemlere neden olmaktadır. Örneğin, kız çocuklarının okullaşma oranı ile bebek ölüm hızı arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur (63). Araştırmaya göre kız çocuklarının okullaşma oranındaki 10 puanlık bir artış sonunda bebek ölüm hızı binde 4,1 azalttığı görülmüştür. Acil durumlarda verilen eğitim, anneden çocuğa geçen hastalıkların önlenmesini de etkilidir (64). Bu araştırmalar, insanların temek haklarından olan yaşam hakkı ile eğitim hakkı arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermekte, eğitimin yaşamda kalma süresini etkileyebileceği ortaya çıkmaktadır. Yaşama hakkının yanı sıra eğitim kişilerin bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişimi için de eğitim oldukça önem arz etmektedir (65). Kişilerin yaşam kalitelerini arttırmak için eğitimin önemli olduğu söylenebilir.

Çocuk için okulun sosyalleşme ve öğrenme yeri olduğu gerçeği bilinmekte, bu çocukların yaşama devam etme ve aidiyet hissedebilmeleri için okulun bir destek mekanizması olarak erişebilir ve ulaşılabilir olması önemlidir. Çocuklar için bu haktan mahrum kalmak yetişkinlik yıllarında oluşabilecek sosyal sorunlara neden olabilmektedir. Çocukluk çağında eğitim ortamından dışlanmış olma olgusu erişkinlik döneminde de sosyal yönden dışlanma durumuna neden olmaktadır (5). Göç eden çocuklar dil bariyeri, kimlik kaydı ve konumları nedeniyle eğitim sistemine erişmekte problem yaşamaktadırlar. Birçok çocuk eğitime dahil olma aşamasında; kimlik problemi, nereye kayıt yapacağını bilememe, başvurulan okulların kayıt yapmak istememesi veya gidilen yerleşim yerindeki eğitim sistemine uyum sağlamakta güçlük çekme gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Çocuklar açısından kriz durumunun en önemli sonucu eğitimin kesintiye uğramasıdır. Göç etme hareketi eğitim hakkının kullanılmasını çoğu kez engellemektedir. Acil durumlarda eğitim, çoğu zaman bir lüks ve kaynak olup olmamasına durumuna bağlı olarak ikincil bir hak olarak algılanmaktadır. Oysa

eğitim, acil durumlarda hem kurtarma ve koruma, hem de rehabilitasyon ve gelişimi destekleyici bir çözüm olarak ortaya çıkmakta bu nedenle tüm afet ve insani yardım çalışmalarının odağı olmalıdır (67).

Acil durumlarda eğitimi devam ettirebilmenin önünde altı güncel sorun var olmaktadır. İlkine baktığımızda, eğitime ulaşma zorluğudur. Sığınmacıların büyük bir çoğunluğu eğitime erişememekte, zor yaşam koşulları arasında eğitimi bir ihtiyaç olarak hissetmemektedir. İkincisi, göç süresinin uzamasıdır. Göç edilen bölgede beş yıldan daha uzun süre yaşamak uzun süreli yerinden edilme olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada her sekiz çocuktan altısı uzun süre sığınmacı olarak yaşamına devam etmektedir. Üçüncüsü, şehirde yaşayan kişilerin acil durumlar nedeniyle kırsal alana yerleşmesidir, fakat kırsal alanda eğitimle ilgili yardımlar yeterli düzeyde değildir. Dördüncüsü, sosyal uyum gerçekleştirilmeden fiziksel uyumun gerçekleştirilmeye çalışılmasıdır. Eğitime başlayan çocuklar gerekli rehabilitasyonlar sağlanmadan okullara başlatılması nedeniyle okullarda çeşitli sorunlar yaşamalarına neden olmakta, okulda eğitim gören her iki taraf içinde marjinalleşmeye sebep olmaktadır. Beşincisi, sığınmacılar için sağlanan eğitimin müfredatının kalitesinin iyi olmamasıdır (68). Amerika'daki mülteci çocuklar ile yapılan bir araştırmada çocukların eğitim ile ilgili yaşadıkları sıkıntıların başlıcaları; kültürel farklılıklar, öğretmenlerin beklentilerinin düşük olması, öğretmenlerin ailelerden gerçekçi olmayan beklentileri ve kendi dillerine tercüme edilen eserlerin yeterli sayıda olmamasıdır (69). Altıncı güçlük ise daha çok kız çocukları için geçerlidir, kamplardaki kız çocukları toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle erkeklere oranla daha az oranda okula devam etmektedir. Uganda'nın sınırında yer alan Rhino kampında yaklaşık 25.000 mülteci yaşamını sürdürmektedir. Bu kampta okula giden öğrencilerin sadece %15'ini kız çocukları oluşturmaktadır. Bu kız çocuklarının çoğu okula eğitimin ilk yıllarında kayıtlıdır, okulun evlere uzak olması, çocukların okula gönderilmemesine neden olmaktadır. Kız çocukları erkek kardeşlerine oranla 3 kat daha fazla ev işlerinde çalışmaktadırlar (70). Kız çocukların okula gitmesini engelleyen bir diğer faktörde çocuk yaşta evliliklerdir, göç durumunda ailenin ekonomik durumunun bozulması kızların erken yaşta evlenmesine neden olmaktadır. Aileler güvenlik endişesi, geldiği yerle bağ kurmak ve ün kazanmak için kız çocuklarını askerlerle, soylu kişilerle, söz sahibi ve zengin kişilerle evlendirme yolunu seçebilmektedirler (71).

Yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de yaşayan Suriyeli mülteci kızların erken yaşta evlendirilme oranı oldukça yüksektir. Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin çocuk evlilik oranı Suriye'dekinden daha fazladır. Ayrıca diğer komşu ülkelere de göç eden Suriyeli mülteci çocukların çocuk yaşta evlenme oranı yüksektir ve bu sayı artarak devam etmektedir (63). Bu verilerden de görüldüğü üzere sığınmacılar, çocuklarını çeşitli sebeplerle çocuk yaşta evlendirmeye meyilli olduğu görülmektedir.

Geleneksel olarak afet yöneticileri ve karar alıcılar acil durum anlarında temel yaşam malzemesi olan gıda, su, barınak ve tıbbi malzemelere hayati öneme sahip olarak bakarken, eğitim bu konuda acil görülmez ve ihmal edilirdi. 2000'li yıllara geldiğimizde uluslararası platformlarda ve afet yöneticileri arasında eğitimin acil olarak yerine getirilmesi gereken bir insani yardım olduğu kanaatine varılmış ve bu noktada uzlaşılmıştır (72). Bu doğrultuda acil durumlarda çocukların ya da daha geniş bir ifade ile okul çağındakilerin güvenli ve kaliteli eğitim alabilmelerini sağlamak üzere Birleşmiş Milletler kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, ülkeler, üniversiteler, bağışçılar ve ilgili bireylerin katılımıyla "Acil Durumlarda Eğitim için Uluslararası Ağ (The Inter-Agency Network for Education in Emergencies)" adlı platformu oluşturulmuştur.Bu platformla, acil durumlarda sağlanacak eğitim yardımlarının minimum standartlarını belirlemek amacıyla "Acil Durumlarda Eğitimin Asgari Standartları (Minimum Standart of Education in Emergencies) kurulmuştur.Acil Durumlarda Eğitimin Asgari Standartları, temel olarak Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi, Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Örgütleri'nin sivil toplum kuruluşları için hazırladığı Afete Müdahalede Asgari Standartlar (Sphere Project) belgesi ve 2000 Dakar Forumundaki ilkeleri esas almaktadır.Bu duruma göre afet durumunda çocuklara sağlanacak eğitimin standardı şöyledir (73);

- Eğitim kapsamında verilen bilgiler çocuğun acil durum nedeniyle yaşadığı olumsuzluklar karşısında baş edebilmesini sağlayacak türden olmalıdır.

- Eğitim kurumları çocuklara yakın ve ücretsiz olmalıdır.

- Acil duruma maruz kalmış çocukların ihtiyaçlarının bilincinde olan ve konuyla ilgili eğitim almış öğretmenler olmalıdır.

- Eğitim, durum ve ortam acil durumun değişikliklerine uyum sağlamalı, gerektiğinde taşımalı eğitim veya uzaktan eğitim sağlanabilinmelidir.

- Eğitim insan onuruna ve insan haklarına uygun olmalıdır (73).

Acil duruma maruz kalmış çocuklara verilecek eğitim onları diğer çocuklar gibi hayata hazırlamalı ve kişiliklerinin gelişmesini sağlamalıdır. Ayrıca bu çocuklar koruma ve bakım bekleyen aciz çocuklar olarak değil fikirleri ve hayalleri olan çocuklar olarak görülmelidir. Eğitim ile ilgili konularda çocuklar, okullardaki kurullar, komisyonlar ya da okul öğrenci meclisleri gibi yapılarla karar alma mekanizmalarına dâhil edilmelidir. Böylece çocukların yaşadıkları travmanın etkisinden kurtulmalarını sağlayabiliriz (67).

Acil durumlarda çocuklara sağlanan eğitim, barışa katkı sağlar, sosyal dayanışmayı ve dirençliliği arttırmaya yardımcı olur (74). Paris, Acil durumlarda eğitimin devam etmesinin önemini üç faktörle anlatabiliriz. İlki; eğitime devam eden çocukların geleceğe inanması ve hazırlanabilmesidir. Aksi takdirde okula gidemeyen çocuklar, okuma yazma ve temel sayıları öğrenemeyerek bütün hayatı boyunca bu becerilerden yoksun kalarak çeşitli problemlerle karşılaşmaktadırlar. Özellikle uzun süren kriz durumlarında eğitim, çocukların hayatta kalma becerisi ve yaşama umudunu arttırmaktadır. İkincisi; eğitim, çocuklar için psikososyal bir destek olmaktadır. Çocuklar eğitim sayesinde, içinde bulundukları zor şartları anlamlandırabilmekte ve bu zorluklarla başa çıkmak için çaba sarf etmeyi öğrenmekteler. Üçüncüsü; toplumun yeniden yapılanmasını kolaylaştırmaktadır. Eğitim, çocukların ve ailelerinin stresinin azalmasını sağlayarak bu süreçte aileyi ve toplumu güçlendirmektedir (75). Acil durumlarda eğitimin diğer faydalı yönlerini şöyle sıralayabiliriz (76);

- Eğitim, içinde bulunulan olağandışı durumun oluşturduğu psikolojik travmayı azaltarak, normallik duygusunun oluşmasına yardımcı olmaktadır,
- Eğitimin devam etmesi yaşam umudunun tamirini sağlamaktadır,
- Güvenli alanda gerçekleştirilen sosyal aktiviteler yardımıyla duygusal travma geçirmiş olan çocukların psikososyal destek almaları sağlanır,
- HIV/AIDS gibi hastalıklar ile cinsiyete dayalı şiddet ve cinsiyet eşitsizliğine karşı kendini koruma öğretilir,
- Acil duruma maruz kalan çocuklar, eğitimler sayesinde çatışmadan kaçınma, barış inşa etme, vatandaşlık ve çevreye karşı hassasiyet kazanmayı öğrenmektedir,
- Eğitim; çocukların, ailelerin ve ülkenin yatırımlarını korur,
- Eğitim, çocukların suç örgütlerine karşı korunmasını sağlar ve suç örgütleri tarafından kandırılmalarının önüne geçer. Çocukların suç örgütleri ya da terör örgütlerinin ağına düşmelerini engeller.

Dünyada mültecilerin bir ülkede kalış süresi ortalama 17 yılı bulmakta ve bu sürede yeni nesiller doğmakta ve büyümektedir. Mülteciler için geldikleri ülkede en iyi yatırım aracı olan eğitim olanaklarından faydalanmaktır (77). Eğitim ile beraber göçmenler kendilerini daha az yabancı hissetmekte ve göçmenlerin kültür problemleri azalmaktadır (65). Anlatılanlardan da görüldüğü gibi eğitimin sosyal uyumu sağlamada kilit bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır.

Acil durumlarda eğitimin faydalanıcıya ulaşması için en önemli faktörlerden biri iyi eğitilmiş, tecrübeli, motivasyonu yüksek, verilen eğitimin içeriğini iyi bilen ve eğitim ortamını öğrencilerin ihtiyaçları ile bütünleştiren öğretmenlerdir (64). Acil durumların yol açtığı olumsuz koşullarda gerçekleştirilen eğitimin kalitesi öğretmenlerin çabalarıyla eşdeğerdir. Mültecilere yönelik müfredat düzenlenirken, mültecilerin kendi ülkeleri ve sığınılan ülkenin öğretmenleri ile uluslararası eğitmenler ortak görev almalıdır (79). Normal zamanlarda verilen eğitimin içeriği ile acil durumlarda yapılan eğitimin içeriği arasında bazı farklar vardır. Acil durumlarda yapılan eğitimde, standart müfredatın yanı sıra psikososyal destek ve yeni şartlara

adapte olma gibi yeni beceriler de yer almalıdır. Acil durumda temel amaç yaşamı devam ettirebilmek olduğu için eğitim, öncelikle yaşamı devam ettirebilme becerisi ve yaşam umudu sağlamalıdır. Sonraki amaç ise insan haklarına, barışı inşa etmeye ve önyargıları gidermeye yönelik konular olmalıdır (80). Ancak bugün dünyanın birçok yerinde göç etmiş çocukların eğitimi akademik başarı temelli sürdürülmektedir.

Suriye nüfusunun savaştan önceki eğitim durumu diğer Arap ülkeleriyle karşılaştırıldığında daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Suriye halkının eğitim seviyesinin yüksek olduğu ve iyi eğitilmiş bir işgücünün olduğu görülmektedir. Bu nüfusta 10 yaşın üzerindekilerin % 76,9'u okuryazardır, erkeklerin % 89,7 kadınların nüfusta ise % 64'ünün okuryazar olduğu bilinmektedir (81). Suriye savaşının en çok etkilediği durumların başında eğitim süreçleri gelmektedir. Suriye'de savaşın ilk yıllarından itibaren okulların kapanmaya başlaması nedeniyle Suriyeli çocukların eğitime katılmadıkları uzunca bir dönem olmuştur. Bunun yanı sıra ülkemize gelen Suriyelilerin Türkiye'de kalma durumu ve süreleri ile ilgili bir netlik olmaması nedeniyle eğitim ihtiyacının daha görünür olmasına neden olmuştur (82). Bu nedenle eğitime devam etmeleri noktasında birçok sorun ortaya çıkmıştır. Bugün birçok devlet kurumu ve sivil toplum kuruluşu eğitime ulaşılabilirliği arttırmak için çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Ancak bu çalışmalara rağmen hala birçok çocuk eğitimden uzak kalabilmekte ve ekonomik sorunlar nedeniyle erken yaşta çalışmaya başlayabilmektedir.

Çocuklar eğitim hakkından yoksun kaldığı takdirde yetişkinlik döneminde çeşitli sorunlarla karşılaşabilmekteler. Çocukluk döneminde eğitim ortamında yaşanan bu dışlanma yetişkinlik döneminde de çeşitli dışlanmalara neden olabilmektedir. Eğitimden uzak kalan bu çocuklar mesleki beceri edinememeleri nedeniyle işgücü piyasasının dışında da kalabilmekte bu durumda barınma ve sosyal güvenceden de dışlanarak toplumun öteki yüzü olmalarına neden olmaktadır (83). Eğitimin göç sonrasındaki psıko-sosyal yönden iyileştirici gücü ve sosyal uyumdaki bütünleştirici rolü çerçevesinde eğitim sisteminin yapılandırılması önem arz etmektedir.

2.7.2. Suriyeli Çocuk İşçiler

Çocuk işçiliği henüz fizyolojik ve psikolojik gelişimini tamamlamamış bedenlerin yaşlarından daha büyük sorumluluklar yüklenerek sömürülmesidir. Bu çocuklar uzun saatler, fiziksel koşulları kötü ve tehlikeli ortamlarda korumasız olarak çalışmaktadır. Bu şartlarda çalışan çocukların beden ve ruh sağlıkları olumsuz olarak etkilenmektedir.

Türkiye'nin de taraf olduğu çocuk işçiliğiyle ilgili, Birleşmiş Miletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) şartlarına göre 6-17 yaş arası kişiler çocuk olarak kabul edilmektedir. Türkiye İş Kanunu'nun 71.maddesine göre 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaklanmıştır. Bu durumda 15 yaşın altında çalışanlar çocuk işçi olarak adlandırılmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) çocuk işçiliği için yaptığı tanım; çocuğun sağlığını, eğitimini, fiziksel ve zihinsel gelişimini engelleyen, yeteneklerinin gelişmesine mani olan, çocuğu potansiyelinden ve onurundan yoksun bırakan her türlü iş olarak tanımlanmaktadır (84). ILO Sözleşmesinin 182 sayılı 3.maddesinde tanımlanan çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini şöyle sıralayabiliriz çocuk ticareti, zorla çalıştırma, kölelik, zorla silahlı çatışmalarda kullanma, çocuğun pornografide kullanılması, uyuşturucu kaçakçılığı gibi yasadışı işlerde ve tehlikeli işlerde çalıştırılması olarak kabul edilmektedir (85).

Dünyanın birçok yerinde çeşitli nedenlerle çocuklar çalıştırılmaktadır. Çocuk işçiliği temelde ailelerin gelir düzeyindeki yetersizlik ve tarım toplamlarında çocuğun gelir kapısı olarak görülmesi nedeniyle ortaya çıkmıştır. Çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasında etkili olan etmenlerden biri de göç unsurudur.Göç eden toplumlar daha çok kentin gecekondu ve dezavantajlı bölgelerine yerleşmektedir.Burada yaşamını sürdürmeye çalışan aileler ucuz iş gücüne erişimin kolay olması nedeniyle küçük sanayi işletmelerinde çocuklarını çalıştırabilmekteler.

Suriye savaşının en büyük mağduru olan çocuklar yoksulluk nedeniyle ailelerinin yaşam mücadelesine destek olmaktadırlar. Çocuklar birçok sektörde; tarla, bahçe, sanayi ve sokakta çalışmaktalar. Yetişkinlerin iş gücüne ulaşmada zorluk yaşması ve çocukların kolay işgücü olması çocukların çalışmasına sebep olmaktadır. Bu çocuklar kayıt dışı olarak daha çok küçük sanayi işletmelerinde düşük ücretlerle

günde 12-14 saat çalışmaya mahkûm olmaktadırlar. Çocuk yaşta çalışmak zorunda kalan bu küçük bedenlerin kimyasallara maruz kalma ve bedenlerinin kaldırabileceğinden daha ağır işlerle uğraşma nedeniyle meslek hastalıklarına yakalanma riskleri çok yüksektir. Ayrıca birçok çocuk, atölyelerdeki ağır makineleri kullanabilecek kapasitede olmaması nedeniyle iş kazalarına maruz kalmakta ve uzuv kaybı yaşamaktadır, kayıt dışı çalışan bu çocukların iş kazaları çoğu kez kayıt altına alınmamaktadır. Bu çocuklar hiçbir hak talebinde bulunamamakta ve uzuv kaybı nedeniyle yaşamını idare etme imkânları da ortadan kalkmaktadır (82).

Suriyeli çocuk işçiler ile ilgili yapılan bir araştırmada Kilis şehrine gelen ve kentin çeşitli yerleşim yerlerinde yaşayan Suriyeli göçmenler geçimini sağlamak için bulabildikleri her işte düşük ücretlerle kayıt dışı çalışmaktadır. Düşük ücretlerle çalışan bu bireyler kentin ekonomik canlılığını arttırmıştır, özellikle inşaat alanında çalışan ucuz iş gücü sayının fazlalığı son 2 yılda Kilis kentinde hızlı bir yapılaşmanın olmasını sağlamıştır. Bu çalışanların büyük bir kısmını da Suriyeli göçmen çocuklar meydana getirmektedir. Ailenin geçimini sağlamak için çalışan bu çocuklar bulabildikleri her işte, düşük ücretler karşılığında uzun çalışma saatleriyle çalışmaktalar. İş bulamayan çocukların bir kısmı dilencilik ya da atık toplayıcılığı yapmaktadır. Savaşın korkunç ortamından kaçan bu çocuklar geldikleri yerleşim yerlerindeki kötü koşullar nedeniyle sıkıntılı bir yaşama adım atmaktalar, çoğu zaman bu çocuklar sokakta çalışmanın getirdiği çeşitli suçlarla karşı karşıya kalmaktaladırlar. Suriyeli göçmen çocuklar sokaklarda çalışarak çoğu kez ailenin geçimini tek başlarına sağlamaya çalışmaktadırlar. Özellikle soğuk havalar nedeniyle kış mevsiminde sokakta çalışan çocukların sayısında belirgin bir azalma görülürken, yaz mevsiminde çalışanların sayısı oldukça fazla olmaktadır (86).

Suriyeli göçmen çocuklar yerel ekonomide ucuz işgücü olarak iş sektöründe bulunmaktadırlar. Bir beşeri sermaye olarak çocuk çalışanlar ailelerine destek olan ve çoğunlukla evin geçimini sırtlayan kişiler olmaktadırlar. Formel (kayıtlı) sektör tarafından karşılanamayan açık işsizlik, enformel (kayıt dışı) sektör tarafından sağlanmakta ve göçmenlerin kayıt dışı sektörde çalışma ihtiyacı fazlalaşmaktadır.Bu kayıt dışı sektörün getirdiği zorluklar, istismarı arttırdığı gibi çocuk işgücü kullanımını da önünü açmıştır (86). Çocuk işçiliğinin temel nedenleri arasında yoksulluk, göç, geleneksel bakış açısı, eğitim olanaklarının yetersizliği, işsizlik,

işverenlerin çocuk işgücüne talebi, mevzuatın yetersizliği ve var olan mevzuatın etkin olmamasıdır (87). Yoksulluk ve yoksunluk Suriyeli küçük bedenlerin tamamen kayıt dışı işlerde çalışmalarına sebep olmuştur. Çocuk küçük bedenler, pastane, lokanta, fırın, bakkal, elektrikçi, giyim mağazası, tekstil gibi pek çok işte çalıştıkları gibi, sokak satıcılığı, çöp ve plastik toplayıcılığı gibi işlerde yapabilmekteler. Sığınmacı çocukların büyük bölümü geçici işlerde çalıştıkları için sık sık iş değiştirmek durumunda kalmaktalar (86).

Küçük yaşta çalışma hayatıyla tanışan bu çocuklar pek çok sorun ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sorunlar, psiko-sosyal olduğu gibi çalışma koşullarının kötü, çalışma sürelerinin uzun olması, iş sağlığı ve çalışma güvenliği ile sosyal güvenlik problemleri, düşük ücretlerle günlük 10-12 saati aşan çalışma süreleri olarak sıralanabilmektedir. Bu çocuklar sağlıksız ve kötü iş koşullarında insan onurunu zedeleyecek işlerde kendilerini fiziksel, psikolojik ve toplumsal baskı altında çalışmaktadırlar. Çalışan çocuklar psiko-sosyal gelişim açısından da risk altındadır. Bu çocuklar yaşıtlarıyla aynı gelişimsel süreçlerden geçmemekte, okula gidememekte, oyun ve arkadaşlarından ayrı kalmakta, çevrenin onları yargılayan bakışlarından rahatsız olmakta ve bu durum onların aşağılık duygusunu yaşamalarına neden olabilmektedir (87).

Sokakta farklı iş kollarında çalışmak zorunda kalan çoğu atık ve plastik toplayıcılığı yapan çocuklarda görülen en büyük risk sağlık sorunlarının yaşanması, çocukların fiziksel, duygusal ve ekonomik olarak istismar edilmeleri ve bu istismarlara açık olmalarıdır. Maruz kaldıkları fiziksel istismarlar; şiddete maruz kalma, kaza dışı sebeplerle çocuğun yaralanmasıdır. Duygusal istismar çocuğun psikolojik olarak olumsuz etkilenmesi, aşağılayıcı davranışlara maruz kalma, yalnız bırakılma, hakaret edilmesi gibi psıko-sosyal gelimini olumsuz etkileyecek muamelelere uğramasıdır. Ekonomik istismar ise çocuğun ruhsal ve fiziksel gelişiminin göz ardı eden çalışma koşullarında çalıştırılmasıdır (6). Çalışan çocukların istismara uğraması oldukça kolaylaşmakta, ihmal ve istismar bu grup için büyük bir risk oluşturmaktadır.

Bugün Türkiye'nin birçok ilinde yaşayan Suriyeliler yaşadıkları bölgelerde çeşitli iş kollarında çalışmaktadırlar. Ankara ilinin Altındağ ilçesinde yaşayan

Suriyeli ailelere baktığımızda bu aileler geçimini sağlamak için daha çok siteler bölgesinde bulunan mobilyacılarda çalışmaktadırlar. Bu sektörün ucuz iş gücü olması nedeniyle işverenler tarafından, yetişkinler yerine çocukların bu sektörde çalıştırılması tercih edilmektedir. Çocuk işçiler bu atölyelerde bedenlerinden daha ağır iş makineleri, kesici ve delici aletler ile çalışmakta ve ağır kimyasallara maruz kalmaktadır. Bu çocuklar çalıştıkları işyerlerinde korumasız kalmakta, eğitimlerine devam edememekle birlikte güvencesiz ve sağlıksız koşullarda günlük ücretlerle aile bütçesine katkıda bulunmaya çalışmaktadırlar. Birçoğu geçirdiği iş kazalarını normal görmekte bu konuda şikâyet mekanizmalarını kullanmamaktadır. Dolayısıyla bu çocukların geçirdiği iş kazaları kayda geçmemekte ve herhangi bir hak talebinde bulunmamaktadırlar.

Çocukların bu olumsuz koşullarda çalışması çocuğun kişiliği ve güvenliği üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Olumsuz koşullarda ve aile denetiminden uzak çalışan bu çocukların suça itilme oranları yükselmektedir. Ayrıca işverenin bir otorite figürü olarak bu çocuklara fiziksel ve sözlü olarak kötü muamelede bulunması veya çocukları cezalandırılması gibi risklerle de maruz kalmaktadırlar.

2.8. Göç Olgusunun Göçmenler Üzerindeki Psikolojik Etkileri

Bireyin büyüdüğü ve ait olduğu yerleşim yerinden ayrılması bireyi birçok açıdan etkilediği gibi psikolojik açıdan da etkileyen bir durumdur (88). Göç bireylerin gerilim, stres ve psikolojik travma yaşamasına neden olabilmektedir. Özellikle bireyin istemeyerek yaptığı mekânsal değişikliklerin etkisi gönüllü göçten hem daha farklı hem de daha travmatik olabilmektedir (89).

Göç yaşamış bireylerin yaşamındaki sosyal ve kültürel değişmeler; kentleşme, modernleşme, kültürleşme, asimilasyon, adaptasyon ve yaşam stresi gibi faktörler üzerinde yapılan çalışmalar, göç ile insanın psikolojik yapısı arasında önemli bir ilişkinin varlığını saptamıştır (90). İnsanların göç ettiği yerde bırakmak durumunda kaldığı şeylerde onun psikolojik yaşantısı üzerinde olumsuz etkiler bırakabilmektedir (91).

Örneğin Avrupa'da yaşayan Türk kökenli kişilerin sağlıklarının genel nüfusa göre düşük olduğu ve ruhsal problemlerin görülme olasılığının daha yüksek olduğu bilinmektedir (92). Özellikle kayıt dışı göçmenler veya sığınmacılar mültecilerin sahip olduğu bazı yasal hak ve hizmetlere sahip değiller. Bu doğrultuda mültecilerden daha çok psikolojik istismara uğrayabilmektedirler. Bu durum nedeniyle çeşitli yayınlar yapılmış ve bu yayınlarda göçmen ve sığınmacı kişilerdeki ruhsal belirtileri karşılaştıran araştırmalar ele alınmıştır. Buna araştırma sonuçlarına göre, sığınmacılarda hem travma sonrası stres bozukluğunun hem de depresyonun göçmen gruplardan çok daha yüksek olduğu görülmüştür (93). Bu durumda göç eden bireyler göç etmeden önce yaşadıkları sorunların yanında göç ettikten sonrada yeni sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu da kişileri bu sorunlarla karşı baş etmek zorunda bırakmaktadır (94). Bu durum yetişkinlerde olduğu gibi çocukların ruhsal yapılarını da oldukça olumsuz yönde etkilemektedir. Bu konuyla ilgili yapılan araştırmalarda iç/dış göç yaşayan çocukların diğer çocuklar oranla daha fazla davranış ve duygusal problemler yaşadıklarını ortaya çıkarmıştır.Bu problemler arasında yüksek düzeyde depresyon, travma sonrası stres bozukluğu ve düşük benlik saygısı başta yer almaktadır (95). Yapılan bilimsel çalışmalar dikkate alındığında, göç olgusunun göç eden bireylerin psikolojik yapısı üzerinde olumsuz sonuçları olduğu bilinmektedir. Bu olumsuz etkileri birkaç başlık da aşağıda incelenecektir.

Buna göre;

a) Korku ve kaygı: Özellikle istenmeyen göçlerin kişinin ruhsal sağlığı üzerinde olumsuz etkisi bulunmaktadır. Kişinin ve ailesinin yaşadıkları ve gelecek hakkındaki korkuları ruh dünyalarında büyük kaygılara neden olmaktadır. Kişinin yeni geldiği yerde başına gelecekler hakkındaki kaygıları oldukça fazladır (91). Bu nedenle kişinin içinde bulunduğu üzüntü ve kaygı ruhsal ve bedensel birçok hastalığa neden olabilmektedir. Psikologların ve sosyologların çalışmalarında bu etkiler ayrıntılı olarak anlatılmaktadır (96).

b) Uyum sorunu: Göç olgusunun insan psikolojisi üzerindeki bir diğer olumsuz etkisi de, gelinen yerde yaşanılan uyum sorunudur (90). Kişi fiziksel ve psikolojik açıdan belli bir hazırlık yapamadan göç etmişse bu durumda uyum sorunu

artmaktadır (97). Bireyin önceden yaşadığı yer ile geldiği yerdeki kültürel farklılıklar bireyin uyum sorunu yaşamasına neden olabilmektedir. Eğer yeni çevre göçmenin eski kültürüne benziyorsa daha az sorun yaşamakta, benzemiyorsa daha fazla uyum sorunu yaşayabilmektedir. Bu sorunun yanında başka bir sorunda kişilerin belli bir süre sonra geldikleri yere dönüp dönmeme de yaşadıkları karasızlık duygularıdır (90). Bu durumda nerdeyse tüm göçmenler ve onların çocuklarının ırk ve din fark etmeksizin yeni geldikleri bölgede uyum sorunu yaşadıkları bilinmektedir (98). Konuyla ilgili yapılan bir çalışmada göç yaşayan ve yaşamayan grubun psikolojik durumları karşılaştırılmış, uyumsuzluk gösterenlerin göç edenlerin grubunda neredeyse iki kat daha çok olduğu saptanmıştır (95). Bu bireylerin yaşadığı durum kültür şokuyla açıklanabilmektedir. Sonuç olarak, göç olgusu, az veya çok bireyin uyum sorunu yaşamasına bu doğrultuda bireyin ruhsal dengesinin bozulması kaçınılmaz olmaktadır. Ayrıca bu durum sadece bireyi değil, birlikte yaşadığı yakınlarını da olumsuz etkilemektedir (99).

c) Aitlik sorunu: İnsanların aitlik ihtiyacı bir yere ait olma duygusunda da kendini göstermektedir. Göçmen ait olduğu toplum ve onun verdiği güvenden uzak kalmıştır bu nedenle yeni topluma uyum sağlamak için bazen eski toplumunun değer yargılarını bile aşağılayabilmektedir. Bu durum göçmenin iç dünyası ve aile yaşamında psikolojik duygu çatışmalarına neden olabilmektedir (90).Bu insanlar zamanla ait olma ihtiyaçlarını gidermek için kendi içlerinde azınlık bir grup oluşturabilmekte ve kendi yerleşim alanlarını inşa edebilmektedirler (80).

d) Yabancılık duygusu: Göçmenlerin ruhsal dünyasını olumsuz yönde etkileyen bir diğer etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm göçmenler, göç ettikleri şehirde veya ülkede birer yabancı durumundalar. Göçmeninin dünyasındaki her şey artık eskisinden farklıdır. Bu durum, onun ruh dünyasına da yansır (90) ve zamanla ait olma ihtiyacının da ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (100).

e) Boşluk hissi: Boşluk duygusu da önemli bir psikolojik sorun olarak göçmenlerin karşısına çıkabilmektedir. Göçmenler zaman zaman bilerek veya bilmeyerek geçmişte kaybettikleri veya geride bıraktıkları kişilerin yokluğunu yaşayabilmektedirler. Aynı zamanda bu boşluk duygusuyla bağlantılı olarak özlem

duygusu da ortaya çıkmaktadır. Göçmenler bilinçsiz olarak kişileri, doğayı, yeni geldikleri yerde olmayan ve geride bıraktıkları her şeye özlem duyabilmekteler (90).

f) Kişilik-kimlik sorunu: Göçmen eski yerleşim yerindeki birçok statüyü kaybederek yeni yerleşim yerine gelmektedir, bu farklılık göçmenin yeni geldiği kültürün parçası olmasıyla birlikte derinleşerek kişinin benliğinde çatışmaya neden olmaktadır. Bu durumda kişi yeni kültür ile kendi kültürü arasında kalabilmektedir bu da kişide sıkışmışlık duygusuna neden olmaktadır (101). Kişi kendi kültürüne bağlı kaldığı takdirde yerel halkın kültürüyle çatışmakta, yerel halkın kültürünü benimsediği takdirde kendi kültürüyle eski kültürel değerleriyle çatışmaktadır. Bireyin tüm bu durumlarda iç dünyasında bir gerilim yaşamaktadır, bu gerilim göçmenin kişilik veya kimlik sorununa örnek gösterilebilmektedir (102).

g) Aşağılanmışlık duygusu: Göçmen bireyler geldikleri yerde yaşamlarının tüm alanlarında artık eski anlamların olmayacağı ve aynı değerde sayılmayacağını bilmektedirler. Bu nedenle kendilerini yetersiz veya yeteneksiz görebilmekteler. Geldikleri ülkenin dilini konuşamama bu duyguyu daha da arttırabilmektedir. Tüm bireyler yaşamlarının belli dönemlerinde aşağılanma duygusuyla karşı karşıya kalabilmekteler ancak göçmenler için bu durum daha uzun ve yaşadıklarını sorunun çözümünün zor olması nedeniyle daha güçleşmektedir. Göçmenler için bu duygu durumu kaldıkları ülkede sık sık yaşabilmektedirler (90).

h) Kuşkuculuk: Yeni gelinen ülkedeki bilinmeyenle sürekli karşı karşıya kalma durumu göçmenin yaşadığı bir başka ruhsal gerginliktir. Özellikle bu durum uzun vadede yaşanmaya başlanınca tehlikeli olabilmektedir, birey için nevroz ve psikoz durumlara neden olabilmektedir (90).

i) Suçluluk duygusu: Göç sonrasında birey geride bıraktıklarını ve yitirdiklerine karşı suçluluk duygusuna kapılabilmektedir, çünkü geldiği yerde mutlu olamamıştır. Onu var eden değerler; aile, ahlâk, dürüstlük yıpranmış hatta kaybolmuştur (100). Bu durum bireyde yaşam sevincinin azalmasına ve bazen de kendisinin hayatta kalmasına karşı bile suçluluk hissi oluşturmaktadır.

j) Güvensizlik duygusu: Güvensizlik; göçmen kişilerin temkinli olma zorunluluğu nedeniyle yeni yerleşim yerine ve insanlara karşı ilk başlarda sürekli yaşayabildikleri bir duygu sürecidir (91). Göçmenin güvensizliğini, "bilinmeyenle" karşılaşma kaygısı tetiklemektedir. Bu durum onun bazen uygun fırsatlara ulaşmasını engelleyebilmektedir (93). Burada göçmen, yeni olanın ne olduğunu bilmemesinden kaynaklanan bir güven eksikliğiyle karşı karşıya kalmaktadır.

k) Ötekileşme sorunu: Yeni gelinen yerde kendisini yabancı hisseden göçmenlerin toplumsal dışlanma ve dışlanma duygusuna sahip olmaları kaçınılmaz bir psikolojik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenlerin asimilasyon politikaları kapsamında eritilerek kendi değerlerini unutturma ve kendisi için değerli olana değer verilmemesi durumu onların iç dünyalarında tamiri zor psikolojik zararlara neden olabilmektedir (88). Böylece, öteki olarak karşımıza çıkan göçmenin iç dünyasında bilinmezlikler ve kaygılarla dolu bir durum oluşmaktadır (102). Dışlanma durumu, göçmenlerde önemli psikolojik etkiler yaratırken kendilerini devamlı olarak bulundukları topluma kıyasla yetersiz ve eksik olarak görmelerine sebep olmaktadır. Yerel halk gibi yaşamamak bu sorunu daha da derinleştirmektedir (97). Örneğin Bulgar göçmenleri üzerinde yapılan araştırmalarda, göçmenler kendilerine karşı sergilenen ötekileştirici, ayrıştırıcı tavırlardan muzdarip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu tür durumlar, bireylerin bir "göçmen" kimliği etrafında gruplaşmasına yol açmaktadır, ev sahibi kültür ile ilişkilerin sınırlı olmasına neden olmaktadır (103).

l) Şizofreni ve benzeri psikozlar: Göç ile psikoloji arasındaki ilişkiye baktığımızda, genel olarak kişinin gerçeklikle bağlantısının kopması şeklinde ortaya çıkan bir psikoz türü olan şizofreni hastalığı arasındaki ilişki oldukça güçlüdür. Konuyla ilgili yapılan bir araştırmada, ABD'deki Norveçli göçmenler arasında şizofreni hastalığına yakalanma oranının, Norveç nüfusunda şizofrenin görülme sıklığından daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Göçmen olmanın depresyon ve kaygı bozukluğu gibi nevrotik türden ruhsal rahatsızlıklara yakalanma olasılığını arttırıp arttırmadığına yönelik yapılan bir araştırmada, göçmenlerin yerli halka göre daha yüksek oranlarda bu tür psikotik rahatsızlıklara yakalanabildikleri görülmüştür (103). İngiltere'de Hintli, Afrikalı ve Asyalı göçmenler arasında yapılan çalışmalarda göçmenlerde şizofreni olma riskinin 3-4 misli daha fazla olduğu, paronoid

bozukluğun yaygın olduğu ve bu ülkede doğan ikinci nesil göçmenlerde şizofreni oranlarının da yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (104).

m) Stres ve depresyon: Göç edilen bölgedeki yeni kültüre uyum sağlayamayan göçmenlerde anksiyete ve stres düzeyinin yüksek olduğu ve bunun sonucunda yüksek düzeyde depresyon ortaya çıktığı saptanmıştır. Örneğin 125 göçmen işçi ile yapılan araştırmada göçmenlerin %38'inin yasal sorunlar, sosyal izolasyon ve çalışma koşulları ile ilişkili ciddi düzeyde stres yaşadıkları % 18.4'ünde anksiyete, % 41.6'sında depresyon bulguları ortaya çıkmıştır (105). Göç olgusunun göçmen üzerinde psikolojik sorunlara neden olduğu ortaya çıkmıştır.

2.9. Depresyon

Literatüre baktığımızda depresyonla ilgili birçok farklı tanımlama görebilmekteyiz fakat bu tanımların buluştuğu bir ortak nokta mevcuttur. Depresyon kişinin yaşamdan zevk almama, umutsuzluk, kararsızlık, ilgi ve istek kaybı, benlik saygısında azalma gibi belirtiler gösteren duygu durum bozukluğu olarak tanımlanabilmektedir (106). Birçok insanın zaman zaman kendini yorgun üzgün, uyuşuk ve keyifli dahi olsa hiçbir aktivite ile ilgilenmediği dönemleri olabilmektedir. Hayatta karşılaştığımız bazı durumlar, okul veya iş yaşamında başarısızlıklar, sevilen birinin kaybedilmesi, hastalık v.b durumlar depresyona neden olabilmektedir. Kişinin bu durumlara karşı gösterdiği tepkiler kendisini korumasını sağlayabilmektedir, fakat bu tepkiler yaşanan durumlara orantılı olmadığı ve süresinin uzaması gibi durumlarda anormal olarak kabul edilmektedir.

Çökkünlük yani depresyon kişinin derin üzüntü, bazen de hem üzüntü hem de bunaltılı bir duygu durumunun eşlik ettiği konuşma ve fizyolojik işlevlerde yavaşlama, durgunlaşma ve bunların yanı sıra değersiz hissetme, güçsüzlük, isteksizlik ve karamsarlığı da içeren duygu ve düşüncelerdeki bozulmalar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bedensel veya ruhsal hastalıklar nedeniyle olabildiği gibi başka birçok etmen de bu durumun tetikleyicisi olabilmektedir (107).

Depresyondaki kişi her olayın olumsuz tarafını görmektedir. Her yaptığı işte başarısızlık hissine kapılır, kendini güçsüz ve işe yaramaz bulmakta, başkalarının da böyle düşündüğüne inanmaktadır, kişi özgüvenini kaybetmiştir, bir işi başardığında

bunun tesadüfen olduğuna inanır. Depresyondaki bireyin benlik saygısının düşüktür, birey geçmişe yönelik suçluluk ve geleceğe yönelik umutsuzluk ve çaresizlik duyguları yaşamaktadır. Depresif kişide isteksizlik, çevreye karşı ilgisizlik ve yaşamdan zevk almama hali mevcuttur. Bireyin eskiden zevk ile yaptığı işlerde, günlük yaşam olaylarında ve hobilerinde ilgi ve istek azalmıştır. Sosyal ilişkilerden uzak durur, insanlarla iletişim kurmamaya odaklanır (108).

Depresyon varlığını ortaya koyacak duygusal, düşünsel ve davranışsal ve bedensel olarak birçok belirtinin eşlik ettiği bilinmektedir. Duygusal değişikliklere baktığımızda kişilerde çaresizlik, çökkünlük, üzgün olma ve umutsuzluk görülmeye başlamaktadır, kişinin özgüven ve benlik saygısında azalma görülmektedir. Bireyler huzursuz, kolay kızma ve eskiden yaptığı aktivitelerden zevk almama da depresyonun duygusal belirtilerine işaret etmektedir. Düşünsel değişiklikler ise daha çok karar vermede güçlük, bellekte bozulmalar, düşünceleri belli bir konu üzerinde yoğunlaştırmada zorluk çekme olarak ortaya çıkmaktadır. Davranışsal değişiklikler; öz bakımda azalma, sorumluluklarını ihmal etme, insanlardan uzaklaşma ve içe çekilme, insanlarla daha sık çatışma yaşama gibi belirtiler göstermektedir. Bedensel değişikliklere baktığımızda bireyin uyku ve yemek düzeninde beliren bozulmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bozulmalar hem uyku ve yeme ihtiyacında azalma hem de artma şeklinde belirebilmektedir. Bireylerin cinsel hayatını da etkileyen depresyon, kişilerde cinsel istekte azalma veya tamamen ortadan kalkma olabilmekte; birey çoğunlukla yorgun ve ufak bir işi bile yapma enerjisine sahip olmama hissiyatına kapılmaktadır. Depresyon bazen de baş, sırt, bel, karın ağrısı ve tıbbi açıklaması yapılamayan çeşitli ağrılar ve sızılarla belirebilmektedir (109).

2.9.1. Depresyon Türleri

Depresyon türleri psikotik ve nevrotik depresyon olarak ikiye ayrılmaktadır. Depresyon bazen o kadar ciddi seyredebilmektedir ki kişi yanılsamalar(delüzyon) yaşabilmektedir. Bu durumda kişinin düşünce şekli gerçek ile bağlantısını koparmakta suçluluk, rahatsızlık ortaya çıkmakta katı inançlar çok abartılmaktadır. Bu duruma çoğu kez halüsinasyonlar da eşlik etmektedir. Bu tip hastalarda hareketlerde yavaşlama, konuşmada güçlük, aşırı hareketli olma, ellerini ve derisini sürekli ovuşturma gibi hareketler ortaya çıkabilmektedir. Bu gibi belirtileri kapsayan

depresyonlara ağır depresyonlardır, psikotik depresyon olarak tanımlanmakta ve depresyonun yaygın türü değildir. Nevrotik depresyonların ise görülme sıklığı daha fazla ve psikotik depresyonlara nazaran daha hafiftir.

Başka bir ayrım da hastalığın tarihçesine göre tek uçlu (unipolar) ve iki uçlu (bipolar) olarak açıklanmaktadır. Birey depresif rahatsızlık geçirdiği dönem boyunca birey sadece depresyon yaşıyor ise, bu durum tek kutuplu depresyon diye sınıflandırılmaktadır. Diğer bir durumda ise bazen birey depresyon belirtileri gösterirken, bazen de aşırı enerjik, aşırı derecede neşeli olabilmekte; kişisel yetenekleri konusunda abartılı hezeyanlar ve büyüklenmeci tavırlar, taşkın davranışlar sergileyebilmekte; hareketleri ve konuşmalarında hızlanmalar, uyku ihtiyacında azalmalar olabilmekte; aşırı harcamalarda ve aşırı cinsel isteğin belirmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Birey bu tarz 'manik' dönemler ve 'depresif' dönemler yaşıyorsa bu durumda iki uçlu bozukluğun olduğu söylenebilmektedir (110). Tek uçlu depresyon gelişmiş ülkelerde yeti yitimi oluşturan durumlar arasında arasında ilk sırada, tüm dünyada ise dördüncü sırayı almaktadır (111).

2.9.2. Çocukluk ve Ergenlik Depresyonunun Özellikleri

Depresyon olgusu, tıbbi alan yazın olarak çok gerilere, Hipokrat'a kadar dayanmakla birlikte, çocuk ve ergenlerde depresyon tanımlamalarının geçmişi o kadar gerilere uzanmamaktadır. Yakın zamanlara kadar çocuklukta depresyon olmayacağı düşüncesi hâkim iken, 1970'te Stockholm'de yapılan "Avrupa Çocuk Psikiyatristleri" toplantısında, depresyonun çocukluk ve ergenlik döneminde karşılaşılan ruhsal bozuklukların önemli bir bölümünü oluşturduğu bildirilmiştir. Bu çocukların üzgün görünen, ağlamaklı, yavaş hareket den, düşük bir ses tonuyla konuşan, kendini olumsuz olarak değerlendiren çocuklar oldukları bilinmektedir. Aynı zmanda motivasyon, kontrasyon güçlüğü çekme, baş ağrısı, karın ağrısı ve okul başarısında düşme gibi çeşitli anksiyete semptomları oldukları gözlenmektedir (112).

Ergenlik dönemi gelişimsel olarak duygusal dalgalanmalara ve depresyon durumuna neden olabilecek bir dönemdir. Major depresyon, DSM IV' te iki haftalık dönemde bireyin daha önceki işlevsellik düzeyinde bir değişiklik olması ile birlikte depresif duygu-durum, ilgide azalma, zevk alamama, kilo kaybı ya da alımı, uyku

düzeninde değişme, enerji kaybı, suçluluk duyguları, psikomotor ajitasyon ya da retardasyon belirtilerinden ilk ikisinden birinin bulunması şartıyla en az beş belirtinin olması durumunda tespit edilir. Ergenlerdeki tanı ölçütleri erişkin majör depresyon tanılarıyla benzer olsa da bazı tanı farklılıkları bulunmaktadır. Yetişkinlerdeki tanılardan olan çökkün ruh, kilo kaybı yerine ergenlerde beklenen kiloya ulaşamama, yetişkinlerdeki iş başarısındaki düşüklük ergenlerde derslerde başarısızlık, yetişkinlerdeki ilgi kaybı ve zevk almama yerine ergenlerde oyuna ve arkadaşlara karşı ilgisizlik durumları ortaya çıkmaktadır. Ergen depresyonu erişkinden farklı olarak duygusal değil davranışsal faktörler başat rol oynar.Ergen depresyonunda arkadaş geçimsizliği, aile bireyleri ile çatışma ve davranış bozukluğu; benlik saygısı düşüklüğü, kendini değersiz hissetme ve çaresizlik duygusunun nedenleri olabilmektedir (113).

Çocukluk dönemi depresyonun yetişkin depresyonuyla benzer şekilde seyrettiğini, çocuktaki depresif ruh durumunu tanımlayan kelimeler "yapamam", "bilmiyorum", "yorgunum" gibi ifadelerle ortaya çıkmaktadır. Ancak bunun yanında çocuk depresif duygulara karşı koymayı amaçlayan, saldırgan ve dürtüsel davranışlar, hırsızlık, yalan, okuldan veya evden kaçma gibi davranışlarda sergileyebilmektedir (114). Yapılan çalışmalar, çocukluk döneminde depresyonun sık görülmediğini ancak ergenlikle beraber depresyon durumunun arttığı ortaya çıkmıştır. Çocukluk dönemindeki depresyonlarda cinsiyet farkı olmamasına karşın ergenlik dönemindeki depresyonlarda kız çocuklarındaki depresyon düzeyi erkeklerden daha fazladır. Çocuklardaki depresyon nedenlerine baktığımızda ana babada psikopatoloji, olumsuz yaşam olayları ve düşük benlik saygısının çocuk ve ergen depresyonuyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir (115). Okul çağındaki çocuklarda görülen depresyonda, gençler ve yetişkinlerdeki depresyon tanılarıyla benzer belirtiler görülebilmektedir. Üzgün görünen küçük çocuklar, kendilerini üzgün hissettiklerinde bu durumu açık olarak belirtmekte zorluk çekerler. Fakat erinlik öncesi çocuklarda, sosyal faaliyetlere ilgi kaybı olmakla beraber azalmış libido deneyimleri söz konusu değildir (116).

Depresyondaki çocuk ve ergenlerin klinik görünümleri şunlardır; çocuklarda okul korkusu ve ebeveyne aşırı bağımlılık; ergenlerde ise okul başarısının düşmesi, madde kullanımı, anti-sosyal davranışlar, seçkisiz cinsel ilişkilerde bulunma, okuldan

ve evden kaçma davranışları depresyon belirtisi olarak gösterilebilmektedir (117). Çocuk ve ergenlerde distimi (nörotik depresyon) bir yıl sürebilen bir depresif durumdur; bu tür depresyonda gün boyu süren depresif belirtiler görülür, major depresyon kadar ağır değildirler. Klinik belirtileri ergenlerde şunlardır; konsantrasyonda azalma, unutkanlıktan şikâyet etme, karar vermede güçlük, yetersizlik duyguları, benlik saygısında azalma, umutsuzluk, geleceğe yönelik karamsarlık duyguları, çaresizlik, geçmişe ait düşüncelere dalma ve üzülme, güvenliğini, saygınlığını ve sevgisini kaybetme endişeleri mevcuttur. Çocuklarda görülme şekli ise; aşırı öfke ve huzursuzluk, kötümserlik, korku, endişe ve kaygı görülür. Ayrıca enerji azalmaları, kronik yorgunluk, bitkinlik, verimlilikte azalma, toplumsal geri çekilme, uyku düzensizliği, iştah bozukluğu, gece korkuları ve diş gıcırdatmaları görülebilir (118).

Genç bireylerin kendi yaşamında ve çevresinde doyurucu etkinlikler gerçekleştirmesini engelleyen bazı yaşam olayları; aile üyelerinin kaybı, yoksulluk, ebeveyn boşanması, doğal afetler gibi olumsuz yaşam örüntüleri genç bireylerin kendilerine yeterli olma duygusunu olumsuz etkilemekte ve ruh sağlığının bozulmasına neden olmaktadır. Araştırmalara göre gençlik dönemindeki bu olumsuz yaşam olayları ile gençlik depresyonu arasında tutarlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (115).

Depresyondaki bir kişinin var olan belli değerlere sahip olmadığına inanması nedeniyle kendine olan güveni ve benlik saygısını olumsuz olarak etkilemekte, birey karar vermede güçlük çekmekte, dünyayı, “acıdan başka hiçbir şey getirmeyen”, “hayal kırıklığına uğratıcı” bir yer olarak görmesine hayatın hep böyle acıyla devam edeceğine inanmasına neden olabilmekte, bu durumda genç birey intiharı bile bir seçenek olarak görebilmektedir (119).

Çocukluk ve ergenlik döneminde büyümenin getirdiği bazı sonuçlar veya hormansal değişimler ile depresyon belirtilerini ayırmak zorlaşabilmektedir. Özellikle ergenlik dönemindeki birtakım tepkisel durumlar depresyon tanıları ile karıştırılabilmektedir. Ergenlik döneminde ortaya çıkan depresyonun teşhisi ve tedavisi gencin önemli yaşamsal tercihlerini yapabilmesini, hem de ergenlikten sonraki yaşam dönemlerine ciddi etkileri olması nedeniyle önemlidir. Ergenliğin

fırtınalı ve çalkantılı bir dönem olduğu yönündeki kanaatler bir dönem depresyonun dahil ergenlik dönemindeki bir takım güçlüklerin, ergenliğin olağan bir gelişim süreci olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Ancak daha sonraki dönemlerde ergenlikte ortaya çıkan depresif durumların ileri yaşam dönemlerinde sorunlara neden olduğu görülmesiyle beraber ergenlik dönemindeki depresyonun bu döneme özgü güçlüklerden birisi olarak değil, şimdiyi ve geleceği etkileyebilecek önemli bir duygu durum bozukluğu olarak görülmesi gerekliliği anlaşılmıştır (120). Yukarıda da anlatıldığı gibi çocuklar fizyolojik, biyolojik ve çevresel nedenlerle depresif davranışlar sergilemeyebilmekte, bu durumun önüne geçilmediği taktirde duygu durum bozuklukları baş göstermektedir.

2.9.3. Çocukluk ve Ergenlik Depresyonunda Olumsuz Yaşam Olaylarının Rolü

Depresyonun ortaya çıkmasında en önemli etken kişilik özelliklerimizin stresli yaşam olayları ile karşı karşıya gelmesidir. Böylece kişilik özellikleriyle karşılaşan yaşam olayları depresyon için yatkınlık oluşturabilmekte ve tetikleyici olabilmektedir. Bu görüşe karşılık yaşam olaylarının kişilik ile yapılan eşleşmelerin önemli olmadığı, çok farklı ve stresli yaşam olayları sonucunda depresyonun ortaya çıkabileceği de savunulmaktadır (121).

Çeşitli araştırmalar göstermektedir ki ebeveynlerin sahip oldukları düşük yaşam standartları durumlarında, yoksulluk artışında, çocukların depresif belirtilerinde de artış olduğu ve bu durumların depresyonlarıyla bağlantılı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (122). Ailelerdeki düşük sosyo-ekonomik durum çocuklarda umutsuzluk ile depresif belirtilere sebep olmakta buda düşük benlik saygısını tetikleyebilmektedir. Fakat orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip toplumlardaki çocuklar da depresif belirtiler geliştirme riskine sahiptirler (123).

Depresif kişilik özelliklerine baktığımızda kişi kederli, karamsar, bedbin, kendine güvensiz, başkalarının destek ve onayına bağımlı, benlik saygısı düşük, suçluluk ve umutsuzluk hislerini içeren duygu durum özellikleriyle taşımaktadır. Daha önceden deprsesif mizaç doğuştan gelen ve sorun ortaya çıktığı zaman ruhsal gerilimi arttıran bir durum olarak tanımlanıyorken, daha sonraları depresif bir

karakterin oluşmasında, çevre faktörlerinin asıl belirleyici olduğu savunulmuştur (124). Yaşam boyunca maruz kaldığımız olumsuz yaşam örüntülerinin etkileri sonrasında depresif belirtilerin gelişmesine neden olabilmektedir. Depresyon oranını arttıran etkenlerle baktığımızda, depresyon geçirmiş ebeveynlerin varlığı, ihmal, istismar ve sömürüye maruz kalma, sevilen birinin kaybı, sevilen kişiden ayrılma, davranış ya da öğrenme bozukluklarının varlığı çocuk ve ergenlerde depresyon oranını arttırmaktadır (120).

Depresyonu tetikleyen bir diğer unsur ebeveynlerin çocukların bakım ve gözetiminde yeteri kadar rol oynamaması gelmektedir. Bu durumda çocuk, bakımını üstlenen kişilere karşı güvenli bir bağlanma geliştiremez (116). Olumsuz yaşam olaylarının benlik saygısı ve depresyonu etkilediğini ve depresif kişilerin aslında yaşamlarında daha fazla stresli olduklarını ve özellikle kişilerarası çatışma yaşadıkları savulmaktadır. Çeşitli yaşam olaylarının; ebeveynlerin iş kaybı, yakın arkadaşın ölümü depresyonu olmayan ergenlere göre, depresyondaki ergenlerin belirtilerinin başlaması arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Stres depresyonu tetikleyebilmektedir, depresif gençler yaşam streslerini ifade ederken kronik ve fazla olumsuz yaşam olayları aktarmışlardır. Çocukluk depresyonu özellikle olumsuz kişilerarası olaylarla akran çatışmaları gibi etmenlerle ilişkilidir ve bu olaylar nedeniyle gençlerdeki depresyon sınıf başarısızlığına neden olabilmektedir (125).

Yukarıda da bahsedildiği gibi olumsuz yaşam koşulları ve kişilik özellikleri bir araya geldiğinde yaşamın belli dönemlerinde bireyler depresif tutumlar sergileyebilmektedir. Göç gibi büyük bir sorunla karşı karşıya kalan çocuk ve ergenler bu travmadan sonra çeşitli psikolojik sorunlarla yüzleşmekteler.

2.9.4.Depresyon Kuramları

Araştırmacılar depresyonu açıklamak için çeşitli kuramlar ortaya koymuştur. Depresyonu davranışsal, bilişsel yöntemlerle açıklamaya çalışan kuramlar mevcuttur. Bireyin ilk çocukluk dönemlerinde yaşadığı hayal kırıklıkları ve engellemeler ile ilişkili çelişkili duygular bireyin yetişkinlik yaşamındaki duygularını da etkilemektedir. Depresyonun psikoanalitik açıklamasında bu çelişkili duygular yer almaktadır. Davranışçı yaklaşıma göre depresyon bireyin yaşamındaki ödül

miktarının yetersiz olmasından yada ödülün olmamasından meydana gelmektedir. Bilişsel yaklaşım daha çok depresyonun devam etmesinde etkili olan düşünce ve tutumlara odaklanmaktadır (110).

Psikoanalitik Kuram

Freud (1917) 'Yas ve Melankoli' makalesinde çocuğun erken dönem oral ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda engellenme yaşaması sonucunda o döneme saplandığı ve bununda depresif karakterin temeli olduğunu söylemektedir. Freud kuramını göre sadece oral dönem değil diğer gelişim dönemlerinde de engellenme yaşanması durumunda birey o döneme saplanabilmekte ve depresif tavırlar sergileyebilmektedir. İleriki yaşlarda yaşanan kayıp ve yas olguları, depresyonun açıklamasında önemli olabilmektedir. Yas, bireyin kendi benlik saygısını bozmadan sevilen birinin kaybına karşı verdiği sergilediği tutumdur. Ancak bazı bireylerde kayıp olgusunda yastan ziyade depresyon ortaya çıkabilmektedir. Depresyon durumunda bireyde vicdan azabı, kendini yerme, ceza beklentisi ile sonuçlanabilen benlik saygısında ciddi düzeyde azalma olabilmektedir. Mani duygu durumu ise, ego nesne kaybının etkisini atlattığında ortaya çıkabilmektedir. Yastaki birey, gerçek veya fantezi olan nesne kaybını içselleştirerek kaybettiği kişi ile özdeşim kurabilmektedir. Kaybın temsili bir süre içsel olarak deneyimlenmektedir, birey kayıp nesne ile özdeşim kurduğu için, ona karşı beslediği bilinçdışı kızgınlık kişinin kendisine yönelmektedir (126).

Bilişsel Kuram Öğrenilmiş Çaresizlik Kuramı

Abramson, Seligman ve Teasdale (1978) tarafından düzenlenen öğrenilmiş çaresizlik kuramına göre bireyin karşılaştığı kötü yaşam durumlarına karşı yaptığı olumsuz algılamalarla ilgilidir. Birey yaşamı boyunca karşılaştığı problemleri kalıcı veya geçici nedenlerle açıklamaya ve anlamlandırmaya çalışır (127).

Eğer birey yaşadığı olumsuz yaşam olaylarını kişisel, kalıcı ve genel nedenlere bağlarsa depresyona girme olasılığı yükselmektedir. Birey kötü olayları kişisel nedenlerle açıkladığında bu bireyde özsaygının da azalmasına neden olabilmektedir. Nedensel inançların sabitliği çaresizlik ve depresyonun kronikliğini belirlemektedir. Dolayısıyla birey olumsuz yaşantıları kalıcı ve genel bir nedenle

açıklamaya çalışırsa depresif duygu durumu kalıcı olabilmekte ve olay nedeniyle oluşan zarar artabilmektedir (128).

Abramson, Metalsky ve Alloy (1989) umutsuzluk kavramını da ekleyerek kurama son şeklini oluşturmuşlardır. Bireyin yaşamında istenen bir sonucun olmaması veya istenmeyen bir sonucun olması ve bu sonuçları değiştirmek için elinden bir şey gelmeyeceği düşüncesinin varlığı, umutsuzluk olarak adlandırılabilir. Bu umutsuzluk ve çaresizlik hissinin, olumsuz sonuç beklentisinin artışı ve bunun yaşamın diğer alanlarına genellenmesi ile umutsuzluk duygusu bireyi sarmakta bunun sonucunda bireyde depresyon belirtilerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (129).

Beck'in Bilişsel Kuramı

Beck'in bilişsel modelini baktığımızda depresyonun özelliği olan psikolojik yapılar; olumsuz bilişsel üçlü, şemalar ve bilişsel hatalar olmak üzere üç yapı karşımıza çıkmaktadır. Bireyin yaşam olaylarını, kendisini, geleceği ve içinde bulunduğu çevreyi olumsuz algılaması olumsuz bilişsel üçlünün birleşenidir. Depresif bireyin kendisine yönelik algısı; kusurlu, yetersiz, rahatsız ve muhtaç bir birey olduğu ve bu özellikleri nedeniyle istenmediğidir. Birey bu doğrultuda olumsuz yaşam olaylarını kendi psikolojik, ahlaki ve fiziksel eksikliklerine bağlayabilmektedir. İkinci bileşendeki etmene baktığımızda birey dünyayı ulaşması gereken hedeflerine ulaşmasını engelleyen başa çıkılmaz güçlüklerin olduğu bir yer olarak algılamaktadır. Birey canlı veya cansız çevreyle olan etkileşimini kusur veya yoksunluğun temsili olarak düşünebilmektedir. Üçüncü bileşen ise bireyin geleceğe dair olumsuz bakış açısını kapsamaktadır. Depresif birey yaşamın geri kalan döneminde şuanda yaşadığı acı ve zorlukların devam edeceğini, gelecek yaşamının zorluk, engel, başarısızlık ve kayıplarla dolu olacağını düşünmektedir (130).

Bilişsel modelde yer alan depresif psikolojik yapılardan ikincisi şemalardır. Bu modelde ise depresif bireyin yaşamında olumlu yaşam olayları ve bu duruma dair nesnel kanıtlar olmasına rağmen neden hala, acıtıcı, suçlayıcı ve kendini engelleyici tutumlar sergilediği üzerinde durulmaktadır. Farklı bireyler aynı durumu farklı şekilde anlamlandırabilirken bir birey aynı tip olaylara tutarlı tepkiler

verebilmektedir. Bu belirli tipteki olayların yorumlamasındaki tutarlılık şema denilen sabit bilişsel süreçlerle alakalıdır. Birey belirli bir durumla karşılaştığında, durumla ilgili oluşturduğu şemalar aktive olabilmektedir. Belirli durumlara kaştı bireyin nasıl tepki vereceğini bu şemalar belirlenmektedir. Depsesif durumdaki bireylerin işlevsel olmayan şemaları nedeniyle, durumları kavramsallaştırmaları da sağlıklı olmamaktadır. Kişiye özgü oluşturulan bu şemalar gerçeklik algısın bozulmasına ve bireyin düşüncelerinde sistematik hatalara düşmesine neden olmaktadır. Daha şiddetli depresyon durumunda bireyin şemaları düşüncelerini daha baskın bir şekilde yönetmekte ve birey tamamen seçici, tekrarlayıcı negatif düşüncelere kapılmakta, dışsal uyaranlara odaklanmakta ve zihinsel aktivitelerde zorlanabilmektedir (130).

Depresyonun parçası olan üçüncü psikolojik yapı ise yanlış bilgi işleme süreci olarak tanımlanabilmektedir. Depresif kişinin düşüncelerindeki sistematik hatalar bireyin olumsuz düşüncelerinin varlığına olan inancını sürdürmesine neden olmaktadır. Bu sistematik hatalar, sonucu destekleyecek bir kanıtın olmaması durumunda veya aksi kanıtın olması halinde, bazı sonuçlara varma yani keyfi çıkarsama; durumun diğer daha önemli özelliklerini yok sayarak durumun bir detayına saplanma ve durumun bütününü bu saplantı üzerinden değerlendirme (seçici soyutlama); bir olayda temel alarak genel kurallar oluşturma (aşırı genelleme); olayların anlamını ve önemini değerlendirirken hata yapma (abartma veya küçümseme); hiçbir kanıt yokken bazı olaylardan kendini sorumlu tutma (kişiselleştirme) ve olayları mükemmel- kusursuz, siyah- beyaz gibi iki zıt uçta değerlendirme eğilimi (ya hep ya hiç tarzı düşünme) şeklinde sıralanan bir bilgi işleme süreci olarak değerlendirilebiliriz (130).

2.10. Yaşam Doyumu Tanımı

İnsanların mutluluğu ve mutluluklarını sağlayan etmenlerin ne olduğu geçmişten beri merak edilen bir konu olmuştur. Günümüzde insanların mutluluğu konusu, öznel iyi oluş, yaşam kalitesi, yaşam doyumu ve olumlu duygulanım gibi kavramlar doğrultusunda incelenmektedir (131). Mutluluk ve öznel iyi oluş birbirinin yerine kullanılabilinen kavramlardır, bu kavramların açıklamasına baktığımızda bireyin sahip olduğu yaşamın bilişsel ve duygusal değerlendirmesi olarak açıklanabilir. Mutluluk ya da öznel iyi oluş algılanan yaşam kalitesi veya yaşam

doyumu açısından olumlu duyguların varlığı ve olumsuz duyguların yokluğu olarak açıklanabilmektedir (132).

Yaşamın zevk ve olumlu duygularla renklenmesi, mutlu bir hayat her bireyin istediği bir durumdur. Fakat yaşamda mutluluğun yer aldığı kadar acı, keder, gerilimler, stres ve engeller de yaşamda yer almaktadır. Bireyin öznel ve nesnel durumlarında olumsuz koşullar birçok gerginliğe neden olabilmektedir. Araştırmacılar durumsal ve bireysel özellikleri çeşitli modellerde değerlendirerek iyi olma kavramını anlamaya çalışmışlardır. İnsanın iyilik durumunu anlatan çok fazla kavram bulunmaktadır. Mutluluk, haz, doyum, refah, toplumsal iyi olma, yaşam kalitesi, öznel iyi olma bunlar içerisinde başta gelenlerdir. Öznel iyi olma bireyin yaşamını değerlendirmesini içermektedir. Yaşamını değerlendiren bireyin bu durum hakkında oluşturduğu tepki ve yargılar öznel iyi oma durumunu açıklamaktadır. Bireyin kendi yaşamına ilişkin değerlendirmelerini üç boyut içerisinde sınıflandırabiliriz, olumlu duygu, olumsuz duygu ve yaşam doyumudur. Olumlu duygu, kişi yaşanan hazların, sevinçlerin, hoş duyguların olduğunu; olumsuz duyguda ise hoş olmayan, kötü, acı verici duyguların duyguların azlığının iyi olma açısından gerekli olduğu belirlenmiştir. Yaşam doyumu ise bireyin yaşamın geneline ilişkin bireysel yargılamaları, değerlendirmelerini açıklamaktadır (133).

Yaşam doyumu geçici duygusal ifadelerden değillerdir. Bireylerin yaşadığı duygular kaygı, sevinç, öfke vb. insanların yaşamlarında meydana gelen belli durumlara, belli ani tepkiler vermek şeklindedir. Yaşam doyumu, kişinin yaşamı hakkındaki çeşitli duygusal ve düşünsel değerlendirmelerdir.

2.10.1. Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler

Yaşam doyumu tanımlama bireyden bireye farklılaşmaktadır bu nedenle yaşam doyumunu unsurlarını sıralanması kolay olmamaktadır. Literatürde yaşam doyumu kavramlarını açıklamak için birçok tanım bulunmaktadır. Ancak yinede kişilerin yaşam doyumuna yönelik ortak kavramlar bulunmaktadır ve bunlar şöyle sıralanmaktadır (134);

- Günlük yaşamından mutlu olmak
- Hayatı yaşamayı anlamlı görmek
- Hayallere ve amaçlara ulaşmak noktasında umutlu olmak
- Bireysel kimliğine olumlu bakmak
- Kişinin fiziksel özelliklerini olumlu hissetmesi
- Ekonomik güvencenin olması
- Bireyin sosyal ilişkiler kurabilmesi

‘’1974 yılında Andrews ve Withey ve 1976 yılında Andrews ve Ciandall ‘’ tarafından yapılan iki çalışmada yaşam doyumu ile ilgili araştırmada 800 unsur sınanmış, ilk aşamada bu etmeler 100 indirgenmiş, ikinci aşamada ise 30’a kadar düşürülmüştür. Flagan(1978)’ tr yaptığı çalışmada 6500 faktörü sınamış ve bu faktöler 15 faktöre indirilmiştir. Bu araştırmanın sonucunda yaşam doyumuna etki eden faktörler şöyle bulunmuştur (135);

- Bireyin rahat olması
- Bireyin sağlıklı olması ve kendine olan güveni
- Bireyin aile ve akraba ilişkilerinin iyi olması
- Bireyin bir aile kurması ve çocuğunun olması
- Bireyin eşi veya partneri ile anlaşabilmesi
- Bireyin yakın ilişkiler kurabilmesi
- Bireyin başka kişilerle empati kurabilmesi ve yardım edebilmesi
- Bireyin toplumun ve devletin etkinliklerine katılabilmesi
- Bireyin yeni şeyler öğrenmeye açık olması
- Bireyin kendini anlaması
- Bireyin çalıştığı bir işinin olması
- Bireyin kendini tanıyabilmesi
- Bireyin sosyalleşebilmesi
- Bireyin hobiler edinebilmesi; kitap okuma, müzik dinleme, film v.b
- Bireyin keyifli etkinliklere katılabilmesi olarak sıralanmaktadır.

Yaşam doyumunu etkileyen faktörlerin çokça olduğu bilinmekle beraber, yukarıda anlatılanların yaşam doyumunu etkilediği ortaya çıkmıştır.

2.10.2. Yaşam Doyumunu Etkileyen Bazı Değişkenler

Yaş: Yaş ve yaşam doyumunu inceleyen araştırmalara baktığımızda geçmişte yapılan araştırmalarda gençlerin yaşlılardan daha mutlu olduğu ortaya çıkarken, günümüzde yapılan araştırmalarda yaş ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmaktadır. Gençler hayatlarına baktığında pozitif ve negatif duyguları ifade ederken, yaşlılar ise daha çok mutluluk anlarından bahsetmektedirler. Bu durumu anlamak için yaş ile yaşam doyumu arasındaki korelasyon değerlere bakılmış ve bu ilişkinin sıfıra yakın olduğu, bunun hiçbir zaman değişmeyeceği kanıtlanmıştır (136).

Cinsiyet: Yapılan çalışmalara baktığımızda iki cinsiyet arasında mutluluk ve doyum açısından çok az bir farklılaşma olduğu ortaya çıkmıştır (136).

Çalışma ve iş: Gelir farklılıklarını göz önünde bulundurarak yaptığı araştırmada, gelir farklılığına göre en mutsuz grubun işgücüne katılmayan kesimin oluşturduğunu, işsizlik durumunun bireyin yaşam doyumunu etkileyen temel bir değişken olduğu bulgusu elde edilmiştir (136).

Eğitim: 1957–1978 dönemlerinde Amerika'da yapılan bir araştırmada eğitim ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkarılmıştır. Fakat eğitimin yaşam doyumuyla çok etkili bir ilişkisinin olmadığı ve gelir gibi diğer etmenlerle bu durumun açıklanmasının daha tutarlı olabileceği görülmektedir. Araştırmalara baktığımızda eğitim ve yaşam doyumunun bazılarında anlamlı bazılarında anlamsız çıktığı görülmektedir, ancak bazı araştırmalar eğitimin kadınlarda yaşam doyumunu daha olumlu etkilediğini ortaya koymaktadır (136).

Evlilik ve Aile: Birçok araştırma evliliğin yaşam doyumu anlamlı olarak etkilediğini ortaya çıkarmaktadır (136).

2.10.3. Çocuk ve Ergenlerde Yaşam Doyumu

Çocuk ve ergenlerde yaşam doyumu, psiko-sosyal faktörlerle ilişkili olduğu bilinmektedir. Yapılan çalışmalarda çocuk ve ergenlerin yaşam doyumundaki

bireysel farklılığın bilişsel, davranışsal ve duygusal faktörlerle bağlantılı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bireyin kişilik özellikleri; başa çıkma tarzı, alkol veya madde kullanımı, saldırgan davranışlar, depresyon gibi etmenler oluşturmaktadır. Çocuk ve ergenlerdeki yaşam doyumunun yüksek olması; olumlu benlik kavramı, aktif baş etme kapasitesi, iç denetim odağının olması, amaçlarının olması, anlamlı katılım, sosyal faaliyetlere katılma içsel ve dışsal davranışlar ile ilişkilidir (137).

Yaşam doyumundaki bazı değişiklikler bireyin bu değişikliklerle baş etme yöntemini de değiştirebilmektedir. Bireyin yaşam doyumunun azalması durumunda yaşam doyumunu arttırmak için sağlığını tehlikeye atacak bazı davranışlar sergileyebilir. Diğer yandan birey sağlığını riske atacak şeylere kalkışması, kişinin yaşam doyumunu, olumsuz olarak değiştirebilir (138).

Yaşam doyumunu etkileyen birçok faktör olmakla beraber temelde kişilik özellikleri ve demografik özelliklere dayanan geniş bir değişken grubu vardır. Buna göre dışadönük kişilik özelliği, ekonomik gelir düzeyi ve eğitim durumu gibi değişkenler yaşam doyumunu belirleyen temel etmenler olarak görülmektedir. Araştırmacılar Maslow'unda belirttiği gibi yaşam doyumu ile temel ihtiyaçlar arsında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Maslow'un temel ihtiyaçlar içerisinde gösterdiği sevgi ve ait olma duygularının yaşam doyumu üzerinde oldukça etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Sağlıklı bir duygusal gelişim gösteren bir ergenin aile, akraba ve akran ilişkilerinin olumlu olması beklenmektedir (139).

Oliva ve Arranz (2005) tarafından yapılan bir araştırmada erkek ergenlerin kardeşleriyle olan ilişkilerinim yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bunun yanı sıra kız ergenlerin hem ailesiyle hem de kardeşleriyle olan ilişkilerinin yaşam doyumu ile arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (140). Çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanması yaşam doyumlarını olumlu yönde etkilemekte temel ihtiyaçlarının karşılanması ise yaşam doyumlarını düşürmektedir.

2.10.4. Yaşam Doyumu Kuramları

Araştırmacılar yaşam doyumunu çeşitli kuramlarla açıklamaya çalışmıştır. Bu kuramlar arasında ereksel kuramlar, aktivite kuramları, tavandan-tabana ve

tabandan-tavana kuramları, bağ ve yargı kuramları bulunmaktadır. Bu kuramlar yaşam doyumunu açıklamak için farklı yöntemler kullanmışlardır.

Ereksel Kuramlar

Sübjektif iyi oluşun ereksel açıklaması mutluluğun ancak ihtiyaçlar giderildiğinde ve amaçlara ulaşıldığında elde edilebileceğini vurgular. Subjektif iyi oluş araştırmaları ihtiyaç ve amaç temelinde yapılmaktadır.

Çoğu felsefeci ereksel kuramlarla ilgili sorunlarla ilgilenmiştir. Mutluluğun kişinin ihtiyaçlarının doyurulması ile mi yoksa bu ihtiyaçları bastırmayla mı elde edildiği soruları tartışılmıştır. Hedonistler isteklerin doyurulmasının iyi olduğunu savunurken, astetikler arzudan uzaklaşmanın mutluluk kaynağı olduğunu savunmuşlardır. İnsanların yeterlilik, onaylanma ve anlaşılma gibi çeşitli ihtiyaçları mevcuttur. Eğer bu ihtiyaçlar onaylanırsa mutluluğu da beraberinde getirir.Mutlu oluşta sosyal desteğin önemi bu değişkenin sürekli bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir.Olumlu bir uyarılma önemli bir mutluluk kaynağıdır, yeterli düzeyde duyarlılığın kişinin mutluluğunu artırdığı vurgulanmaktadır.

Ereksel kurama göre yaşamdan aldığımız doyumu etkileyen çeşitli etkenler bulunmaktadır. Birincisi bireyler kısa dönemde mutluluk getirecek amaçlar seçebilirler, ancak bu amaçların uzun süreli sonuçları mutsuzluğa neden olabilir. Bir diğer etmen bireyin amaçları ve istekleri birbiriyle çatışabilmektedir, bu nedenleri bunları aynı zamanda doyurmak mümkün olmamaktadır. Ayrıca insanlar beceri eksikliğinden, kötü koşullardan ve amaçların çok talep edici olmasından dolayı amaçlarına ulaşamayabilirler.

Kişinin ihtiyaç ve istekleri tamamen doyurulmuşsa büyük bir mutluluğa erişmesi ve doyuma erişmesi mümkün değildir. Houston(1981) ihtiyaca dayanan bir yoksunluk yaşadığımızda ve bu ihtiyacı giderdiğimizde genetik yapımızın en mutlu olduğunu ifade eder.

Amaç ve hazzın her zaman birbiriyle bağlantılı olduğu ifade edilmektedir, İtalyan yazar Verri'ye göre haz her zaman sıkıntıdan sonradır. Daha fazla haz duyan

bireylerin amaçları uğrunda daha fazla olumsuzluk yaşayan bireyler olduğunu ifade etmektedir. Hazzın ve acının birbiriyle ilişki olmasının başka bir nedeni de psikolojik yatırım ve bağlanmadır. Eğer kişinin önemli bir amacı var ve bunun için fazla çaba harcamışsa başarısızlık çok fazla mutsuzluk getirmektedir. Başarı ise çok fazla mutluluk getirmektedir, eğer kişi amacı için çok fazla yatırımda bulunmamışsa başarısızlık çok fazla mutsuzluk getirmeyecektir. Yani çaba ve bağlanma kişinin hissedeceği duygunun şiddetini arttırmaktadır (141).

Aktivite Kuramları

Ereksel kuramlar mutluluğu başarma ile eş değerde tutarken aktivite kuramı mutluluğu insan aktivitesinin bir ürünü olarak görmektedir. Arsito ilk ve en önemli aktivite kuramcılarından biridir, Aristo mutluluğun erdemli aktiviteden geldiğini vurgulamaktadır. Aristo'ya göre belli bazı yetenekler ve mutluluk, erdemli aktiviteler mükemmel şekilde yapılmışsa ortaya çıkmaktadır. Aktivite kuramında çoğunlukla vurgulanan tema bireysel farklılıkların mutluluk durumunu etkileyeceği üzerinde durulmuş ve bunun empirik çalışmaları yapılmıştır.

Aktivite kuramı, yaşam doyumu ilişkisi üzerinde en açık formülasyon belirten akış kuramıdır. Bu kuramdaki formülasyon da kişinin beceri düzeyi yeterli ise aktiviteler ve bunlara karşı koyanların zaman içindeki ilerleyişinin haz getireceği, eğer aktivite çok kolay ise can sıkıntısı yaratacağı, fakat zor ise anksiyete yaratacağı belirtilmektedir. Eğer kişinin uğraşı ve sahip olduğu beceri, işin zorluğuyla hemen hemen eşit olan bir aktivite ile ilişkili ise, olayın tamamlanma süreci haz akışını getirecektir. Aktivite kuramları mutluluğun davranıştan kaynaklandığını ifade etmektedirler (130).

Tavandan-Tabana ve Tabandan-Tavana Kuramları

Tavandan-tabana ve tabandan-tavana yaklaşımları, psikolojide oldukça etkili bir yaklaşımdır. Mutluluğu birçok küçük hazzın toplamı olarak görülmektedir. Tabandan-tavana görüşü çerçevesinde kişi anlık haz ve acılarının muhasebesini yaparak kendini mutlu veya mutsuz olarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda mutlu yaşamı anların bütünü olarak değerlendirebiliriz.

Tavandan-tabana yaklaşımında mutluluk, kişinin yaşamı algılayış şeklidir ve bu kişinin olaylara tepki gösterme şeklini gösterir. Kişi olaylara karşı hoşgörülü bakıyorsa bu durumda karşılaştığı tüm durumlara karşı da hoşgörülü olmasını gerektirir. Bu durumda tavandan-tabana yaklaşımının ve felsefecilerin görüş birliğine vardığı nokta, mutluluğun temelinde tutumların yer almasıdır. Demokritos mutlu yaşamı iyi şansa veya iyi yaşam koşullarına bağlı görmeyip, kişinin yaşamı nasıl algıladığına bağlı görmüştür. Bu durumda önemli olan kişinin neye sahip olduğu değil sahip olduklarını nasıl değerlendirdiğidir.

Andrews ve Withey (1976), yaptıkları çalışmada tavandan tabana yaklaşımını destekleyen kanıtlar elde etmişlerdir. Araştırmacılar yaşam alanından elde edilen doyumun yaşam doyumunu belirlemede yeterli olmadığını belirtmektedirler. Yaşam alanından elde edilen doyumun bireyin içsel ve dışsal değerlendirmelerine göre şekillenerek kendi yaşam doyumunu tanımladığı bilinmektedir. Kişinin yaşamında olumlu yaşantıların olması olumlu bir dünya görüşünün olmasına neden olmaktadır. Yani kişinin mutlu dünya görüşünün olması tabandan-tavana yaklaşımını doğrulamaktadır. Birey yaşamındaki diğer durumları da bu dünya görüşüne göre değerlendirir, bu da yaşam doyumunu şekillendirir. Ancak hedonistler kişinin hazlarını dikkatli olarak seçmesi ve biriktirmesi durumunda tabandan tavana kuramına göre mutlu olacağını söyler.

Tavandan-tabana yaklaşımında sözü geçen içsel etmenlerin ortaya çıkaran motivasyonun ne olduğu henüz açıkça açıklanmamıştır. Ancak belli olayların bütün insanlar tarafından haz verici olduğu kabul edilmekte, bu durumda tabandan tavana yaklaşımının faydalı olduğunu göstermektedir (130).

Bağ Kuramları

İnsanların mutlu olma eğilimini açıklayan çeşitli kuramlar bulunmaktadır, bu kuramlar mutluluğu açıklarken belleğe, koşullanmaya ve bilişsel ilkelere göre mutluluğu açıklamaya çalışmaktadırlar. Mutluluğa yönelik bilişsel yaklaşımlar henüz çok yeni, bu yaklaşımlara göre eğer yaşamdaki olaylar iç bilişsel öğelere atfedilmişse bu durumda birey daha fazla mutlu olmaktadır. Psikologlar mutluluğun zihinde bir ağının olduğunu kabul etmektedirler. Bower (1981), insanların geçmişe bakarken

şimdiki duygu durumları ile geçmişi hatırladıklarını ve yorumladıklarını söylemektedir. Bellek ile ilgili yapılan çalışmalarda da mutlu kişinin birbiriyle olumlu ilişkilerle bağlı zengin bir mutluluk ağının olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Mutsuz kişilerin ise birbirine olumsuz şeklide bağlı sınırlı ve yalıtılmış ağlarının olduğu ortaya çıkmıştır. Başka bir kuramda ise duyguların ortaya çıkmasında klasik koşullanmanın önemli olduğu vurgulanmaktadır. Araştırmalar duygu yüklü koşullanmaların sönmeye çok açık olmadığını ortaya koymuştur. Birey duygusal yaşantılara sahip olabilir ve bu yaşantılarla günlük uyaranlar arasında bağ kurabilir (130).

Yargı Kuramları

Öznel iyi olmanın yaşamdaki bazı standartlarla karşılaştırma yapmanın sonucunda ortaya çıktığını savunan kuramlar bulunmaktadır. Eğer kişinin gerçekteki durumu beklenen standardı aşarsa kişi mutlu olmaktadır, doyum düşüldüğünde bu tür karşılaştırmalar bilinçli olarak yapılabilir. Ancak duygu durumundaki standartların karşılaştırılması bilinçli veya bilinçdışı olabilmektedir. Yargı kuramları bireyin öznel iyi oluşunu belirlerken hangi olayların olumlu ve hangi olayların olumsuz olduğunu belirtir ve duygunun da miktarını belirlemeye çalışmaktadır (141).

Sosyal karşılaştırma kuramında kişi öznel iyi oluşunu değerlendirirken diğerlerini bir standart olarak almaktadır. Kişi karşılaştırma yaparken diğerlerinin kendisiyle eşit, aşağıda ve kendisinden yukarı da olma kriterlerine bakmaktadır. Kişi kendisinden daha iyi durumda olan birini kriter olarak seçmişse bu durumda doyuma ulaşması beklenemez, ancak kişi kriter olarak kendinden alt düzeyde birini seçmişse aşağı düzeyde karşılaştırma yapmaktadır, bu durumda doyuma ulaşmış ve mutlu olması beklenmektedir (141).

Yargı kuramları içinde en öne çıkan kuram kişinin içinde bulunduğu koşullar ve emelleri arasında uyumsuzluğu ele alan kuram olmuştur. Bu kurama göre yüksek emeller kişinin mutluluğa erişmesini engellemektedir. Emeller kişinin yaşantılarından ve amaçlarından oluşmaktadır. Ancak tüm yargı kuramlarında temel bir sorun vardır, yapılan tüm karşılaştırmalar gelir standardına göre mi yoksa tüm yaşamın değerlendirilmesine göre mi yapılmaktadır, sorusu net olmamaktadır. Sonuç

olarak karşılaştırma yapılırken temel standartlar iyi belirlenip bir sınırlılık içerisinde yapılaması gerektiği ortaya çıkmaktadır (141).

2.6. Göç Olgusunda Sosyal Hizmetin Rolü

Sosyal hizmet disiplini mesleki rolleri gereği birçok dezavantajlı grupla çalışmaktadır, bu gruplar arasında bulunan göçmenler de sosyal hizmet uzmanlarının çalışma alanlarından birini kapsamaktadır. Göç olgusu bireylerin ve toplumların yaşamında birçok değişikliğine neden olabilen, çoğu kez travmatik sonuçları olan bir durumdur. Özellikle savaş, afet ve ekonomik gerekçelerden kaynaklanan göç etme hareketlerinde bireyler göç sürecinde birçok problemle karşılaşabilmektedir. Bu göç durumu; refakatsiz ve ayrı düşmüş çocuklar, şiddet ve işkence mağdurları, engelliler, hamile kadınlar gibi birçok hassas grubun ortaya çıkmasına ve bu hassas grubun göç olgusunda dezavantajlı durumda olmasına neden olmaktadır. Sosyal hizmet mesleği göç olgusunda bireylerin yaşadığı bu problemlerle mikro, mezzo ve makro düzeyde çalışmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı mikro düzeyde birey ve ailelerle göçün ortaya çıkardığı problemler üzerine çalışmaktadır. Göçmenlerin temel olarak yaşadığı dil bariyeri, eğitim, sağlık ve ekonomik problemlerin çözümü için sosyal hizmet uzmanları göçmenlere danışmanlık, savunuculuk rolleri çerçevesinde yardımcı olmaktadır. Göçmenin yeni yerleşim yerine uyum sağlama sürecinin zorluğu kaygı düzeylerini arttırabilmekte, göçmenler yeni yerleşim yerine uyum sağlamada güçlük yaşayabilmekteler. Özellikle yeni göç etmiş birey ve ailelere iltica prosedüründe sığınmacılara sağlanan haklar ve yükümlülükler hakkında bilgi vermek, hak ve hizmetlerine erişmelerini sağlamak noktasında sosyal hizmetin danışmanlık ve kolaylaştırıcılık rolleri önem arz etmektedir.

Sosyal hizmet disiplini mezzo düzeyde göçmenlerin iltica kanunundan gelen hak ve hizmetlere erişimi için, aile ve kurumlar arasında çalışmalar yürütmektedir. Özelilikle hizmetlere erişemeyen göçmenlerin yasal haklarına ve hizmetlere erişmesi için savunuculuk ve kolaylaştırıcılık rolleri çerçevesinde göçmenlerin hizmetlere erişimine yardımcı olmaktadır. Örneğin okulun fiziki koşulları gerekçe gösterilerek

okula kaydı yapılmayan göçmen çocuğun çocuk hakları kapsamında okula erişimi için okul yönetimiyle iletişime geçerek çocuğun okula alınmasını sağlayabilmektedir.

Sosyal hizmet uzmanı makro düzeyde göçmen ve toplum arasında daha çok savunuculuk rolü çerçevesinde çalışmaktadır. Özellikle mültecilerin yeni topluma uyum sağlamaları sürecinde yerel hak ve mülteci arasında çeşitli sosyal uyum programları düzenleyebilmekte ve iki toplum arasında bir köprü kurabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları makro düzeyde iltica mevzuatının yapılma sürecinde aktif olarak rol alarak göçmen temelli yasaların oluşmasını sağlayabilir. Böylece göçmenlerin yeni topluma uyum sağlama sürecinde dezavantajlı olma durumları göz önüne alınarak göçmeni koruyan yasaların oluşmasını sağlayabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, var olan iltica mevzuatının ne denli doğru uygulandığını takip etmeli ve mevzuatta bulunan eksiklikleri tespit edebilir, hak savunuculuğu rolü çerçevesinde diğer meslek örgütleri ve STK'lar ile mevzuatın göçmeni koruyucu temelde düzenlenmesine öncülük edebilirler.

Sonuç olarak sosyal hizmet disiplini mesleği rolleri gereği dezavantajlı durumda bulunan hassas gruplarla çeşitli düzeylerde çalışabilmektedir. Göçmenlerle çalışan sosyal hizmet uzmanı bu grubun çeşitli hassasiyetleri barındırdığı odağından hareketle özellikle savunuculuk, danışmanlık ve vaka yöneticisi rollerini sıklıkla kullanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları göçmenlerle de çalışırken, göçmenlerle birlikte, insan onurunu koruyucu ve etik ilkeler çerçevesinde çalışmalıdır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Nicel tarama modelleri kendi içinde farklılaşmaktadır. Nicel araştırmalardan olan ilişkisel tarama modeli, iki yada daha fazla değişken arasında birlikte bir değişimin var olup olmadığı, var olan değişimin de derecesini belirleyen modeller olarak tanımlanmaktadır. İlişkisel tarama modellerinde değişkenler arasındaki ilişkiler, "korelasyon türü" ve "karşılaştırma türü" olmak üzere iki şekilde incelenmektedir. Korelasyon türü ilişkisel taramada, değişkenlerin birlikte değişip değişmediği, değiştiyse nasıl değiştiği bulunmaya çalışılır. Karşılaştırma türü ilişkisel tarama modellerinde, en az iki değişken biri bağımlı diğeri bağımsız değişkene gruplandırılarak, arada bir farklılaşmanın olup olmadığına bakılır (141). Bu araştırmada verilerin sınanması için korelasyon türü ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evrenini Ankara'nın Altındağ bölgesinde yaşayan orta ergenlik döneminde bulunan eğitime devam eden ile çalışan tüm çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneğine atölye çalışmalarına gelen çocuklardan, gönüllü olarak veri toplama araçlarının uygulanmasını kabul eden 15, 16, 17 yaşlarında eğitime devam eden ve çalışan çocuklar oluşturmaktadır. Bu örneklem grubu 92 çalışan ve eğitime devam eden Suriyeli çocuktan oluşmaktadır.

3.3. Araştırmanın Etiği

Araştırmanın uygulanması için Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurulu ile çalışmanın yapıldığı Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneğinden gerekli yazılı izinler alınmıştır (Ek-5).

Katılımcılara araştırmada kullanılan bilgi formu ve ölçeklerdeki bilgilerin gizli tutulacağı, katılımcıların gerektiğinde araştırmadan çekilme hakkının olduğu

konusunda detaylı olarak ebeveynlere bilgi verilmiş ve ebeveyn izin formu doldurulmuştur.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada araştırma amacı doğrultusunda veri toplanma aracı olarak eğitime devam eden ve çalışan Suriyeli çocukların sosyodemografik bilgilerini öğrenmek için kişisel bilgi formu (Ek-1), çocukların depresyon düzeylerini ortaya koymak için beck depresyon ölçeği (Ek-2) ve yaşam doyumu düzeyini belirlemek için yaşam doyumu ölçeği (Ek-3) kullanılmıştır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan çocukların sosyodemografik bilgilerini öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Bu kişisel bilgi formunda doğum yılı, cinsiyet, medeni durum, çocukların ailelerinin gelir durumu, anne ve babalarının eğitim seviyesi, çocukların Türkiye'ye geliş yılı, Suriye'ye dönmek isteyip istemedikleri ve diğer sorularla beraber 22 soru bulunmaktadır.

3.4.2. Beck Depresyon Ölçeği

Depresyonda görülen vejetatif, duygusal, bilişsel ve motivasyonel alanlarda ortaya çıkan belirtileri ölçmek için Beck tarafından 1961 yılında geliştirilen 21 maddelik ölçme aracıdır. Ölçeğin ülkemizdeki güvenirlik ve geçerlilik çalışması Hisli tarafından 1988 yılında yapılmış, Hisli'nin 1988 yılında üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada ölçeğin iki yarım güvenirliği 0.74 bulunmuştur. Ölçeğin puanlanmasında, her soruda en düşük puan 0, en yüksek puan 3 olarak belirlenmiştir. Klinik depresyonu belirlemek için 17 puanlı bir kesme puanı belirlenmiştir. Ölçekte kullanılması önerilen kesme puanları şu şekilde sıralanmıştır: 0–9 puan arası, minimal düzeyde depresif belirtiler; 10–16 puan arası ise hafif düzeyde depresif belirtiler; 17–29 puan arası puan orta düzeyde depresif belirtiler, 30–63 puan arasındaki ölçüm şiddetli düzeyde depresif belirtileri göstermektedir. Ölçekteki her madde depresyona ilişkin bir davranış örüntüsünü göstermekte, cevaplar azadan çoğa

doğru kendini değerlendirme şeklinde ilerlemektedir. Sıfırdan üçe kadar ilerleten bu şıklarda depresyonun ciddiyetine göre bir sıralama içermektedir (142).

Depresyon Ölçeği

Cronbach's Alpha	N
,887	21

Güvenirlik çalışması kapsamında ise cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının ölçeğin genelinde ise 0.887 olduğunu ortaya çıkmıştır. Güvenirlik analizi sonucunda ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğu ortaya çıkmıştır.

3.4.3. Yaşam Doyumu Ölçeği

Yaşam Doyumu Ölçeği, Diener ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilmiş ve Köker (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Bu ölçek bireyin kendi yaşamına ilişkin öznel değerlendirmesini yansıtan, genel yaşam doyumunu ölçen bir envanterdir. Yaşam Doyum Ölçeği, öznel iyi oluşun üç bileşenini; yaşam doyumu, öznel iyi oluşun olumlu ve olumsuz yönleri, bireyin bilişsel değerlendirmesine baz alarak ölçmektedir. Ölçekte, bireyin yaşantısından memnun olup olmadığını saptamaya çalışan maddeler mevcuttur. Genel yaşam doyumunu ölçmeyi amaçlayan ölçek, uygulanabilirliği açısından ergenlerden yetişkinlere kadar tüm yaşlara uygulanabilmektedir. Ölçek, yaşam doyumuna ilişkin 5 maddeden oluşmaktadır.

Ölçek, likert tarzı 7 dereceli (1- kesinlikle katılmıyorum, 2- katılmıyorum, 3- kısmen katılmıyorum, 4- kararsızım, 5-kısmen katılıyorum, 6- katılıyorum, 7 kesinlikle katılıyorum) 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte hiç bir madde ters puanlanmamaktadır.Diener ve arkadaşları orijinal çalışmada ölçeğin güvenirliğini Alpha = .87 olarak, ölçüt bağımlı geçerliğini ise.82 olarak bulmuşlardır (143, 144).

Yaşam Doyum Ölçeği

Cronbach's Alpha	N
,825	5

Güvenirlik çalışması kapsamında ise cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının ölçeğin genelinde ise 0.825 olduğunu tespit etmişlerdir. Güvenirlik analizi sonucunda ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğu ortaya çıkmıştır.

3.5. Veri Toplama Süreci

Araştırma Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Ensitütisi'nin yüksek lisans tezinin hazırlanmasında öngördüğü üç yarıyıllık dönem (2016-2019) dönemleri içerisinde yapılmıştır. Araştırmanın tüm giderleri, araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

Araştırmada kullanılan sorular ve ölçekler yerli ve yabancı literatürün taranması sonucunda belirleniştir. Bunun sonucunda veri toplama araçları 27 Şubat-27 Mart tarihleri arasında 92 çocuğa uygulanmıştır. Bir aydan fazla süren bu veri toplama sürecinde hedeflenen 92 çocuğa ulaşılabilmiştir. Sonuç olarak, toplanan veriler analiz edilerek bulgulara ulaşılmış ve bulgularda yorumlanarak çalışmaya aktarılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplanan veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 23 paket programıyla sisteme girilmiştir. Toplanan veriler, araştırmanın amaçlarına uygun olarak hazırlanmış olan ilgili plan doğrultusunda SPSS 23 programında veri analizi yapılmıştır.

Çocukların sosyodemografik özelliklerinin analizinde frekans ve yüzde dağılımı ile sınama yapılmıştır. Araştırmanın genel amacı doğrultusunda katılımcıların depresyon düzeyi ile yaşam doyumlarının sosyodemografik özelliklere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla örneklemler T-Testi ve Anova ile sınanmıştır. Edinilen tüm veri sonuçları için anlamlılık değeri $p<0,05$ olduğu durumlar istatistiksel olarak anlamlı olarak değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda gerçekleştirilen analizlerin bulguları yer almaktadır. Araştırmada göç eden çocukların sosyodemografik özelliklerine ilişkin frekans ve dağılım bulguları, çalışan ve eğitime devam eden çocukların depresyon düzeyi ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiye dönük korelasyon analizi bulguları, göç eden ile çalışan ve eğitime devam eden çocukların depresyon düzeyleri ile yaşam doyumlarının sosyodemografik özelliklere ilişkin t testi ve tek yönlü varyans analizi bulgularına ilişkin veriler yer almaktadır.

4.1. Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Tanıtıcı Bulgular

Tablo 4.1. Çocukların çalışma ve eğitime devam etme durumları ile cinsiyetlerine ilişkin dağılım.

Özellikler	Sayı (n)	Oran (%)
Durum		
Eğitime devam eden	47	51,1
Çalışan	45	48,9
Cinsiyet		
Kız	21	22,8
Erkek	71	77,2

Çocukların 47'sinin (%51,1) eğitimine devam ettiği, 45'inin (%48,9) ise çalıştığı ortaya çıkmıştır. Eğitime devam eden ve çalışan çocukların sayısının neredeyse eşit olması örneklemin kontrollü seçilmesinden kaynaklanmaktadır.

Çocukların 21'i (%22,8) kız, 71'i (%77,2) ise erkektir. Çalışan çocukların hepsinin erkek olması cinsiyet dağılımının eşit olmamasına neden olmuştur.

Tablo 4.2. Çocukların yaş ve kardeş sayısına ilişkin dağılım.

Özellikler	Sayı (n)	Oran (%)
Yaş		
15 (2004 doğumlu)	33	35,9
16 (2003 doğumlu)	32	34,8
17 (2002 doğumlu)	27	29,3
Kardeş Sayısı		
Kardeşim yok	3	3,3
1 veya 2	26	28,3
3 veya 4	35	38,0
5 veya daha fazla	28	30,4

Çocukların 33'ü (%35,9) 15 yaşında, 32'si (%34,8) 16 yaşında ve 27'si (%29,3) 17 yaşında olduğu görülmektedir. Örneklemin orta ergenlik dönemindeki çocuklardan seçilmesi nedeniyle yaşların benzer olduğu görülmektedir.

Çocukların 3'ünün (%3,3) kardeşi yok, 26'sının (%28,3) 1 veya 2 arasında, 35'inin (%38,0) 3 veya 4 arasında, 28'inin (%30,4) 5 veya daha fazla kardeşinin olduğu görülmektedir. Çocukların yarısından fazlasının kardeş sayılarının 3 ve 4 arasında ile 5 ve üstü'nde olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.3. Çocukların Türkiye'de yaşama sürelerine ilişkin dağılım.

Özellikler	Sayı (n)	Oran (%)
Kaç Yıldır Türkiye'de		
1	5	5,4
2	4	4,3
3	21	22,8
4 ve üstü	62	67,4

Çocuklardan 5'inin (%5,4) 1 yıl, 4'ünün (%4,3) 2 yıl, 21'inin (%22,8) 3 yıl, 62'sinin (%67,4) 4 ve üstü yıldır Türkiye'de yaşamaktadır. Mart 2011'de Türkiye'ye aileleriyle birlikte göç etmeye başlayan bu çocukların yarısından fazlası Türkiye'de uzun süredir çalışmaktadır.

Tablo 4.4. Çocukların eğitim durumları, annelerinin ve babalarının eğitim durumlarına ilişkin dağılım.

Özellikler	Sayı (n)	Oran (%)
Çocukların Eğitim Durumu		
Okula Gitmiyorum	6	6,5
Okuma Yazma Bilmiyorum	3	3,3
İlkokul Terk	18	19,6
lkokul Mezunu	6	6,5
Ortaokul Terk	9	9,8
Ortaokul Devam	3	3,3
Ortaokul Mezunu	2	2,2
Lise Devam	44	47,8
Lise Terk	1	1,1
Anne Eğitim Durumu		
Okuma Yazma Bilmiyor	10	10,9
İlkokul Terk	18	19,6
İlkokul Mezunu	7	7,6
Ortaokul Terk	24	26,1
Ortaokul Mezunu	12	13,0
Lise Terk	11	12,0
Lise Mezunu	7	7,6
Üniversite Mezunu	3	3,3
Baba Eğitim Durumu		
Okuma Yazma Bilmiyor	6	6,5
İlkokul Terk	16	17,4
İlkokul Mezunu	9	9,8
Ortaokul Terk	25	27,2
Ortaokul Mezunu	13	14,1
Lise Terk	12	13,0
Lise Mezunu	6	6,5
Üniversite Mezunu	5	5,4

Çocuklardan 6'sının (%6,5) okula gitmediği, 3'ünün (%3,3) okuma yazma bilmediği, 18'inin (%19,6) ilkokul terk, 6'sının (%6,5) ilkokul mezunu, 9'unun (%9,8) ortaokul terk, 3'ünün (%3,3) ortaokul devam, 2'sinin (%2,2) ortaokul mezunu, 44'ünün (%47,8) lise devam ve 1'inin (%1,1) lise terk olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukların %51,1'i ortaokul mezunu ve altı eğitim durumuna sahiptir. Çocukların eğitim seviyesinin yüksek olmasının nedeni örneklem grubunun kontrollü olarak eğitime devam edenlerden seçilmesinden kaynaklanmaktadır.

Çocukların annelerinin 10'i (%10,9) okuma yazma bilmiyor, 18'i (%19,6) ilkokul terk, 7'i (%7,6) ilkokul mezunu, 24'ü (%26,1) ortaokul terk, 12'si (%13,0) ortaokul mezunu, 11'i (%12,0) lise terk, 7'si (%7,6) lise mezunu ve 3 (%3,3)

üniversite mezunudur. Çocukların annelerinin büyük kısmının ortaokul terk olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çocukların babalarının 6'sı (%6,5) okuma yazma bilmemekte, 16'sı (%17,4) ilkokul terk, 9'u (%9,8) ilkokul mezunu, 25'i (%27,2) ortaokul terk, 13'ü (%14,1) ortaokul mezunu, 12'si (%13,0) lise terk, 6'sı (%6,5) lise mezunu ve 5'i (%5,4) üniversite mezunudur. Çocukların babalarının büyük bir kısmının ortaokul terk olduğu görülmektedir.

Tablo 4.5. Çocukların anne ve baba çalışma durumu, çalışan anne ve babaların mesleğine ilişkin dağılım.

Özellikler	Sayı (n)	Oran (%)
Anne Çalışma Durumu		
Evet	5	5,4
Hayır	87	94,6
Anne Meslek		
Camide Çalışan	2	2,2
Okulda Görevli	1	1,1
Terzi	1	1,1
Tercüman	1	1,1
Baba Çalışma Durumu		
Evet	41	44,6
Hayır	51	55,4
Baba Meslek		
Mobilya işçisi	17	18,5
Mermerci	3	3,3
Okulda Görevli	2	2,2
Esnaf	8	8,7
Camcı	2	2,2
Demir işçisi	3	3,3
Kırtasiye işçisi	1	1,1
Telefoncuda işçi	1	1,1
Ayakkabıcı, çantacıda işçi	2	2,2
Muhasebeci	1	1,1
Dövizci	1	1,1

Çocukların 5'inin (%5,4) annesi çalışmakta, 87'sinin (%94,6) annesi çalışmamaktadır. Annesi çalışan çocukların 2'si (%2,2) cami çalışanı, 1'i (%1,1) okulda görevli, 1'i (%1,1) terzici ve 1'i de (%1,1) tercüman olarak çalışmaktadır. Çocukların annelerinin sadece 5'inin çalıştığı ortaya çıkmıştır.

Çocukların 41'inin (%44,6) babası çalışmakta, 51'inin (%55,4) babası çalışmamaktadır. Babası çalışan çocukların 17'sinin (%18,5) mobilya işçisi, 3'ünün (%3,3) mermerci, 22,sinin (%2,2) okulda görevli, 8'inin (%8,7) esnaf, 2'sinin (%2,2) camcı, 3'ünün (%3,3) demir işçisi, 1'inin (%1,1) kırtasiye işçisi, 1'inin (%1,1) telefoncuda işçi, 2'sinin (%2,2) ayakkabı ve çantacıda işçi, 1'inin (%1,1) muhasebeci ve 1'inin de (%1,1) dövizci olduğu görülmektedir. Çocukların babalarının daha çok Altındağ bölgesindeki mobilya sektöründe çalıştığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.6. Çocukların ailelerinin aylık ortalama geliri, çalışma yılı, mesleğine ilişkin dağılım .

Özellikler	Sayı (n)	Oran (%)
Aylık Ortalama Aile Geliri		
650 TL ye kadar	17	18,5
651-1200 TL	35	38,0
1201-2000 TL	33	35,9
2001-3000 TL	5	4,6
3001 TL den fazla	2	3,0
Çocukların Çalışma Süresi		
6 ay	9	20,0
1 yıl	7	15,6
2 yıl	13	28,9
3 ve üzeri	16	35,6
Çocukların Çalıştığı Yer		
Terzici	8	17,8
Mobilya işçisi	15	33,3
Camcı	2	4,4
Kaynakçı	5	11,1
Diğer	15	33,3
Diğer Seçenekler		
Sebze satıcısı	2	4,4
Lokantacıda işçi	3	6,7
Döşeme işçisi	3	6,7
Markette işçi	1	2,2
Kafede işçi	1	2,2
Hurdacı	3	6,7
Çanta işçisi	1	2,2
Buzdolabı Tamircisi	1	2,2

Çocukların ailelerinin 17'sinin (%18,5) 650 TL ye kadar, 35'inin (%38,0) 651-1200 TL arası, 33'ünün (%35,9) 1201-2000 TL arası, 5'inin (%4,6) 2001-3000 TL arası ve 2'sinin (%3) 3001 TL den fazla aylık ortalama gelire sahiptir. Çocukların ailesinin aylık ortalama gelirinin 651 ile 1200 TL arasında olduğu görülmektedir.

Çocukların 9'u (%20,0) 6 ay, 7'si (%15,6) 1 yıl, 13'ü (%28,9) 2 yıl, 16'sı (%35,6) 3 yıl ve daha fazla süredir çalışmaktadır. Çocukların uzun yıllardır çalıştıkları ortaya çıkmaktadır.

Çocukların 8'i (%17,8) terzici de, 15'i (%33,3) mobilya işçisi, 2'si (%4,4) camcı, 5'i (%11,1) kaynakçı da çalışmaktadır. Çocukların 17'si (%33,3) diğer seçeneğini işaretlemiştir. Çalışan çocuklardan diğer seçeneğini işaretleyen 2'si (%4,4) sebze işçisi, 3'ü (%6,7) lokanta işçisi, 3'ü (%6,7) döşemeci de, 1'i (%2,2) markette işçi, 1'i (%2,2) cafede işçi, 3'i (%6,7) hurdacı da, 1'i (%2,2) çanta işçici ve 1'i de (%2,2) buzdolabı tamircisi olarak çalışmaktadır. Çocukların Altındağ'ın iş imkanlarının daha fazla olduğu mobilya sektöründe çalıştıkları ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.7. Çocukların kazandıkları para ile kendilerine bir şey almalarına ilişkin dağılım**.**

Özellikler	**Sayı (n)**	**Oran (%)**
Kazandıkları Para ile Kendilerine Bir Şey Alma		
Evet	32	71,1
Hayır	13	28,9

Çocukların 32'si (%71,1) kazandıkları para ile kendilerine harcama yaptıklarını, 13'si (%28,9) ise kendilerine harcama yapmadıklarını ifade etmiştir. Çocukların kazandığı parayla kendine bir şeyler aldıkları görülmektedir.

Tablo 4.8. Çocukların çalıştığı yerde ve ailede şiddet görmelerine ilişkin dağılım.

Özellikler	**Sayı (n)**	**Oran (%)**
Çalışma Yerinde Şiddet Görme		
Evet	11	24,4
Hayır	34	75,6
Ailede Şiddet Görme		
Evet	10	10,9
Hayır	82	89,1

Çocukların 11'i (%24,4) çalıştıkları yerde şiddet gördüklerini, 34'ü (%75,6) çalıştıkları yerde şiddet görmediğini söylemiştir. Çalıştıkları yerde şiddet görenlerin oranının azımsanmayacak kadar çok olduğu görülmektedir.

Çocukların 10'i (%10,9) evde şiddet gördüğünü, 82'si (%89,1) evde şiddet görmediğini ifade etmiştir. Ailede şiddet gören çocukların olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.9. Çocukların alkol ve uyuşturucu kullanımına ilişkin dağılım.

Özellikler	Sayı (n)	Oran (%)
Alkol Kullanma		
Evet	2	2,2
Hayır	90	97,8
Uyuşturucu Kullanma		
Evet	1	1,1
Hayır	91	98,9

Çocukların 2'si (%2,2) alkol kullandığını, 90'ı (%97,8) alkol kullanmadığını söylemiştir. Çocukların alkol kullanma eğilimlerinin olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Çocukların 1'i (%1,1) uyuşturucu madde (eroin, kokain, bonzai vs.) kullandığını, 91'i (%98,9) uyuşturucu madde kullanmadığını belirtmiştir. Çocukların sadece birinin uyuşturucu madde kullandığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.10. Çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamalarına ilişkin dağılım.

Özellikler	Sayı (n)	Oran (%)
Türkiye'deYaşamaktan Mutlu musunuz?		
Evet Güzel Bir Ülke	42	45,7
Evet İş Var	4	4,3
Evet Savaş Yok	13	14,1
Evet Eğitim Var	6	6,5
Hayır Bazı İnsanlar İyi Değil	10	10,9
Hayır İş Şartları Çok Ağır	7	7,6
Hayır Hayat Çok Zor	7	7,6
Hayır Dil Sorunu Yaşıyorum	3	3,3

Çocuklardan 42'si (%45,7) evet çünkü güzel bir ülke, 4'ü (%4,3) evet çünkü iş var, 13'ü (%14,1) evet çünkü savaş yok, 6'sı (%6,5) evet eğitim imkânı var, 10'u

(%10,9) hayır çünkü bazı insanlar iyi değil, 7'si (7,6) hayır çünkü çalışma şartları çok ağır, 7'si (%7,6) hayır hayat çok zor ve 3'ü (%3,3) hayır dil sorunu yaşıyorum cevabını vermiştir. Çocukların %70,7'si evet mutluyum, %29,3'ü de hayır mutlu değilim demiştir. Çocukların büyük oranının Türkiye'de yaşamaktan mutlu olduğu görülmektedir.

Tablo 4.11. Çocukların Suriye'ye dönmek isteyip istememelerine ilişkin dağılım.

Özellikler	**Sayı (n)**	**Oran (%)**
Suriye'ye Dönmek İster Misiniz?		
Evet Benim Vatanım	55	59,8
Evet Akrabalar Orada	3	3,3
Evet Burada Mutlu Değilim	2	2,2
Hayır Savaş Var	18	19,6
Hayır Burası Daha Rahat	14	15,2

Çocukların 55'i (%59,8) evet çünkü benim vatanım, 3'ü (%3,3) evet çünkü akrabalarım orada, 2'si (%2,2) evet çünkü burada mutlu değilim, 18'i (%19,6) hayır çünkü orada savaş var, 14'ü (%15,2) hayır burası daha rahat şeklinde cevap vermiştir. Suriye'ye dönmek isteyen çocukların oranı %65,2 olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.12. Çocukların Türkiye'de hayallerinin olup olmadığına ilişkin dağılım.

Özellikler	**Sayı (n)**	**Oran (%)**
Türkiye'deki Hayalleriniz		
Kendi işimi kurmak	6	6,5
Asker olmak	6	6,5
Usta olmak	2	2,2
Eğitime devam edip başarılı olmak	24	26,1
Güzel bir şekilde yaşamak	11	12,0
Polis olmak	3	3,3
Futbolcu olmak	3	3,3
Hayır yok	32	34,8
Suriye'ye dönmek	5	5,4

Çocukların 6'sı (%6,5) kendi işini kurmak, 6'sı (%6,5) asker olmak, 2'si (%2,2) yaptığı işte usta olmak, 24'ü (%26,1) eğitime devam edip başarılı olmak (doktor, mühendis, öğretmen, eczacı, ressam vb.), 11'i (%12,0) mutlu ve rahat bir

şekilde yaşamak, 3'ü (%3,3) polis olmak, 3'ü (%3,3) futbolcu olmak istediğini söylemiştir. Çocuklardan 32'si (%34,8) hayır yok cevabını, 5'i de (%5,4) Suriye'ye dönmek istediğini belirtmiştir. Çocukların yarısından fazlasının hayallerinin olduğu görülmekle beraber yine azımsanmayacak kadarının hayalinin olmadığı görülmektedir.

4.2. Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanlara İlişkin Bulgular

Çocukların depresyon ölçeği ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması tablo olarak gösterilmiştir.

Tablo 4.13. Çocukların ölçeklerden aldıkları ortalama puanlar.

Ortalama Puan	Min-Max	X±SD
Depresyon ölçeği		
Eğitime devam eden	2-47	19,82±9,02
Çalışan	0-52	19,08±13,09
Yaşam doyumu ölçeği		
Eğitime devam eden	8-34	20,95±6,49
Çalışan	5-35	23,52±8,01

Çocuklardan eğitime devam edenlerin depresyon ölçeğinden aldıkları ortalama puanın 19,82±9,02 ve çalışan çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları puanın 19,08±13,09 olduğu ortaya çıkmaktadır. Çocuklardan eğitime devam edenlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları ortalama puanın 20,95±6,49 ve çalışan çocukların ise 23,52±8,01 aldığı ortaya çıkmaktadır. Her iki grubunda depresyon ve yaşam doyumundan aldıkları puanların ortalamasının birbirine yakın olduğu görülmektedir

4.3. Eğitime Devam Eden Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Depresyon düzeyi ile yaşam doyumu arasında ilişki olup olmadığını bulmak amacıyla korelesyon analizi yapılmıştır. Eğitime devam eden Suriyeli çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanların birbirleri ile ilişkilerini araştırmak için Pearson Korelasyon analizini uygulanmıştır.

Tablo 4.14. Eğitime devam eden çocukların depresyon ile yaşam doyumları arasındaki ilişki.

		Depresyon ölçeği	Yaşam doyum ölçeği
Depresyon ölçeği toplam puan	Pearson Korelasyon	1	-,568
	P		,000
	N	47	47
Yaşam doyum ölçeği toplam puan	Pearson Korelasyon	-,568	1
	P	,000	
	N	47	47

Eğitime devam eden çocukların DÖ'den aldıkları puanlarla YDÖ'den aldıkları puanlar arasında negatif yönde (-0,568) istatistiksel olarak anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında yer alır ve sınırlara ne kadar yakınsa o kadar güçlü bir ilişki olduğunu gösterir. Depresyon ölçeğinden alınan puanlar arttıkça yaşam doyumu ölçeğinden alınan puanların azaldığını görmekteyiz.

4.4. Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Tablo 4.15. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumları arasındaki ilişki.

		Depresyon ölçeği	Yaşam doyum ölçeği
Depresyon ölçeği toplam puan	Pearson Korelasyom	1	-,727
	P		,000
	N	45	44
Yaşam doyum ölçeği toplam puan	Pearson Korelasyon	-,727	1
	P	,000	
	N	44	44

Çalışan Suriyeli çocukların DÖ'den aldıkları puanlarla YDÖ'den aldıkları puanlar arasında negatif yönde (-0,727) istatistiksel olarak anlamlı ($p<0,05$) ve güçlü bir ilişki vardır. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında yer alır ve sınırlara ne kadar yakınsa o kadar güçlü bir ilişki olduğunu gösterir. Depresyon ölçeğinden alınan puanlar arttıkça yaşam doyumu ölçeğinden alınan puanların azaldığı görülmektedir.

4.5. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Sosyo-demografik Özelliklere Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt amacı kapsamında çocukların depresyon düzeyi ile yaşam doyumu puanlarının, çocukların sosyo-demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini bulmak amacıyla T-Testi ve Anova analizi yapılmıştır.

4.5.1. Çocukların Depresyon ile Yaşam Doyumlarının Eğitime Devam Etme ve Çalışma Durumuna göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.16. Çocukların depresyon ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar eğitime devam etmelerine ve çalışmalarına göre t-testi.

	Durum	**N**	**X**	**T**	**Sd**	**P**
Depresyon ölçeği	Eğitime devam ediyor	47	19,8298	,317	90	,752
	Çalışıyor	45	19,0889			
Yaşam doyum ölçeği	Eğitime devam ediyor	47	20,9574	-1,683	89	,096
	Çalışıyor	44	23,5227			

Göç eden çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanların, çocukların eğitime devam etme ve çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır (depresyon ölçeği t test değeri $t_{(90)}$=0,317;p>0,05 ve yaşam doyum ölçeği t test değeri $t_{(89)}$= -1,683;p>0,05).

4.5.2. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.17. Çocukların depresyon ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla cinsiyet arasındaki t-testi.

	Cinsiyet	**N**	$\overline{\mathbf{X}}$	**T**	**Sd**	**P**
Depresyon ölçeği	Kız	21	21,7143	1,052	90	,295
	Erkek	71	18,8028			
Yaşam doyum ölçeği	Kız	21	18,5714	-2,668	89	,009
	Erkek	71	23,2857			

Çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları puanlarla, cinsiyetleri arasında istatistiksel anlamda bir farklılaşma bulunmamaktadır ($t_{(90)}$=1,052;p>0,05). Çocukların yaşam doyumundan aldıkları puanlarla, cinsiyetleri arasında ise istatistiksel anlamda bir farklılaşma bulunmaktadır ($t_{(89)}$= -2,668;p<0,05). Bu sonuca göre kız çocuklarının yaşam doyumunun erkeklerden daha az olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.5.3. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Yaşa Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.18. Çocukların ölçeklerden aldıkları puanların yaşa göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Depresyon ölçeği	15 (2004 doğumlu)	33	18,1515	11,63540	2,02546
	16 (2003 doğumlu)	32	20,6563	10,91790	1,93003
	17 (2002 doğumlu)	27	19,6667	11,04536	2,12568
	Toplam	92	19,4674	11,14485	1,16193
Yaşam doyumu ölçeği	15 (2004 doğumlu)	33	23,6667	7,02080	1,22216
	16 (2003 doğumlu)	31	21,7419	7,79302	1,39967
	17 (2002 doğumlu)	27	20,9259	7,14641	1,37533
	Toplam	91	22,1978	7,33972	,76941

Tablo 4.19. Çocukların ölçeklerden aldıkları puanların yaşa ilişkin anova sonuçları.

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Depresyon ölçeği	Gruplararası	103,441	2	51,720	,411	,664
	Gruplariçi	11199,461	89	125,837		
	Toplam	11302,902	91			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplararası	121,319	2	60,659	1,129	,328
	Gruplariçi	4727,121	88	53,717		
	Toplam	4848,440	90			

Çocukların depresyon ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar ile yaşları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($F_{(2,89)}$=0,411;p>0,05) ($F_{(2,88)}$=1,129;p>0,05). Çocukların yaşına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı ortaya çıkmaktadır.

4.5.4. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Kardeş Sayısına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.20. Çocukların ölçeklerden aldıkları puanların kardeş sayısına göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Depresyon ölçeği	Kardeşim yok	3	12,3333	3,78594	2,18581
	1 veya 2	26	17,2308	9,21437	1,80709
	3 veya 4	35	23,7429	12,65688	2,13940
	5 veya daha fazla	28	16,9643	9,82620	1,85698
	Toplam	92	19,4674	11,14485	1,16193
Yaşam doyum ölçeği	Kardeşim yok	3	22,6667	3,51188	2,02759
	1 veya 2	25	22,2400	7,04911	1,40982
	3 veya 4	35	20,4857	8,06726	1,36362
	5 veya daha fazla	28	24,2500	6,65902	1,25844
	Toplam	91	22,1978	7,33972	,76941

Tablo 4.21. Çocukların ölçeklerden aldıkları puanların kardeş sayısına ilişkin anova sonuçları.

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Depresyon ölçeği	Gruplararası	1097,970	3	365,990	3,156	,029
	Gruplariçi	10204,932	88	115,965		
	Toplam	11302,902	91			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplararası	221,220	3	73,740	1,386	,252
	Gruplariçi	4627,220	87	53,186		
	Toplam	4848,440	90			

Çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları puanlar kardeş sayılarına göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır ($F_{(3,88)}$=3,156;p<0,05). Yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar ise kardeş sayısına göre herhangi bir farklılık göstermemektedir ($F_{(3,87)}$=1,386;p>0,05). Çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki farkın belirlenmesi için Post-Hoc testi ve tanımlayıcı istatistik tablosuna bakılması gerekmektedir.

Tablo 4. 22. Çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları puanların kardeş sayısına göre post-hoc testi

Kardeş Sayıları	Kardeş Sayıları	Ortalamalar Farkı	Standart Hata	P
Kardeşim yok	1 veya 2	-4,89744	,31297	,458
	3 veya 4	-11,40952	,30878	,080
	5 veya daha fazla	-4,63095	,31181	,473
1 veya 2	Kardeşim yok	4,89744	,31297	,458
	3 veya 4	-6,51209*	,13289	,021
	5 veya daha fazla	,26648	,13979	,952
3 veya 4	Kardeşim yok	11,40952	,30878	,080
	1 veya 2	6,51209*	,13289	,021
	5 veya daha fazla	6,77857*	,13014	,015
5 veya daha fazla	Kardeşim yok	4,63095	,31181	,473
	1 veya 2	-,26648	,13979	,952
	3 veya 4	-6,77857*	,13014	,015

*.Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlı

LSD testine göre 1 veya 2 kardeşi olanlar, 3 veya 4 kardeşi olanlar ve 5 veya daha fazla kardeşi olanlar arasında farklılaşma anlamlıdır. 1 veya 2 kardeşi olanların DÖ'den aldıkları ortalama puan ($\overline{X}$=17,2308), 3 veya 4 kardeşi olan çocukların DÖ'den aldıkları ortalama puan ($\overline{X}$=23,7429), 5 veya daha fazla kardeşi olan çocukların DÖ'den aldıkları ortalama puan ($\overline{X}$=16,9643) olduğu tanımlayıcı istatistikler tablosunda görülmektedir. Farklılaşma 3 veya 4 kardeşi olanların depresyon ölçeğinden daha yüksek puan almasından kaynaklanmaktadır. Kardeş sayısı fazla olanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.5.5. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Türkiye'de Yaşama Sürelerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.23. Çocukların yaşam doyumu ile depresyon puanının Türkiye'de yaşama sürelerine göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Depresyon ölçeği	1	5	15,0000	5,61249	2,50998
	2	4	23,0000	4,83046	2,41523
	3	21	23,7619	12,57340	2,74374
	4 ve üstü	62	18,1452	10,93925	1,38929
	Total	92	19,4674	11,14485	1,16193
Yaşam doyum ölçeği	1	4	26,2500	4,50000	2,25000
	2	4	18,0000	5,47723	2,73861
	3	21	18,7143	9,11670	1,98943
	4 ve üstü	62	23,3871	6,47405	,82220
	Total	91	22,1978	7,33972	,76941

Tablo 4.24. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının Türkiye'de yaşama sürelerine göre anova sonuçları.

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Depresyon ölçeği	Gruplararası	645,399	3	215,133	1,776	,158
	Gruplariçi	10657,503	88	121,108		
	Toplam	11302,902	91			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplararası	478,694	3	159,565	3,177	,028
	Gruplariçi	4369,745	87	50,227		
	Toplam	4848,440	90			

Çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları toplam puanlar Türkiye'de yaşama sürelerine göre istatistiksel anlamda farklılık göstermemektedir ($F_{(3,88)}$=1,776;p>0,05). YDÖ'den aldıkları toplam puanlar Türkiye'de yaşama sürelerine göre istatistiksel olarak farklılık göstermektedir ($F_{(3,87)}$=3,177;p<0,05). YDÖ puanlarının farklılığını belirlemek için Post-Hoc testine ve tanımlayıcı istatistik tablosuna bakmamız gerekmektedir.

Tablo 4.25. Çocukların yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanların Türkiye'de yaşama sürelerine göre post-hoc testi

Yaşama Süreleri	Yaşama Süreleri	Ortalamalar Farkı	Standart Hata	p
1	2	8,25000	5,01134	,103
	3	7,53571	3,86633	,055
	4 ve üstü	2,86290	3,65607	,436
2	1	-8,25000	5,01134	,103
	3	-,71429	3,86633	,854
	4 ve üstü	-5,38710	3,65607	,144
3	1	-7,53571	3,86633	,055
	2	,71429	3,86633	,854
	4 ve üstü	-4,67281*	1,78938	,011
4 ve üstü	1	-2,86290	3,65607	,436
	2	5,38710	3,65607	,144
	3	4,67281*	1,78938	,011

*.Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlı

LSD testine bakıldığında YDÖ'den alınan puanlarla Türkiye'de kalma sürelerinden anlamlı olanlar ($p<0,05$) 3 sene, 4 ve üstü sene seçeneğini işaretleyen çocuklar arasındadır. Üç senedir yaşayanların YDÖ'den aldıkları ortalama puan ($\overline{X}$=18,7143) ile 4 ve üstü senedir yaşayanların YDÖ'den aldıkları ortalama puan ($\overline{X}$=23,3871) tanımlayıcı istatistik tablosundan görülmektedir. Farklılaşma 4 ve üstü sene Türkiye'de yaşayan katılımcıların yaşam doyumu puanlarının daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

4.5.6. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Öğrenim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.26. Çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu puanlarının eğitim durumuna göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Depresyon ölçeği	Okula gitmiyorum	6	25,0000	14,53272	5,93296
	Okuma yazma bilmiyorum	3	15,6667	11,01514	6,35959
	İlkokul terk	18	17,0000	14,66488	3,45655
	İlkokul mezunu	6	19,5000	9,56556	3,90512
	Ortaokul terk	9	21,4444	12,03236	4,01079
	Ortaokul devam	3	14,0000	13,11488	7,57188
	Ortaokul mezunu	2	16,5000	23,33452	16,50000
	Lise devam	44	20,2273	8,75736	1,32022
	Lise terk	1	13,0000	.	.
	Total	92	19,4674	11,14485	1,16193
Yaşam doyum ölçeği	Okula gitmiyorum	6	21,8333	9,49561	3,87657
	Okuma yazma bilmiyorum	3	24,3333	4,93288	2,84800
	İlkokul terk	17	24,3529	8,63815	2,09506
	İlkokul mezunu	6	21,1667	10,06810	4,11029
	Ortaokul terk	9	21,7778	5,84760	1,94920
	Ortaokul devam	3	19,6667	10,11599	5,84047
	Ortaokul mezunu	2	32,5000	2,12132	1,50000
	Lise devam	44	21,0455	6,33908	,95565
	Lise terk	1	29,0000	.	.
	Total	91	22,1978	7,33972	,76941

Tablo 4.27. Çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının çocukların eğitim durumuna göre anova sonuçları**.**

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Depresyon ölçeği	Gruplararası	546,286	8	68,286	,527	,833
	Gruplariçi	10756,616	83	129,598		
	Toplam	11302,902	91			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplararası	437,593	8	54,699	1,017	,430
	Gruplariçi	4410,847	82	53,791		
	Toplam	4848,440	90			

Çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çocukların öğrenim durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($F_{(8,83)}$=0,527;p>0,05) ($F_{(8,82)}$=1,017;p>0,05). Eğitim durumunun depresyon ve yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı görülmektedir.

4.5.7. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.28. Çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu puanlarının annelerinin öğrenim durumuna göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Depresyon ölçeği	Okuma yazma bilmiyor	10	18,5000	15,29161	4,83563
	İlkokul terk	18	20,7778	11,99292	2,82676
	İlkokul mezunu	7	14,5714	6,99660	2,64447
	Ortaokul terk	24	21,6250	11,11917	2,26969
	Ortaokul mezunu	12	13,3333	8,97809	2,59175
	Lise terk	11	23,2727	10,34496	3,11912
	Lise mezunu	7	19,1429	10,52661	3,97868
	Üniversite mezunu	3	20,3333	5,50757	3,17980
	Toplam	92	19,4674	11,14485	1,16193
Yaşam doyum ölçeği	Okuma yazma bilmiyor	9	21,3333	9,70824	3,23608
	İlkokul terk	18	21,0000	7,85156	1,85063
	İlkokul mezunu	7	22,4286	7,56873	2,86071
	Ortaokul terk	24	21,5417	7,24706	1,47930
	Ortaokul mezunu	12	24,4167	6,44499	1,86051
	Lise terk	11	20,1818	6,47793	1,95317
	Lise mezunu	7	25,5714	6,37331	2,40888
	Üniversite mezunu	3	27,3333	5,85947	3,38296
	Toplam	91	22,1978	7,33972	,76941

Tablo 4.29. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının çocukların annelerinin eğitim durumuna göre anova sonuçları.

Ölçek	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Depresyon ölçeği	Gruplararası	933,579	7	133,368	1,080	,383
	Gruplariçi	10369,323	84	123,444		
	Toplam	11302,902	91			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplararası	305,833	7	43,690	,798	,591
	Gruplariçi	4542,607	83	54,730		
	Toplam	4848,440	90			

Çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çocukların annelerinin öğrenim durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($F_{(7,84)}$=1,080;p>0,05) ($F_{(7,83)}$=,798;p>0,05). Çocukların depresyon ve yaşam doyumlarının anne eğitim durumuna göre farklılaşmadığı görülmektedir.

4.5.8. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulguları

Tablo 4.30. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla annelerinin çalışma durumu arasındaki t-testi.

Anne Çalışma Durumu		N	$\bar{X}$	T	Sd	P
Depresyon ölçeği	Evet	5	21,0000	,315	90	,754
	Hayır	87	19,3793			
Yaşam doyum ölçeği	Evet	5	20,8000	-,436	89	,664
	Hayır	86	22,2791			

Çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çocukların annelerinin çalışma durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($t_{(90)}$=0,315;p>0,05) ($t_{(89)}$= -0,436;p>0,05). Çocukların depresyon ve yaşam doyumlarının annelerinin çalışma durumuna göre farklılaşmadığı görülmektedir.

4.5.9. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.31. Çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu puanlarının babalarının eğitim durumuna göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Depresyon ölçeği	Okuma yazma bilmiyor	6	8,8333	4,62241	1,88709
	İlkokul terk	16	22,8750	14,76877	3,69219
	İlkokul mezunu	9	13,4444	8,58940	2,86313
	Ortaokul terk	25	21,6400	10,01615	2,00323
	Ortaokul mezunu	13	17,6923	9,03128	2,50483
	Lise terk	12	22,8333	13,01631	3,75748
	Lise mezunu	6	17,8333	8,77306	3,58159
	Üniversite mezunu	5	19,8000	7,01427	3,13688
	Toplam	92	19,4674	11,14485	1,16193
Yaşam doyum ölçeği	Okuma yazma bilmiyor	6	29,8333	4,70815	1,92209
	İlkokul terk	16	21,8750	7,33826	1,83456
	İlkokul mezunu	8	24,8750	8,21910	2,90589
	Ortaokul terk	25	20,8800	7,27049	1,45410
	Ortaokul mezunu	13	20,3846	6,55157	1,81708
	Lise terk	12	20,9167	7,25457	2,09421
	Lise mezunu	6	21,5000	9,79285	3,99792
	Üniversite mezunu	5	25,0000	3,80789	1,70294
	Toplam	91	22,1978	7,33972	,76941

Tablo 4.32. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının babalarının eğitim durumuna göre anova sonuçları.

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Depresyon ölçeği	Gruplararası	1502,267	7	214,610	1,839	,090
	Gruplariçi	9800,635	84	116,674		
	Toplam	11302,902	91			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplararası	556,848	7	79,550	1,539	,166
	Gruplariçi	4291,592	83	51,706		
	Toplam	4848,440	90			

Çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çocukların babalarının eğitim durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($F_{(7,84)}$=1,839;p>0,05) ($F_{(7,83)}$=1,539;p>0,05). Çocukların depresyon ile yaşam doyumlarının babalarının eğitim durumuna göre farklılaşmadığı görülmektedir.

4.5.10. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Baba Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.33. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla babalarının çalışma durumu arasındaki t-testi.

Baba Çalışma Durumu		N	$\bar{X}$	T	Sd	P
Depresyon ölçeği	Evet	41	19,9756	,390	90	,697
	Hayır	51	19,0588			
Yaşam doyum ölçeği	Evet	41	20,7805	-1,685	89	,095
	Hayır	50	23,3600			

Çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çocukların babalarının çalışma durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($t_{(90)}$=0,390;p>0,05) ($t_{(89)}$= -1,685;p>0,05). Çocukların depresyon ve yaşam doyumlarının babalarının çalışma durumuna göre farklılaşmadığı görülmektedir.

4.5.11. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Ailelerin Gelirine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.34. Çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu puanlarının ailelerin aylık ortalama gelirine göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Depresyon ölçeği	650 TL ye kadar	17	26,2941	14,58923	3,53841
	651-1200 TL	35	18,0857	9,75998	1,64974
	1201-2000 TL	33	17,8788	10,14815	1,76657
	2001-3000 TL	5	15,2000	4,76445	2,13073
	3001 TL den fazla	2	22,5000	14,84924	10,50000
	Toplam	92	19,4674	11,14485	1,16193
Yaşam doyum ölçeği	650 TL ye kadar	17	19,7647	7,41223	1,79773
	651-1200 TL	34	22,3235	7,68596	1,31813
	1201-2000 TL	33	22,3636	7,11872	1,23921
	2001-3000 TL	5	27,4000	4,27785	1,91311
	3001 TL den fazla	2	25,0000	8,48528	6,00000
	Toplam	91	22,1978	7,33972	,76941

Tablo 4.35. Çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının ailelerin aylık ortalama gelirine göre anova sonuçları .

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Depresyon ölçeği	Gruplararası	1051,815	4	262,954	2,232	,072
	Gruplariçi	10251,087	87	117,829		
	Toplam	11302,902	91			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplararası	253,103	4	63,276	1,184	,324
	Gruplariçi	4595,336	86	53,434		
	Toplam	4848,440	90			

Çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çocukların ailelerin aylık ortalama geliri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır($F_{(4,87)}$=2,232;p>0,05)($F_{(4,86)}$=1,184;p>0,05). Çocukların ailelerinin aylık ortalama gelirinin, depresyon ile yaşam doyum üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı görülmektedir.

4.5.12. Eğitime Devam Eden ve Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Ailelerinin Gelirine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.36. Eğitime devam eden ve çalışan çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının ailelerin aylık ortalama gelirine göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Depresyon ölçeği	650 TL ye kadar	11	22,5455	9,97360	3,00715
	651-1200 TL	14	19,7857	8,66628	2,31616
	1201-2000 TL	18	19,1667	9,47598	2,23351
	2001-3000 TL	4	15,5000	5,44671	2,72336
	Toplam	47	19,8298	9,02971	1,31712
Yaşam doyum ölçeği	650 TL ye kadar	11	22,6364	5,29665	1,59700
	651-1200 TL	14	19,5000	7,20844	1,92654
	1201-2000 TL	18	19,5556	6,08974	1,43537
	2001-3000 TL	4	27,7500	4,85627	2,42813
	Toplam	47	20,9574	6,49065	,94676

Tablo 4.37. Eğitime devam eden Suriyeli çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının ailelerin aylık ortalama gelirine göre anova sonuçları.

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Depresyon ölçeği	Gruplararası	164,054	3	54,685	,656	,584
	Gruplariçi	3586,584	43	83,409		
	Toplam	3750,638	46			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplararası	280,675	3	93,558	2,428	,078
	Gruplariçi	1657,240	43	38,540		
	Toplam	1937,915	46			

Eğitime devam eden Suriyeli çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çocukların ailelerin aylık ortalama geliri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($F_{(3,43)}$=0,656;p>0,05)($F_{(3,43)}$=2,428;p>0,05). Çocuklardan eğitime devam edenlerin aylık ortalama gelirlerinin depresyon ve yaşam doyumlarını anlamlı düzeyde farklılaştırmadığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.38. Çalışan çocukların depresyon düzeyi ile yaşam doyumu puanlarının ailelerin aylık ortalama gelirine göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Depresyon ölçeği	650 TL ye kadar	6	33,1667	19,86370	8,10932
	651-1200 TL	21	16,9524	10,47605	2,28606
	1201-2000 TL	15	16,3333	11,03026	2,84800
	3001 TL den fazla	3	19,6667	11,59023	6,69162
	Toplam	45	19,0889	13,09028	1,95138
Yaşam doyum ölçeği	650 TL ye kadar	6	14,5000	8,26438	3,37392
	651-1200 TL	20	24,3000	7,55402	1,68913
	1201-2000 TL	15	25,7333	6,96385	1,79806
	3001 TL den fazla	3	25,3333	6,02771	3,48010
	Toplam	44	23,5227	8,01304	1,20801

Tablo 4.39. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının ailelerin aylık ortalama gelire göre anova sonuçları.

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Depresyon ölçeği	Gruplararası	1399,859	3	466,620	3,116	,036
	Gruplariçi	6139,786	41	149,751		
	Toplam	7539,644	44			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplararası	583,677	3	194,559	3,574	,022
	Gruplariçi	2177,300	40	54,433		
	Toplam	2760,977	43			

Çalışan çocukların DÖ'den ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çocukların ailelerin aylık ortalama geliri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmaktadır ($F_{(3,41)}$=3,116;p<0,05), ($F_{(3,40)}$=3,574;p<0,05). DÖ ve YDÖ puanlarının farklılığını belirlemek için Post-Hoc testine ve tanımlayıcı istatistik tablosuna bakmamız gerekmektedir.

Tablo 4.40. Çocukların ölçeklerden aldıkları puanların ailelerin aylık ortalama gelirine göre post-hoc testi

Ölçek Türü	Aylık Gelir	Aylık Gelir	Ortalama Fark	Standart Hata	p
Depresyon ölçeği	650 TL ye kadar	651-1200 TL	16,21429*	5,66476	,007
		1201-2000 TL	16,83333*	5,91116	,007
		3001 TL den fazla	13,50000	8,65306	,126
	651-1200 TL	650 TL ye kadar	-16,21429*	5,66476	,007
		1201-2000 TL	,61905	4,13695	,882
		3001 TL den fazla	-2,71429	7,55301	,721
	1201-2000 TL	650 TL ye kadar	-16,83333*	5,91116	,007
		651-1200 TL	-,61905	4,13695	,882
		3001 TL den fazla	-3,33333	7,73953	,669
	3001 TL den fazla	650 TL ye kadar	-13,50000	8,65306	,126
		651-1200 TL	2,71429	7,55301	,721
		1201-2000 TL	3,33333	7,73953	,669
Yaşam doyum ölçeği	650 TL ye kadar	651-1200 TL	-9,80000*	3,43420	,007
		1201-2000 TL	-11,23333*	3,56383	,003
		3001 TL den fazla	-10,83333*	5,21692	,044
	651-1200 TL	650 TL ye kadar	9,80000*	3,43420	,007
		1201-2000 TL	-1,43333	2,52001	,573
		3001 TL den fazla	-1,03333	4,56791	,822
	1201-2000 TL	650 TL ye kadar	11,23333*	3,56383	,003
		651-1200 TL	1,43333	2,52001	,573
		3001 TL den fazla	,40000	4,66615	,932
	3001 TL den fazla	650 TL ye kadar	10,83333*	5,21692	,044
		651-1200 TL	1,03333	4,56791	,822
		1201-2000 TL	-,40000	4,66615	,932

*.Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlı

LSD testine bakıldığında, DÖ'den alınan puanlarla çocukların ailelerin aylık ortalama gelirleri arasında anlamlı farklılaşma olanlar (p<0,05) 650 TL ye kadar, 651-1200 TL arası ve 1201-2000 TL arası gelire sahip olanlar olduğu görülmektedir. 650 Tl ye kadar gelire sahip olan ailelerin çocukları, en yüksek ortalama depresyon puanına sahipken, en düşük ortalamaya ise 1201-2000 TL arasında gelire sahip olan ailelerin çocuklarının aldığı görülmektedir. Aylık ortama gelirin düşük olmasının çocukların depresyon düzeyi üzerinde oldukça etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. YDÖ'den alınan puanlarla çocukların ailelerin aylık gelirleri arasında tüm seçenekler anlamlıdır (p<0,05). 650 Tl ye kadar gelire sahip olan ailelerin çocukları en düşük ortalama YDÖ puanına sahipken, en yüksek ortalamaya ise 1201-2000 TL arasında gelire sahip olan ailelerin çocukları almıştır. Aylık ortama gelirin düşük olmasının çocukların yaşam doyumunu düşürdüğü ortaya çıkmaktadır.

4.5.13. Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Çalışma Yılına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulguları

Tablo 4.41. Çalışan çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu puanlarının çalışma yılına göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Depresyon ölçeği	6 ay	9	16,2222	15,14742	5,04914
	1 yıl	7	14,8571	6,09449	2,30350
	2 yıl	13	23,0000	15,75860	4,37065
	3 ve üzeri	16	19,3750	11,83709	2,95927
	Toplam	45	19,0889	13,09028	1,95138
Yaşam doyum ölçeği	6 ay	8	23,1250	9,76053	3,45087
	1 yıl	7	27,0000	5,16398	1,95180
	2 yıl	13	23,2308	8,33820	2,31260
	3 ve üzeri	16	22,4375	8,14018	2,03504
	Toplam	44	23,5227	8,01304	1,20801

Tablo 4.42. Çalışan çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının çalışma yılına göre anova sonuçları.

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Depresyon ölçeği toplam puan	Gruplar arası	399,482	3	133,161	,765	,520
	Grup içi	7140,163	41	174,150		
	Toplam	7539,644	44			
Yaşam doyum ölçeği toplam puan	Gruplar arası	105,857	3	35,286	,532	,663
	Grup içi	2655,120	40	66,378		
	Toplam	2760,977	43			

Çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çocukların çalışma yılı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($F_{(3,41)}$=0,765;p>0,05) ($F_{(3,40)}$=0,532;p>0,05). Çalışma yılının depresyon ile yaşam doyumunu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya çıkmaktadır.

4.5.14. Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Çalıştıkları Yere Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.43. Çalışan çocukların depresyon düzeyi ile yaşam doyumu puanlarının çalıştığı yere göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Depresyon ölçeği	Terzi	8	13,5000	9,11827	3,22380
	Mobilyacı	15	17,4667	13,21183	3,41128
	Camcı	2	28,0000	9,89949	7,00000
	Kaynakçı	5	17,8000	11,77710	5,26688
	Diğer	15	22,9333	15,07821	3,89318
	Toplam	45	19,0889	13,09028	1,95138
Yaşam doyum ölçeği	Terzi	8	25,3750	6,58868	2,32945
	Mobilyacı	14	24,6429	6,12193	1,63615
	Camcı	2	22,0000	4,24264	3,00000
	Kaynakçı	5	24,2000	7,04982	3,15278
	Diğer	15	21,4667	10,81577	2,79262
	Toplam	44	23,5227	8,01304	1,20801

Tablo 4.44. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının çalıştıkları yerlere göre anova sonuçları.

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Depresyon ölçeği toplam puan	Gruplar arası	678,178	4	169,544	,988	,425
	Grup içi	6861,467	40	171,537		
	Toplam	7539,644	44			
Yaşam doyum ölçeği toplam puan	Gruplar arası	115,355	4	28,839	,425	,790
	Grup içi	2645,623	39	67,836		
	Toplam	2760,977	43			

Çalışan çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çocukların çalıştığı yer arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($F_{(4,40)}$=0,988;p>0,05) ($F_{(4,39)}$=0,425;p>0,05). Çalışılan yerin depresyon ile yaşam doyumunu anlamlı düzeyde farklılaştırmadığı ortaya çıkmaktadır.

4.5.15. Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Kazandığı Parayla Kendilerine Bir Şey Almalarına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.45. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla kazandıkları parayla kendilerine bir şey alma durumu arasındaki t-testi.

Kendilerine Harcama		N	$\bar{X}$	T	Sd	P
Depresyon ölçeği	Evet	32	20,7188	1,321	43	,193
	Hayır	13	15,0769			
Yaşam doyum ölçeği	Evet	31	22,4839	-1,340	42	,187
	Hayır	13	26,0000			

Çalışan çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile kazandıkları parayla kendilerine bir şey alma durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($t_{(43)}$=1,321;p>0,05) ($t_{(42)}$= -1,340;p>0,05). Çalıştıkları para ile kendilerine bir şey alıp almamalarının depresyon ile yaşam doyumunu anlamlı düzeyde farklılaştırmadığı ortaya çıkmaktadır.

4.5.16. Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Çalıştıkları Yerde Şiddet Görmelerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.46. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla çalıştıkları yerde şiddet görme durumu arasındaki t-testi.

Çalıştığı Yerde Şiddet Görme		N	$\bar{X}$	t	Sd	P
Depresyon ölçeği	Evet	11	25,5455	1,940	43	,059
	Hayır	34	17,0000			
Yaşam doyum ölçeği	Evet	10	19,5000	-1,857	42	,070
	Hayır	34	24,7059			

Çalışan Suriyeli çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çalıştıkları yerde şiddet görme durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($t_{(43)}$=0,059;p>0,05) ($t_{(42)}$= -1,857;p>0,05). Çalıştıkları yerde şiddet görüp görmemelerinin depresyon ile yaşam doyumunu anlamlı düzeyde farklılaştırmadığı ortaya çıkmaktadır.

4.5.17. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Ailelerinden Şiddet Görmelerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.47. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla ailelerinden şiddet görme durumu arasındaki t-testi.

Ailede Şiddet Görme		N	$\bar{X}$	T	Sd	P
Depresyon ölçeği	Evet	10	31,6000	3,924	90	,000
	Hayır	82	17,9878			
Yaşam doyum ölçeği	Evet	10	15,0000	-3,485	89	,001
	Hayır	81	23,0864			

Çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çocukların ailesinden şiddet görme durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($t_{(90)}$=3,924;p<0,05) ($t_{(89)}$= -3,485;p<0,05). DÖ'den alınan puanlar şiddet gören çocuklarda daha fazladır. YDÖ'de ise şiddet görmeyen çocuklar daha yüksek puan aldığı görülmektedir. Aile içerisinde şiddet görüp görmenin depresyon ve yaşam doyumunu anlamlı düzeyde farklılaştırdığı ortaya çıkmaktadır.

4.5.18. Eğitime Devam Eden ve Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Ailelerinden Şiddet Görmelerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.48. Eğitime devam eden çocukların depresyon ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla ailesinden şiddet görme durumu arasındaki t-testi.

Ailede Şiddet Görme		N	$\bar{X}$	T	Sd	P
Depresyon ölçeği	Evet	7	27,7143	2,665	45	,011
	Hayır	40	18,4500			
Yaşam doyum ölçeği	Evet	7	17,2857	-1,653	45	,111
	Hayır	40	21,6000			

Eğitime devam eden Suriyeli çocukların DÖ'den aldıkları puan ile aileden şiddet görme durumları arasında istatistiksel açıdan bir farklılaşma vardır ($t_{(45)}$=2,665;p<0,05). YDÖ'den aldıkları puanlar ile aileden şiddet görme arasında ise anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(45)}$= -1,653;p>0,05). DÖ'den alınan puanlarda ki farklılık aileden şiddet görenlerin daha yüksek puan almasından kaynaklanmaktadır. Aileden şiddet gören çocukların depresyon puanın yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.49. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla çocukların ailesinden şiddet görme durumu arasındaki t-testi.

Ailede Şiddet Görme		N	$\bar{X}$	T	Sd	P
Depresyon ölçeği	Evet	3	40,6667	3,263	43	,002
	Hayır	42	17,5476			
Yaşam doyum ölçeği	Evet	3	9,6667	-3,481	42	,001
	Hayır	41	24,5366			

Çalışan çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile aileden şiddet görme durumları arasında istatistiksel anlamda bir farklılaşma vardır ($t_{(43)}$=3,263;p<0,05) ($t_{(42)}$= -3,481;p<0,05). Ailede şiddet gören çocukların DÖ'den yüksek puan, YDÖ'den ise düşük puan alması farklılaşmanın nedeni olmaktadır. Çalışan

çocukların aileden şiddet görmesi depresyon puanlarının artmasına yaşam doyumunun azalmasına neden olmaktadır.

4.5.19. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Alkol Kullanma Durumlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.50. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlarla alkol kullanıp kullanmaması arasındaki t-testi.

Alkol Kullanma		**N**	$\bar{x}$	**T**	**Sd**	**P**
Depresyon ölçeği	Evet	2	23,5000	,515	90	,608
	Hayır	90	19,3778			
Yaşam doyum ölçeği	Evet	2	21,0000	-,232	89	,817
	Hayır	89	22,2247			

Çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlarla çocukların alkol kullanma durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma yoktur ($t_{(90)}$=0,515;p>0,05) ($t_{(89)}$= -0,232;p>0,05).

4.5.20. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Türkiye'de Yaşamaktan Mutlu Olma Durumlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.51. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının, çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olma durumuna göre dağılımı ve Post-Hoc Testi.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	Post-Hoc Testi
Depresyon ölçeği	Evet güzel bir ülke (1)	42	17,2857	8,34700	1,28797	6
	Evet iş var (2)	4	10,0000	8,12404	4,06202	3 ve 6
	Evet savaş yok (3)	13	23,5385	14,21042	3,94126	2
	Evet eğitim var (4)	6	14,0000	6,98570	2,85190	6
	Hayır bazı insanlar iyi değil (5)	10	21,6000	14,26106	4,50974	6
	Hayır iş şartları çok ağır (6)	7	33,0000	9,03696	3,41565	1,2,4,5,7 ve 8
	Hayır hayat çok zor (7)	7	19,0000	9,74679	3,68394	6
	Hayır dil sorunu yaşıyorum (8)	3	18,3333	14,22439	8,21246	6
	Toplam	92	19,4674	11,14485	1,16193	
Yaşam doyum ölçeği	Evet güzel bir ülke (1)	41	24,0732	6,30631	,98488	3 ve 7
	Evet iş var (2)	4	29,0000	4,54606	2,27303	3,6,7 ve 8
	Evet savaş yok (3)	13	19,3846	8,97718	2,48982	1 ve 2
	Evet eğitim var (4)	6	20,5000	5,95819	2,43242	
	Hayır bazı insanlar iyi değil (5)	10	23,5000	7,53142	2,38164	
	Hayır iş şartları çok ağır (6)	7	18,4286	4,96176	1,87537	2
	Hayır hayat çok zor (7)	7	17,7143	8,80746	3,32891	1 ve 2
	Hayır dil sorunu yaşıyorum (8)	3	18,0000	9,16515	5,29150	2
	Toplam	91	22,1978	7,33972	,76941	

Tablo 4.52. Çocukların depreyon ile yaşam doyumu puanlarının çocukların Türkiye'de yaşamak isteyip istemelerine göre anova sonuçları.

Ölçek	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Depresyon ölçeği	Gruplararası	2286,033	7	326,576	3,042	,007
	Gruplariçi	9016,869	84	107,344		
	Toplam	11302,902	91			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplararası	759,439	7	108,491	2,202	,042
	Gruplariçi	4089,000	83	49,265		
	Toplam	4848,440	90			

Çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puan çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamalarına göre istatistiksel anlamda farklılık göstermektedir ($F_{(7,84)}$=3,042;p<0,05) ($F_{(7,83)}$=2,202;p<0,05). Bu farkın neden kaynaklandığını bulmak için Post-hoc testi ve tanımlayıcı istatistikler tablosuna bakmamız gerekmektedir.

Post-Hoc testine bakıldığında DÖ için tüm seçenekler anlamlı bulunurken, YDÖ için evet güzel bir ülke, evet iş var, evet savaş yok, hayır iş şartları çok ağır, hayır hayat çok zor ve hayır dil sorunu yaşıyorum seçenekleri anlamlı olmaktadır.

Tanımlayıcı istatistikler tablosunda ortalamaları karşılaştırdığımızda DÖ'den en yüksek puanı hayır iş şartları çok ağır seçeneğini işaretleyenler, YDÖ'den en düşük puanı alanlar hayır hayat çok zor seçeneğini işaretleyenler almaktadır.

4.5.21. Eğitime Devam eden ve Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Türkiye'de Yaşamaktan Mutlu Olma Durumlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.53. Eğitime devam eden çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamalarına göre dağılımı ve post-hoc testi.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	Post-Hoc Testi
Depresyon ölçeği	Evet güzel bir ülke (1)	28	18,0357	6,26266	1,18353	2 ve 4
	Evet savaş yok (2)	3	28,3333	8,50490	4,91031	1 ve 3
	Evet eğitim var (3)	6	14,0000	6,98570	2,85190	2 ve 4
	Hayır bazı insanlar iyi değil (4)	5	32,8000	9,93479	4,44297	1,3,5 ve 6
	Hayır hayat çok zor (5)	2	19,5000	12,02082	8,50000	4
	Hayır dil sorunu yaşıyorum (6)	3	18,3333	14,22439	8,21246	4
	Toplam	47	19,8298	9,02971	1,31712	
Yaşam doyum ölçeği	Evet güzel bir ülke (1)	28	23,2857	5,85540	1,10657	2
	Evet savaş yok (2)	3	12,6667	2,51661	1,45297	1
	Evet eğitim var (3)	6	20,5000	5,95819	2,43242	
	Hayır bazı insanlar iyi değil (4)	5	17,6000	4,15933	1,86011	
	Hayır hayat çok zor (5)	2	15,0000	8,48528	6,00000	
	Hayır dil sorunu yaşıyorum (6)	3	18,0000	9,16515	5,29150	
	Toplam	47	20,9574	6,49065	,94676	

Tablo 4.54. Eğitime devam eden Suriyeli çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamalarına göre anova sonuçları.

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Depresyon ölçeği toplam puan	Gruplar arası	1359,041	5	271,808	4,660	,002
	Grup içi	2391,598	41	58,332		
	Toplam	3750,638	46			
Yaşam doyum ölçeği toplam puan	Gruplar arası	512,834	5	102,567	2,951	,023
	Grup içi	1425,081	41	34,758		
	Toplam	1937,915	46			

Eğitime devam eden çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamalarına göre istatistiksel anlamda farklılık göstermektedir ($F_{(5,41)}$=4,660;p<0,05) ($F_{5,41)}$=2,951;p<0,05). Bu farkın neden

kaynaklandığını bulmak için Post-hoc testi ve tanımlayıcı istatistikler tablosundan faydalanmamız gerekmektedir.

Post-Hoc testine bakıldığında DÖ için tüm seçenekler anlamlı bulunurken, YDÖ için evet güzel bir ülke, evet savaş yok seçenekleri anlamlı olmaktadır. Tanımlayıcı istatistikler tablosunda ortalamaları karşılaştırırsak DÖ'den en yüksek puanı hayır bazı insanlar iyi değil seçeneğini işaretleyenler, YDÖ'den en yüksek puanı ise evet güzel bir ülke seçeneğini işaretleyenlerin aldığı görülmektedir.

Tablo 4.55. Çalışan çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamalarına göre dağılımı ve post-hoc testi.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	Post-Hoc Testi
Depresyon ölçeği	Evet güzel bir ülke (1)	14	15,7857	11,60357	3,10118	5
	Evet iş var (2)	4	10,0000	8,12404	4,06202	5
	Evet savaş yok (3)	10	22,1000	15,59523	4,93164	
	Hayır bazı insanlar iyi değil (4)	5	10,4000	6,73053	3,00998	5
	Hayır iş şartları çok ağır (5)	7	33,0000	9,03696	3,41565	1,2,4 ve 6
	Hayır hayat çok zor (6)	5	18,8000	10,30534	4,60869	5
	Toplam	45	19,0889	13,09028	1,95138	
Yaşam doyum ölçeği	Evet güzel bir ülke (1)	13	25,7692	7,13155	1,97794	5
	Evet iş var (2)	4	29,0000	4,54606	2,27303	5 ve 6
	Evet savaş yok (3)	10	21,4000	9,29994	2,94090	
	Hayır bazı insanlar iyi değil (4)	5	29,4000	4,82701	2,15870	5 ve 6
	Hayır iş şartları çok ağır (5)	7	18,4286	4,96176	1,87537	1,2 ve 4
	Hayır hayat çok zor (6)	5	18,8000	9,65401	4,31741	2 ve 4
	Toplam	44	23,5227	8,01304	1,20801	

Tablo 4.56. Çalışan çocukların depresyon ve yaşam doyumu puanlarının çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olmamalarına göre anova sonuçları.

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Depresyon ölçeği	Gruplar arası	2306,387	5	461,277	3,438	,011
	Grup içi	5233,257	39	134,186		
	Toplam	7539,644	44			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplar arası	696,555	5	139,311	2,564	,043
	Grup içi	2064,422	38	54,327		
	Toplam	2760,977	43			

Çalışan çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar, çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmamalarına göre istatistiksel anlamda farklılık göstermektedir ($F_{(5,39)}$=3,438;p<0,05) ($F_{(5,38)}$=2,564;p<0,05).Bu farkın neden

kaynaklandığını bulmak için Post-hoc testi ve tanımlayıcı istatistikler tablosundan faydalanmamız gerekmektedir.

Post-Hoc testine bakıldığında DÖ ve YDÖ'den evet savaş yok seçeneği dışında ki tüm seçenekler anlamlı olduğu görülmektedir. Tanımlayıcı istatistikler tablosundaki ortalamaları karşılaştırdığımızda, DÖ'den en yüksek puanı hayır iş şartları çok ağır seçeneğini işaretleyenler, YDÖ'den ise en düşük puanı hayır iş şartları çok ağır seçeneğini işaretleyenlerin aldığı görülmektedir.

4.5.22. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Suriye'ye Dönme İsteklerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.57. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının çocukların Suriye'ye dönmek isteyip istememelerine göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Sapma
Depresyon ölçeği	Evet benim vatanım	55	19,4182	11,73423	1,58224
	Evet akrabalar orada	3	13,0000	10,00000	5,77350
	Evet burada mutlu değilim	2	21,0000	12,72792	9,00000
	Hayır savaş var	18	18,2222	8,06996	1,90211
	Hayır burası daha rahat	14	22,4286	12,76241	3,41090
	Toplam	92	19,4674	11,14485	1,16193
Yaşam doyum ölçeği	Evet benim vatanım	54	22,1296	6,99878	,95241
	Evet akrabalar orada	3	25,0000	3,60555	2,08167
	Evet burada mutlu değilim	2	16,5000	3,53553	2,50000
	Hayır savaş var	18	24,0556	7,61942	1,79591
	Hayır burası daha rahat	14	20,2857	8,87892	2,37299
	Toplam	91	22,1978	7,33972	,76941

Tablo 4.58. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının çocukların Suriye'ye dönmek isteyip istememelerine göre anova sonuçları.

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Depresyon ölçeği	Gruplararası	280,981	4	70,245	,554	,696
	Gruplariçi	11021,922	87	126,689		
	Toplam	11302,902	91			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplararası	202,045	4	50,511	,935	,448
	Gruplariçi	4646,394	86	54,028		
	Toplam	4848,440	90			

Çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile Suriye'ye dönmek isteyip istememelerine göre bir farklılık göstermemektedir ($F_{(4,87)}$=0,554;p>0,05) ($F_{(4,86)}$=0,935;p>0,05).

4.5.23. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Türkiye'de ki Hayallerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4.59. Çocukların depresyon puanı ile yaşam doyumu puanlarının Türkiye'de ki hayallerine göre dağılımı.

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Depresyon ölçeği	Kendi işimi kurmak	6	18,5000	10,25183	4,18529
	Asker olmak	6	16,0000	7,29383	2,97769
	Usta olmak	2	16,0000	7,07107	5,00000
	Eğitime devam edip başarılı olmak	24	20,9167	10,02569	2,04649
	Güzel bir şekilde yaşamak	11	24,6364	15,48078	4,66763
	Polis olmak	3	15,3333	7,57188	4,37163
	Futbolcu olmak	3	22,3333	2,88675	1,66667
	Hayır yok	32	18,0313	12,15089	2,14799
	Suriyeye dönmek	5	17,8000	10,52141	4,70532
	Toplam	92	19,4674	11,14485	1,16193
Yaşam doyum ölçeği	Kendi işimi kurmak	6	22,0000	7,37564	3,01109
	Asker olmak	6	26,0000	5,54977	2,26569
	Usta olmak	2	31,0000	1,41421	1,00000
	Eğitime devam edip başarılı olmak	24	20,9583	6,16074	1,25756
	Güzel bir şekilde yaşamak	11	20,8182	9,37889	2,82784
	Polis olmak	3	26,3333	3,05505	1,76383
	Futbolcu olmak	3	22,6667	2,88675	1,66667
	Hayır yok	31	22,0968	7,93034	1,42433
	Suriyeye dönmek	5	21,2000	9,85901	4,40908
	Toplam	91	22,1978	7,33972	,76941

Tablo 4.60. Çocukların depresyon ile yaşam doyumu puanlarının Türkiye'de ki hayallerine göre anova sonuçları.

Ölçek		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Depresyon ölçeği	Gruplararası	601,921	8	75,240	,584	,789
	Gruplariçi	10700,981	83	128,927		
	Toplam	11302,902	91			
Yaşam doyum ölçeği	Gruplararası	357,002	8	44,625	,815	,592
	Gruplariçi	4491,438	82	54,774		
	Toplam	4848,440	90			

Çocukların DÖ ve YDÖ'den aldıkları puanlar ile çocukların Türkiye'de ki hayallerine göre bir farklılık göstermemektedir ($F_{(8,83)}$=0,584;p>0,05) ($F_{(8,82)}$=0,815;p>0,

5. TARTIŞMA

5.1. Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Katılımcı Suriyeli çocukların 21'i (%22,8) kız, 71(%77,2) ise erkektir. Araştırmada kız çocukların sayısının az olmasının nedeni çalışan ve eğitime devam eden iki grubun olması ve çalışan grup içerisinde kız çocuklarının bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Katılımcıların yaşlarının 15-16-17 olmasının nedeni orta ergenlik dönemindeki bu çocukların kontrollü olarak seçilmesinden dolayıdır. Katılımcıların %35,9'u 15 yaşında, 34,8'i 16 yaşında ve %29,3'ü 17 yaşındadır. Katılımcıların %51,1'i eğitime devam etmekte, %48,9'u çalışmaktadır, bu grubun dağılımlarının benzer olmasının sebebi iki grubun karşılaştırılması için sayılarının kontrol edilmesinden kaynaklıdır. Konuyla ilgili alanda yapılan diğer çalışmalara baktığımızda Afad'ın sınıra yakın kentlerde yaptığı bir araştırmada 18 yaş altındaki Suriyeli çocukların %50,92' unun erkek olduğu ve 12-18 yaş arası çocukların ise %51,2'sinin erkek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmaya göre iki cinsiyetin yaş oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir (56). Bahadır'ın yaptığı 6-17 yaş arasındaki çalışan Suriyeli çocuklarla yaptığı araştırmaya baktığımızda 164 çocuğun yaş ortalamasını %11,6'ı olduğunu, bu grubun yüzde %54,9' unun erkek ve %45'inin kız olduğu görülmektedir (145). Bahadır'ın yaptığı araştırmaya göre çalışma hayatına katılan Suriyeli çocukların %80'ini erkek çocuklar oluşturmaktadır, bu durum Türkiye'de de erkek nüfusunun çalışma hayatında daha fazla olmasıyla benzerdir(145). Ancak kadın işçiliği ve kız çocuklarının ev içi emeğinin göz ardı edilmesi nedeniyle bu durumun ortaya çıktığı düşünülmektedir (146). Yapılan bir araştırmada araştırmaya katılan 57 aile ile görüşme yapılmış ve 165 çocuğa ulaşılmıştır, görüşülen 165 çocuktan 62'si (% 36) çalıştığı, çalışan çocukların 44'ü (% 71) erkek olduğu, 18'i (% 29) kız olduğu ortaya çıkmıştır (147). Kireçdağ'ın yaptığı Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler araştırmasında çocuk işçilerin yüzde %76'sı erkek ve % 24' ünü ise kız çocukları oluşturmaktadır. Yine bu araştırmaya göre çalışan çocukların %58'ini 13-15 yaş aralığındaki çocuklar oluşturmaktadır (148). Harunoğulları'nın 62 Suriyeli çocuk işçiyle yaptığı araştırmanın 7'sini kız ve 55'ini erkekler oluşturmaktadır (149). Bu ve diğer araştırmalarda da görüldüğü gibi çocukların işgücünün her türünde cinsiyet eşitsizliği mevcuttur, bu durumun temel

nedeni olarak toplumsal cinsiyet rollerinin olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda kız çocukları dışarıdaki işgücüne katılamadığı ortaya çıkmakta, ancak ev içi emeğinde görünür olmamasının da kız çocuklarındaki çalışma oranını düşürdüğü bilinmektedir.

Katılımcıların %6,5'inin okula hiç gitmediği, %3,3 okula bir dönem gittiği halde okuma yazma bilmediği, %19,6'sının ilkokul terk , %6,5'inin ilkokul mezunu olduğu, %9,8'inin ortaokul terk, %3,3'ünün ortaokul devam, %2,2'sinin ortaokul mezunu, %47,8'inin liseye devam ettiği, %1,1' inin lise terk olduğu ortaya çıkmıştır. Eğitim seviyesinde liseye devam edenlerin yüksek çıkmasının nedeni örneklem grubunun eğitime devam eden orta ergenlik çağındaki çocuklardan seçilmesidir. Başka bir araştırmaya göre Türkiye'ye gelen Suriyelilerin %58'ini çocuklar oluşturmakta, aynı zamanda Suriyeli nüfusun ciddi bir bölümünün kaydının olmamasından dolayı bu rakamların sadece kayıt altındakileri yansıttığını belirtmektedir. Bu çalışmaya göre temel eğitim çağında olup okula devam edemeyenlerin oranının %62 olduğunu ortaya çıkmaktadır (10). Başka bir araştırmaya göre Suriyeli çocukların %80'i okula gitmediği %20'sinin ise öğlene kadar okula gittiği öğleden sonra ise çalıştığını ortaya koymuştur (148). Harunoğlu'nun 62 çocuk işçiyle yaptığı görüşmede; çocuk işçilerin %27'sinin okur yazar olmadığı, %18'inin ilkokul mezunu, %14'ünün ortaokul, %3'ünün lise mezunu olduğu ortaya çıkmıştır (149). Bahadır'ın yaptığı çalışmaya göre çocukların %11'i eğitime devam etmektedir, %89'u eğitime devam etmemekte, bu grubun %13'ü okuryazar değil, %40'ı okuryazar, %26' sı ilkokul mezunu, %17 ü'si ortaokul mezunu, %1,8' ini lise mezunu olduğu ortaya çıkmıştır (145). Afad'ın yaptığı araştırmaya göre barınma merkezleri dışında yaşayan çocuk nüfusu, Suriyeli çocukların %90'ını oluşturmakta ve bu çocuklar eğitime erişmekte birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Afad'ın araştırmasına göre barınma merkezlerinin dışındaki 6-11 yaş arasındaki Suriyeli çocukların sadece %14,0'nın eğitimine devam ettiği ortaya konmuştur (150). 6-11 yaş arası Suriyeli sığınmacı çocukların kamp dışında yaşayanlarının çok azı okula devam etmekle beraber kamp dışındakilerin % 86'sı okula devam etmemekte, ancak % 14'ü okula devam etmektedir (150). Yapılan araştırmalara baktığımızda Suriyeli çocukların eğitime devam etme oranının oldukça düşük olduğunu görmekteyiz, eğitim çağındaki çocukların eğitim düzeyinin ilkokul terk olduğu görülmektedir. Suriyeli sığınmacı nüfusunun büyük çoğunluğunu

oluşturan çocukların, eğitme devam etme oranlarının bu kadar düşük olması çocukların bedensel ve zihinsel gelişimi için kaygı verici bir durumdur.

Katılımcı olan Suriyeli çocukların annelerinin %10,9'unun okuma yazma bilmediği, %19,6'sının ilkokul terk, %7,6'sının ilkokul mezunu, %26,1'ının ortaokul terk, %13,0 ortaokul mezunu, %12,0'sinin lise terk, %7,6'sının lise mezunu ve %3,3'ünün üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcı çocukların babalarının %6,5' inin okuma yazma bilmediği, %17,4'ü ilkokul terk, %9,8' inin ilkokul mezunu, %27,2'si ortaokul terk, %14,1'i ortaokul mezunu,%13'ü lise terk, %6,5'i lise mezunu ve %5,4'ü üniversite mezunudur. Yapılan çalışmada da görüldüğü gibi Suriyeli anne ve babaların eğitim düzeylerinin benzer olduğu görülmektedir.

Katılımcı çocukların %44,6' sının babası çalışmakta, %55,4' ünün babası çalışmamaktadır. Babası çalışan çocukların çalıştıkları sektörler %18,5'i mobilya işçisi, %3,3'ü mermerci, %2,2'si okulda işçi, %8,7'si esnaf, %2,2'si camcı, %3,3'ü demir döküm işçisi, %1,1'i kırtasiye işçisi, %1,1'i telefoncuda işçi, %2,2'si ayakkabı ve çanta işçisi, %1,1'i muhasebeci ve %1,1'i dövizci olarak çalışmaktadır. Katılımcı çocukların %5,4'ünün annesi çalışmakta, %94,6' sı annesi çalışmamaktadır, evet cevabını veren çocukların annelerinin %2,2' si camide kuran öğrettiği, %1,1' i okulda temizlik işçisi, %1,1' i terzi ve %1,1'i tercüman olarak çalışmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre çocuk işçilerin %45'inin ailede tek çalışan oldukları ve %71'nin ebeveynleri herhangi bir işte çalışmadığı ve evin geçimini bu çocuklar sağlamaktadırlar. Yapılan bir araştırmada ailelerde çalışan kişi sayısına baktığımızda %64'ünde en az bir kişi %34'nde ise en az 4 kişi çalışmaktadırlar (148). Bizim çalışmamızda babaların çalışma oranın yüksek olmasının nedeni eğitime devam eden grubun ebeveynlerinin çalışma oranın yüksek olmasıdır.

Katılımcı çocukların Türkiye'de yaşama sürelerine baktığımızda %5,4'ünün 1 yıl, %4,3'ünün 2 yıl, %22,8'inin 3 yıl, %67,4'ünün 4 ve üstü yıldır Türkiye'de yaşamaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre Suriyeli sığınmacı çocukların ailelerine baktığımızda ise bu ailelerin %6'sı 3 yıldan fazla, %56'sı 2 ve 3 yıl arasında, %14'ü 1 ve 2 yıl arasında bir süredir Türkiye'de yaşamaktadırlar (148). Bu sayılardan da

anlaşılacağı üzere Suriyeli ailelerin büyük çoğunluğu uzun süredir Türkiye'de yaşamaktadır.

Katılımcı çocukların %3,3'ünün kardeşinin olmadığı, %28,3'ünün 1 veya 2 kardeşe sahip olduğu, %38,0'inin 3 veya 4 kardeşi, %30,4'ünün 5 veya daha fazla kardeşi vardır. Yapılan bir araştırmaya göre Suriyeli ailelerin %76' sının yedi ve üstü kişiden oluştuğu görülmüştür (148). Yapılan araştırmalardan da görüldüğü üzere Suriyeliler geniş ailelerden oluşmaktadır.

Katılımcıların ailelerinin aylık ortalama gelirinin %18,5'inin 650 tl'ye kadar, %38'inin 651-1200 tl arası, %35,9'unun 1201-2000 arası, %4,6'sının 2001-3000 tl arası, %3' ünün 3001 den fazla gelirlerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Yıldırım'ın(2010) sığınmacılarla yaptığı araştırmada katılımcıların sadece %2,1 asgari ücret almakta, diğerleri çok daha kötü ücretlerle çalışmaktadırlar (151). Harunanoğlu'nun(2016) yaptığı araştırmada ise çocuk işçilerin %64'ünün aylık 0-250 tl arasında kazandığı, %29'unun 250-500 tl arasında, %7'sinin ise aylık 500-700 tl kazandığı elde edilmiştir (149). Buz'un(2004) yaptığı araştırmada araştırmacıların %69,9 hiçbir gelirinin olmadığını belirtmiştir (2). Araştırmalarda da görüldüğü üzere sığınmacıların ekonomik durumlarının kötü düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcı çocukların çalışma sürelerine baktığımızda çalışan 45 çocuğun %25,5'i 6 aydır, %15,7'si 1 yıldır, %27,5'i 2 yıldır, %31,4'ü 3 yıl ve üzerinde çalışmakta olduğu görüldü. Çalışan çocukların çalışma sürelerine baktığımızda 3 yıl ve üzerinde çalışanların oranın yüksek olduğu görülmekte, bu durumda çocukların çok küçük yaşlarda çalışmaya başladığı söylenebilir.

Katılımcı çocukların çalıştıkları sektörlere baktığımızda %17,8'sinin terzide işçi, %33,3'ü mobilyacıda işçi, %4,4'ü camcıda işçi, %11,1'i kaynakçı olarak çalışmaktadır. Çocukların 15'i %33,3'ü diğer seçeneğini işaretlemiştir. Katılımcı çalışan çocuklardan diğer seçeneğini işaretleyenlerin %4,4'ü sebzeci de, %6,7'si lokantacı da, %6,72si döşemeci de, %2,2 si markette, %2,2 si cafede işçi, %6,7' si hurdacı da, %2,2' si çantacıda işçi ve %2,2' si buzdolabı tamircisi olarak çalışmaktadır. Suriyeli 20 çocuk işçinin katıldığı Şanlıurfa'da yapılan bir araştırmada ise 10 çocuğun otomobil sanayisinde, 1 çocuğun ocak başında çalıştığı, 1 çocuğun

bulaşıkçı,1çocuğun temizlikçi, 2 çocuğun giyim markasında çalıştığı, 1 çocuğun perdeci, 2 çocuğun garson, 2 çocuğun sekreter olarak çalıştığı görülmektedir (152). Atasü'nün yaptığı araştırmaya göre Türkiye'de göçmen çocukların yoğun olarak iş bulabildiği sektörün tekstil olduğu, bu sektörde çalışan çocukların haftada altı gün, günde 11 saat boyunca güvencesiz olarak çalıştıklarını ortaya koymuştur (153). Çocukların çalışma alanlarının bölgesel olarak farklılaşabildiği fakat çalıştığı iş kollarının sanayi sektörleri başta olmak üzere ağır çalışma alanları olduğu görülmektedir.

Katılımcı olan çocukların %71,1 kazandıkları para ile kendilerine harcama yaptıklarını, %28,9 ise kazandıkları para ile kendilerine bir şey almadıklarını belirtti. Yapılan başka bir araştırmada çocuk işçilerin %50'sinin haftalık 50 tl'nin altında ücret aldığı, %80'inin günde 12 saat çalıştığı geri kalan %20'si okula gidiyor olmaktan kaynaklı hafta içi günde 7 saat ve cumartesi 12 saat çalıştığı ortaya çıkmıştır. Çalışan çocukların %88'i yürüyerek işe gidip gelmekte, %58'i yemek ihtiyaçlarını kendileri karşılamaktadır (148). Harmanoğlu'nun yaptığı araştırmada ise çocuk işçilerin %64'ünün aylık 0-250 tl arasında kazandığı, %29'unun 250-500 tl arasında, %7'sinin ise aylık 500-700 tl kazandığı elde edilmiştir (149). Araştırmada çocukların kendilerine bir şey alma oranın yüksek olmasının nedeni temel ihtiyaçlarını karşılayan şeyleri alabilmelerinden kaynaklıdır, çocukların soruları cevaplarken bu doğrultuda cevapladıkları görüldü.

Katılımcı olan Suriyeli çocukların %24,4 inin çalıştıkları yerde şiddet gördüklerini, %72,5 inin çalıştıkları yerde şiddet görmediğini söylemiştir. Yetişkinler gibi Suriyeli çocuklar da son derece zor ve katı koşullarda çalışmaktadır. Yakın zamanda yapılan bir saha çalışması Suriyeli göçmen çocukların iş yerinde yaygın bir şekilde fiziksel ve sözel şiddete maruz kaldıklarını göstermektedir (154). Yine başka bir çalışmada çocukların %96'sı yaptığı işi zorlayıcı ve yorucu olarak değerlendirirken, %4'ü Türkçe öğrenmekten kaynaklı öğretici olarak değerlendirmişlerdir, çocukların %52'si patrondan kötü muamele gördüğünü, %48'i ise patronun iyi muamelede bulunduğunu belirtmiştir (148). Yapılan çalışmalarda da görüldüğü gibi çalışan çocukların şiddete maruz kalma ve kötü muameleye uğrama oranlarının yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır, bizim araştırmamızda bu oranın daha düşük olmasının nedeni, çalışan çocukların orta ergenlik döneminde olmasından

kaynaklı kendilerini diğer yaş gruplarına oranla daha fazla korumaları olduğu düşünülmektedir.

Katılımcı çocukların %10,9' unun evde şiddet gördüğü, %89,12 inin evde şiddet görmediği ortaya çıkmıştır. Orta ergenlik döneminde olan bu çocukların ailelerinin şiddetine maruz kalabildiği görülmektedir.

Katılımcı olan Suriyeli çocukların %2,2' sinin alkol kullandığı, %97,8' inin alkol kullanmadığını söylemiştir. Katılımcı çocukların %1,1' inin uyuşturucu madde (eroin,kokain,bonzai vs.) kullandığı, %97,8' inin uyuşturucu madde kullanmadığı ortaya çıkmıştır. Çocuklarda alkol ve madde kullanımın düşük olmasının nedeni bu çocukların dini hassasiyetleri nedeniyle yatkınlıklarının olmaması olarak düşünülmektedir.

Katılımcı çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmadıkları sorulduğunda; %45,7 si evet çünkü güzel bir ülke, %4,3' ü evet çünkü iş var, %14,1' i evet çünkü savaş yok, %6,5' i evet eğitim imkânı var, %10,9' u hayır çünkü bazı insanlar iyi değil, 7,6' sı hayır çünkü çalışma şartları çok ağır, %7,6' sı hayır hayat çok zor ve %3,3' ü hayır dil sorunu yaşıyorum cevabını vermiştir. Katılımcı olan çocukların %70,7'si evet mutluyum, %29,3'ü de hayır mutlu değilim demiştir. Çocukların bu soruya cevap verirken Suriye'de ki savaş koşulları ile Türkiye'yi değerlendikleri görülmektedir. Yapılan diğer araştırmalara baktığımızda göçmen çocukların %97'si savaş olmamasından dolayı Türkiye'de yaşamaktan mutlu olduklarını belirtmiştir (155). Çocukların verdiği cevaplardan da anlaşılacağı üzere savaşın olmamsı onların yaşadığı yerlerde mutlu olmalarına neden olmaktadır.

Katılımcı çocuklara Suriye'ye dönmek isteyip istemedikleri sorulduğunda; %59,8 i evet çünkü benim vatanım, %3,3 ü evet çünkü akrabalarım orada, %2,2 si evet çünkü burada mutlu değilim, %19,6 sı hayır çünkü orada savaş var, %15,2 si hayır burası daha rahat şeklinde cevap vermiştir. Suriye'ye dönmek isteyen çocukların oranı %65,2'dir. Harunoğlu'nun(2016) yaptığı çalışmada savaş koşullarının ortadan kalkması ve kalıcı bir barış sağlanması halinde görüşülenlerden 55'i ülkelerine dönmek, 7'si ise Türkiye'de kalmak istediklerini belirtmiştir (149). Yapılan her iki çalışmada da görüldüğü üzere çocuklar kendi ülkesine dönmek

istemektedir. Sığınmacıların önemli bir kesimi gelecekte savaşın bitmesinin ardından Suriye'ye dönmek istiyor, araştırmamızda Suriye'ye döneceğini söyleyenlerin oranı % 84'tür, sadece %12'lik bir kesim savaş bitse dahi Türkiye'de kalmak istediğini belirtmektedir. Yine yapılan başka bir araştırmada katılımcıların iç savaş bitmesi durumunda 23'ü Suriye'ye dönmek istediğini, 5'i geri dönmek istemediğini, bu Suriye'ye dönmek istemeyen 5 görüşmeciden 2'si Türkiye'de kalmak istediğini,1 görüşmeci 3.ülkeye gitmek istediğini, 2 kişi de soruya cevap vermemiştir (149). Her iki araştırmadan da görüldüğü üzere Suriyeliler ülkelerine geri dönmeyi istemektedirler.

Katılımcı çocuklara Türkiye'de hayalleri olup olmadığı sorulduğunda; %6,5' i kendi işini kurmak, %6,5' i asker olmak, %2,2' si yaptığı işte usta olmak, %26,1'i i eğitime devam edip başarılı olmak (doktor, mühendis, öğretmen, eczacı, ressam vb.), %12,0' si mutlu ve rahat bir şekilde yaşamak, %3,3' ü polis olmak, %3,3' ü futbolcu olmak istediğini söylemiştir. Çocuklardan %34,8'i hayır yok cevabını, %5,4'ü Suriye'ye dönmek istediğini belirtmiştir. Çocukların için hayalin önemi düşünüldüğünde savaş travmasına rağmen bu çocukların hala yarısından fazlasının hayal kurabildiği görülmüş, bu çok önemli bir durum olmakla beraber hayali olmayan %34,8'in de azımsanmayacak derecede yüksek bir rakam olduğu söylenebilir, bu çocukların ruh sağlıklarının korunması için hayal kurmayan çocukların dikkate alınmaları gerekmektedir.

5.2. Eğitime Devam Eden Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Katılımcıların depresyon ölçeğinden alabilecekleri puanlar 0-63 arasında değişmekte ve depresyonun kesme puanının 17'nin üzerinde olması klinik depresyonu belirlemek için kullanılmaktadır (142). Yaşam doyumunun ise kesme puanı bulunmamaktadır, ölçekten alınabilecek puanlar 7-35 arasında değişmektedir, ölçekten alınan puan arttıkça yaşam doyumunun arttığını söyleyebiliriz.

Araştırmamızda eğitime devam eden çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları puanlarla yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Depresyon ölçeğinden alınan puanlar arttıkça yaşam doyumu ölçeğinden alınan puanların

azaldığı sonucunu görmekteyiz. Çocukların depresyon düzeyi attıkça yaşam doyumunu anlamlı düzeyde düştüğü söylenebilir.

Araştırmamızda öğrencilerin depresyon puan ortalamasının 19,8 olduğu ortaya çıkmıştır. Ölçeğinin kesme puanlarına göre baktığımızda öğrencilerin yarısından fazlasının orta düzeyde depresif olduğun görülmekte ve bu durum ciddi bir tablo olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan başka bir araştırmada göçmen öğrenciler ile Türk öğrencilerin depresyon ve TSSB puanları karşılaştırılmış göçmen çocukların depresyon ve TSSB puanlarının yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada kesme puanına göre sonuçlar incelendiğinde Suriyeli ve Iraklı göçmen öğrencilerin önemli bir kısmının depresif olduğu ve riskli bir grubu oluşturdukları ortaya çıkmaktadır (156). Her iki araştırmada da görüldüğü üzere göçün depresyon üzerinde güçlü bir ilişkisi bulunmakta, öğrencilerin depresyon oranları oldukça yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır ve bu durum çocukların ruh sağlıkları için ciddi bir riski barındırmaktadır.

Araştırmamızda öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamasının 23,5 olduğu ortaya çıkmıştır. Alan yazıda öğrencilerin yaşam doyumuna yönelik yapılan araştırmalarında en düşük yaşam doyumu puan ortalamasının 20,40, en yüksek puan yaşam doyumu puan ortalamasının 23,83 olduğu ortaya çıkmıştır (157, 158, 159, 161, 162, 163). Bizim çalışmazımızdaki sonucun alan yazıdaki en yüksek yaşam doyumu puanıyla benzer olduğu görülmektedir, bu durumda çalışma yaptığımız çocukların yaşam doyumu yüksek olan bir kesime denk geldiğini söyleyebiliriz. Ancak sonucu kendi içinde değerlendirdiğimizde, göç ile birlikte çocukların yaşamında birçok şey değişmekle beraber hayatta ki belirsizlik, kaygı ve değer değişimleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar, bu yeni durumun yaşam doyumunu düşürdüğü düşünülmektedir, bunun tespiti için savaş öncesi ve sonrası dönemdeki yaşam doyumlarının karşılaştırılması önemlidir. Bu durumun tespiti için yapılan bir araştırmada göç eden üniversite öğrencilerinin göç öncesi puan ortalamasının 29,8 iken, göç sonrasında bu puanın 12,0 kadar gerilediği ortaya çıkmıştır. Bu durumda öğrencilerin yaşam doyumunun göç öncesinde oldukça yüksek olduğu göç ile birlikte çok azaldığı ortaya çıkmaktadır, göçün yaşam doyumunu doğrudan düşürdüğü söylenebilir (163) . Yaşam doyumundan alınacak en düşük puanın 7 en yüksek

puanın 35 olduğu bilinmekte, bu durumda katılımcı çocukların yaşam doyumu puan ortalamalarının yüksek olmadığı söylenebilir.

5.3. Çalışan Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Çalışan Suriyeli çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları puanlarla yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı ve güçlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukların depresyon ölçeğinden aldığı puanlar arttıkça yaşam doyumundan alınan puanların azaldığı sonucunu görmekteyiz.

Araştırmamızda çalışan çocukların depresyon puan ortalamasının 19 olduğu ortaya çıkmıştır, depresyon ölçeğinin kesme puanlarına göre baktığımızda çalışan çocukların çoğunun orta düzeyde depresif oldukları ortaya çıkmış ve bu durum oldukça kaygılandırıcıdır. Göçmen 56 çocukla yapılan başka bir araştırmada, çocukların %42,8'in de depresyon bulunmuştur (160). İngiltere'de göçmen çocuklarla yapılan çalışmada çocuklarda depresyon yaygınlığı % 23,4 olarak rapor edilmiştir (164). Amerika'da Orta Doğuluların örneklem olarak seçildiği bir çalışmada TSSB'nin %35,71 oranında sınıra yakın ve sınırın üzerinde, depresyonun ise %39,29 oranında olduğu tespit edilmiştir (160). Derluyn ve Broekaert'ın(2007) göçmenlerle yaptığı bir çalışmada da TSSB'nin %34,5 oranında sınır ve üzerinde olduğu, depresyonun ise %47 oranında sınır ve üzerinde olduğu görülmüştür (165) . Şirin'nin yaptığı araştırmada araştırmaya katılan çocukların %49 depresyon ölçeğinden yüksek düzeyde %36'sı ise çok yüksek düzeyde puan aldığı, çocukların klinik olarak depresif olduğu tespit edilmiştir (63). Araştırmalardan da görüldüğü üzere göç eden nüfusun büyük bir kısmının olumsuz yaşam olayları nedeniyle depresyonda oldukları ve birçoğunun da depresyon için risk grubunu oluşturduğu ortaya çıkmaktadır (156).

Araştırmamızda çalışan çocukların yaşam doyumunun 23,5 olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili Portekiz'de göç etmiş ve göç etmemiş ergenlerin yaşam doyumu düzeylerini ölçen bir araştırmaya, yaş ortalaması 15 olan ergenler katılmış araştırmada göç yaşamamış çocukların yaşam doyumunun göç yaşamış ergenlerden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (166). Her iki araştırmadan da

görüldüğü üzere göçün yaşam doyumunu anlamlı düzeyde düşürdüğü ortaya çıkmaktadır.

5.4. Çocukların Depresyon ve Yaşam Doyumlarının Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Göç eden çocukların depresyon ve yaşam doyumundan aldıkları puanlar, çocukların eğitime devam etme ve çalışma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Bu soruda eğitime devam eden ve çalışan çocuklar arasında yaşam doyumu bakımından anlamlı bir ilişkinin çıkması beklenmiştir. Yaşam doyumu kavramı kişinin yaşamındaki tüm faktörleri; sağlık eğitim, iş, aile, yakın ilişkiler gibi tüm alanları geniş düşünerek kişinin yaşam memnuniyetini ölçmesidir. Kişilerin beklentilerini, gereksinimlerini, istek ve arzularını karşılaması doyumun oluşmasını sağlamaktadır, fakat yaşamdaki çeşitli engeller, zorlamalar, çatışmalar ve ani olumsuz değişimler doyumsuzluğa neden olabilmektedir. Bu nedenle eğitime devam edenlerin yaşam doyumunun çalışanlardan yüksek olmamasını nedeni olarak eğitim sisteminin bireylerin daha çok akademik başarısına odaklanması, sınava yönelik olması olarak görülmektedir. Oysa eğitim sistemi bireyin başa çıkma, problem çözme, uyum ve psikolojik dayanıklılığını arttıracak becerileri de kazandırmayı amaçlamalıdır. Ayrıca eğitime devam eden bu çocukların dil bariyeri, yeni bir eğitim sistemine uyum sağlama ve akran zorbalığı nedeniyle okulda zorlandıklarını söyleyebiliriz. Bu sonuç eğitim sisteminin çocuğun ruh sağlığı korumak için yeteri kadar önleyici olmadığını ortaya çıkarmaktadır.

Göç eden çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları puanlarla çocukların cinsiyetleri arasında istatistiksel anlamda bir farklılaşma bulunmamaktadır. Alan yazıdaki diğer çalışmalara baktığımızda Hodes, Sagdev, Chandra ve Cunniff' in (2008) yaptıkları çalışmada kızların erkeklere oranla daha yüksek depresyon puanlarına sahip oldukları ortaya çıkmıştır (167). Başka bir araştırmada ise kızların erkeklere göre daha yüksek TSSB ve depresyon puanları aldığı ortaya çıkmıştır (165). Yine Gazze'nin mülteci kampında yapılan bir çalışmada da kızların erkeklere göre TSSB ve depresyon puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (168). Jabbar ve Zaza'nın(2014) yaptıkları araştırmada depresyon puanlarında kızlar ve erkekler arasında anlamlı olarak farklılaşma olmadığı görülmüştür (169). Yapılan

çalınmalarda bizimle benzer ve farklı bulguların ortaya çıktığı görülmektedir, ancak cinsiyetin depresyon ile güçlü bir ilişkisinin olmadığı görülmektedir.

Araştırmamızda çocukların yaşam doyumlarından aldıkları puanlarla, cinsiyetleri arasında ise istatistiksel anlamda bir farklılaşma bulunmaktadır. Bu sonuca göre kız çocuklarının yaşam doyumunun erkeklerden daha az olduğu ortaya çıkmaktadır. Çicek' in(2015) Suriyeli öğrenciler ile yaptığı çalışmada cinsiyet ile yaşam doyumu arasında herhangi bir fark bulunmamıştır (163). Karaman'nın(2018) mülteci çocuklarla yaptığı araştırmada yaş kriterine göre bir farklılaşmanın olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır (156). Park'ın(2005) Koreli öğrencilerle yaptığı çalışmada yaşam doyumunun erkeklerde, kızlardan daha yüksek olduğu ancak cinsiyet ile yaşam doyumu arasında güçlü bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır (170). Yapılan çalışlardan da görüldüğü gibi cinsiyet ve yaşam doyumu arasındaki ilişki farklılaşabilmekte, fakat cinsiyetle yaşam doyumu arasında güçlü bir ilişki olduğu söylenemez. Araştırmamızda erkeklerin yaşam doyumunun daha yüksek çıkması, Suriyeli kız çocuklarının Türkiye'de yaşamalarına rağmen toplumsal cinsiyet bağlamında kız çocuklarının yeteri kadar özgür olmaması ve erkek çocuklarına göre daha fazla kısıtlanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Göç eden Suriyeli çocukların depresyon ve yaşam doyumundan aldıkları puanlar ile yaşları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Araştırmadaki tüm katılımcıların aynı yaşam dönemi içerisinde olması nedeniyle yaşa göre anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmaması beklenmiştir, sonuç da öyle olmuştur. Karaman'nın(2018) yaptığı çalışmada depresyon ile yaş arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı ortaya çıkmıştır (156). Yine Karaman ile aynı sonuca ulaşmamızın nedeni Karaman'nın araştırmasında da aynı yaşam dönemindeki çocukların seçilmesidir. Alan yazına baktığımızda depresyon ile yaşın anlamlı düzeyde farklılaşabildiği görülmektedir. Yapılan bir araştırmada 12 yaşından küçük çocukların depresyon açısından daha riskli durumda oldukları saptanmıştır (171). Jabbar ve Zaza (2014)'nın araştırmasında ise yaş ilerledikçe depresyon semptomlarının arttığı ortaya çıkmıştır (169). Yine göçmen refakatsiz çocuklarla yapılan başka bir araştırmada büyük çocukların küçük çocuklara göre daha fazla depresyon riski taşıdıkları tespit edilmiştir (165). Araştırmalardan da görüldüğü gibi yaş değişkenine bağlı olarak birçok farklı sonuç ortaya çıkmaktadır, yaşın bu noktada

büyük bir etken olmadığı ancak yaşa bağlı diğer faktörlerin de incelenmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Göç eden Suriyeli çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları puanlar kardeş sayılarına göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır, ancak kardeş sayısı yaşam doyumuna göre farklılaşmamaktadır. Araştırmada 1 veya 2 kardeşi olanlar, 3 veya 4 kardeşi olanlar ve 5 veya daha fazla kardeşi olanlar arasında depresyon düzeyindeki farklılaşma anlamlıdır. Araştırmadan da görüldüğü üzere fazla kardeşin olması çocukların depresyon düzeyinin artmasına neden olmaktadır, ailedeki kişi sayısı arttıkça çocuklara gösterilen ilgi bölünmekte, ailenin çocuğu daha çok ihmal etmesine neden olabilmektedir. Depresyon ölçeği kesme puanına göre bu çocukların orta düzeyde depresif olduğu ortaya çıkmıştır ve bu durum fazla kardeşi olanların riskli durumda olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Göç eden Suriyeli çocukların depresyon ölçeğinden aldıkları puanlar Türkiye'de yaşama sürelerine göre istatistiksel anlamda farklılık göstermemektedir. Karaman'ın(2018) yaptığı araştırmada da depresyon düzeylerine Türkiye'de yaşama süresine göre bakıldığında 4 yıldır yaşayanların puanın 3 yıldır yaşayanlara göre daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır (156). Karam vd.(2014)'nin göç eden çocuklarda yaptığı araştırmada depresyon puanın ilk üç ay içerisinde çok yüksek olduğu, ancak bir yıl sonra yapılan ölçümlerde puanların düştüğü ortaya çıkmaktadır (171). İngiltere'de Afgan sığınmacı çocuklarla yapılan bir çalışmada yaşanılan bölgede geçirilen zaman arttıkça depresyon oranının anlamlı bir şekilde düştüğü ortaya çıkmaktadır (164). Belçika'da yaşayan göçmen çocuklarla yapılan çalışmada da yaşanılan süre arttıkça depresyon puanlarının daha çok düştüğü ortaya çıkmıştır (165). Araştırmalardan da görüldüğü gibi sosyal uyum arttıkça depresyonun düşmesi beklenmekte, fakat bizim araştırmamızda yıllara göre anlamlı bir farklılık olmamıştır, bu soruda yaşam doyumunda ise anlamlı bir farklılaşma ortaya çıkmaktadır. Bu durumda Türkiye'de uzun süre yaşamalarının genel iyilik halini değerlendirmelerinde daha etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Ancak araştırmamızda yaşam doyumundan aldıkları toplam puanlar Türkiye'de yaşama sürelerine göre istatistiksel olarak anlamlı olarak farklılık göstermektedir. Bu farklılığın nedeni Türkiye'de kalma süresi 3 sene olan ile 4 ve

üstü sene olan katılımcılardan kaynaklanmaktadır. Dört yıldan fazla Türkiye'de yaşayan çocukların 3 yıldır yaşayanlara göre daha yüksek yaşam doyumuna sahip oldukları görülmektedir. Daha uzun süre yaşayanların yaşam doyumunun fazla olmasının temel nedeni olarak bu çocukların göç ettikleri yerlerdeki yaşam koşulları ve topluma uyumlarının artmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Göç eden Suriyeli çocukların depresyon ve yaşam doyumunun öğrenim durumu üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı görüldü. Göç eden Suriyeli çocukların depresyon ve yaşam doyumlarının annelerinin ve babalarının öğrenim durumu üzerinde anlamlı bir farklılaşma yaratmadığı ortaya çıkmıştır. Çicek'in(2015) yaptığı araştırmada Suriyeli öğrencilerin annelerinin eğitim durumunun yüksek olduğu ve yaşam doyumu ile anlamlı farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır (163). Çivitci'nin(2009) yaptığı çalışmada ise hem anneye hem de baba eğitim durumuna göre yaşam doyumunun farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır (172). Yapılan araştırmalarda da görüldüğü gibi eğitim durumu ile yaşam doyumu arasında güçlü bir ilişki olmadığı ortaya çıkmaktadır. Maslow'un temel ihtiyaçlar hiyerarşisine göre de birincil basamaktaki temel ihtiyaçların karşılanmaması, bireyin ikinci basamaktaki eğitim ihtiyacına yönelmemesine neden olmaktadır. Bireylerin eğitim düzeyi arttıkça depresyon düzeyinin düşmesi ve yaşam doyumlarının artması beklenmekteydi, fakat sığınmacıların hala barınma, gıda gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamamaları nedeniyle eğitimin onlar için temel bir yordayıcı olmadığı gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır.

Göç eden Suriyeli çocukların depresyon ve yaşam doyumundan aldıkları puanlar ile çocukların annelerinin ve babalarının çalışma durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Sığınmacı yetişkinlerin iş bulma zorluğunun yanında buldukları işlerde kısa süreliğine çalıştırılmaları, çalıştıkları yerlerde düşük ücret almaları ve kimi zaman ücretlerini ödemeden işten çıkarılmaları nedeniyle ebeveynlerin çalışmasının anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra ailelerin temel geçim kaynağının düzenli olarak aldıkları kızılay kartı olması, ebeveyn çalışmasının verimsizliği karşısında kızılay kartının gelirin büyük kısmını oluşturmasının da bu duruma neden olduğu düşünülmektedir.

Göç eden Suriyeli çocukların depresyon ve yaşam doyumundan aldıkları puanlar ile çocukların ailelerin aylık ortalama geliri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Bu durumunun nedeni olarak şıklardaki en yüksek gelir düzeyinin dahi bu kalabalık ailelerin geçimini sağlamada yetersiz kalmasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Çalışan Suriyeli çocukların depresyon ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar ile çocukların ailelerin aylık ortalama geliri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmaktadır. Çocuklardan en düşük gelir seviyesine sahip olanların depresyon düzeyi en yüksek grup olduğu görülmektedir. Aynı zamanda yaşam doyumundan aldıkları puanlar ile çocukların ailelerin aylık ortalama geliri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmaktadır. Aylık ortalama gelir yükseldikçe yaşam doyumunun da yükseldiği, en düşük gelire sahip olan grubun yaşam doyumunun en düşük olduğu görülmektedir. Çocuk işçilerin çalışmaya başlamalarının temel nedeni olan ekonomik zorluklar onların depresyon düzeyleri ve yaşam doyumlarını da oldukça düşürmekte, bu çocuklar için gelir işte yaşadıklarını zorlukların bir karşılığı olmakta gelirin düşük olması çocukların depresif olmasına iyilik hallerini düşürmesine neden olmaktadır.

Çalışan Suriyeli çocukların depresyon ile yaşam doyumları çalıştığı yere göre farklılaşmamaktadır. Çocukların çalıştığı sektörlerin benzerlik göstermesinden kaynaklı farklılaşmadığı düşünülmektedir.

Çalışan Suriyeli çocukların depresyon ve yaşam doyumları çalıştığı yıla göre farklılaşmamaktadır. Bu soruda çalışma süresi uzun olan çocukların depresif olması ve yaşam doyumunun düşük olması beklenirken, çocukların işsizlik nedeniyle iş bulmayı bir fırsat olarak görmeleri ve uzun süre çalışmalarını da ustalaşmak olarak değerlendirmelerinden kaynaklı olarak farklılaşmadığı düşünülmektedir.

Çalışan Suriyeli çocukların depresyon ile yaşam doyumları kazandıkları parayla kendilerine bir şey alıp almamalarına göre farklılaşmamaktadır. Çocuklar ölçeği doldururken kazandıkları parayla temel ihtiyaçlarını karşılayan şeyler aldıklarını belirtmişlerdir,kazandıkları parayı sosyal aktiviteye harcayamadıklarından böyle bir sonucun çıktığı düşünülmektedir.

Göç eden çocukların depresyon ve yaşam doyumları çalıştığı yerde şiddet görüp görmediğine göre farklılaşmamaktadır. Çocukların çalıştıkları yerlerde düzensiz aralıklarla ve kötü koşullarda çalışmaları nedeniyle iş ve işveren ile aralarında duygusal bir bağ kurmamalarına neden olduğu, bunun sonucunda da işyerindeki istismarın onlar için çok anlamlı olmadığı düşünülmektedir.

Göç eden çocukların depresyon ve yaşam doyumları ailelerinden şiddet görüp görmemelerine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Araştırmada ailesinden şiddet görenlerin daha depresif olduğu ve yaşam doyumlarının da düştüğü görülmektedir. Bu durum çocukların aile ilişkilerinin onların ruh sağlıkları ve mutlulukları üzerinde oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Maslow'un temel ihtiyaçlar içerisinde gösterdiği sevgi ve ait olmanın yaşam doyumu ve depresyonu etkilediği bilinmektedir. Bu doğrultuda çocukların aileleriyle kuramadıkları sağlıklı ilişkiler onların ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir (139). Maslow'un da belirttiği gibi çocuklar için sevgi ve ait olmanın temel bir ihtiyaç olması, bunu karşılayan sistemin temelde aile olmasından kaynaklı ailedeki istismarın çocukların ruh sağlıkları üzerinde oldukça kötü sonuçlara neden olduğu söylenebilir.

Eğitime devam eden Suriyeli çocukların depresyon düzeyi ile aileden şiddet görme durumları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır, fakat yaşam doyumları arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur. Aileden şiddet gören çocukların daha depresif olduğu görülmektedir. Bu durum eğitime devam eden çocuklarda aile içindeki istismarın çocuğun ruh sağlığı üzerinde oldukça olumsuz sonuçlar bıraktığını ortaya çıkarmaktadır.

Çalışan çocukların depresyon ile yaşam doyumları ile aileden şiddet görme durumları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır. Çalışan bu çocuklar aileden şiddet gördüğünde depresif olmakta, yaşam doyumları da anlamlı olarak düşmektedir. Çalışan çocukların aile içinde yaşadıkları istismar durumlarının onların depresif olma durumlarını oldukça arttırdığı bunun sonucunda da mutsuz oldukları ortaya çıkmıştır. Bu çocukların çalışma şartlarının zorluğunun yanında aile içi istismarın eşlik etmesi çocukların baş etme kapasitelerini düşürdüğü düşünülmektedir.

Göç eden çocukların depresyon ile yaşam doyumları ile alkol kullanma durumları arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur. Bu sonucun nedeni olarak çocukların kültürel olarak alkole yatkın olmamaları olduğu düşünülmektedir.

Göç eden Suriyeli çocukların depresyon ölçeği ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puan çocukların Türkiye'de mutlu olup olmadıklarına göre istatistiksel anlamda farklılık göstermektedir. DÖ için tüm seçenekler anlamlı bulunurken, YDÖ için evet güzel bir ülke, evet iş var, evet savaş yok, hayır iş şartları çok ağır, hayır hayat çok zor ve hayır dil sorunu yaşıyorum seçenekleri anlamlı farklılık göstermektedir. Depresyon ölçeğinden en yüksek puanı hayır mutlu değilim iş şartları çok ağır seçeneğini işaretleyenler, en düşük puanı ise evet iş var diyenler almaktadır. Bu sonuç bize çocuklar arasında çalışma şartlarının ağır olduğunu düşünenlerin depresyon kesme puanına göre şiddetli düzeyde depresif olduğunu, bu da çocukların ruh sağlığı açısından oldukça riskli durumda olduklarını göstermektedir. Yaşam doyumu en düşük olan grubun hayır savaş yok diyenler olduğu, yaşam doyumunun en yüksek olan grubunda evet iş var diyenler olduğu ortaya çıkmaktadır. Alan yazına baktığımızda Suriyeli çocuklarla yapılan bir çalışmada depresyon puanlarının düşük olmasında çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olmaları ve kampta yaşamamalarından kaynaklı olduğu ortaya çıkmaktadır (173). Bu durumda sığınmacı çocukların en depresif olanları iş şartlarının ağır olmasından dolayı Türkiye'de yaşamaktan mutlu olmadığını belirtmiş, sığınmacı çocukların iyilik hali düşük olanları da Türkiye'de hayatın çok zor olduğunu belirterek Türkiye'de yaşamak istemediğini söylemektedir Her iki çalışmada da görüldüğü gibi yaşam doyumu yüksek olanların depresyon düzeylerinin düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Çalışma ve çalışma şartlarının depresyon ve yaşam doyumu ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Eğitime devam eden Suriyeli çocukların depresyon ölçeği ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puan çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmadıklarına göre istatistiksel anlamda farklılık göstermektedir. Depresyon için tüm seçenekler anlamlı bulunurken, yaşam doyumu için evet güzel bir ülke, evet savaş yok seçenekleri anlamlıdır. Depresif olan çocuklardan en yüksek puanı alanların hayır mutlu değilim bazı insanlar iyi değil diyenler olduğu, bu durum bize eğitime devam eden sığınmacı çocukların yaşadıkları yerlerde kabul edilmesinin mutlu

olmalarıyla oldukça alakalı olduğunu göstermektedir. Yıldırım'ın(2010) son ergenlik dönemindeki sığınmacıların psikososyal sorunları üzerine yaptığı çalışmada, ailesinden uzakta kalanların aile üyeleri hakkında endişeli oldukları, toplumun onlara yaklaşımından rahatsız oldukları ve bu durumun arkadaşlık ilişkilerine olumsuz etkilediğini, bu çocukların %33'ünün intihar düşüncesinin olduğu ortaya çıkmıştır (151). Her iki çalışmada da sığınmacıların toplumun onlara olan tutumlarından hoşnut olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Depresyon ölçeğinden en düşük puan alanlar ise eğitim var seçeneğini işaretleyen çocuklardır, bu durumda Türkiye'de eğitime devam etmelerinin onların ruh sağlığı için önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Yaşam doyumu ölçeğinden en yüksek puanı alanlar ise evet güzel bir ülke seçeneğini işaretlemiştir.

Çalışan Suriyeli çocukların depresyon ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puan çocukların Türkiye'de mutlu olup olmadıklarına göre istatistiksel anlamda farklılık göstermektedir. Depresyon ölçeği ve yaşam doyumu ölçeğinde, evet savaş yok seçeneği dışında ki tüm seçenekler anlamlı bulunmuştur. Depresyon ölçeğinden en yüksek puanı hayır iş şartları çok ağır seçeneğini işaretleyenler almıştır. Bu durum bize çalışan çocuklar için çalışma şartlarının ağır olduğunu ve bu durumun onları şiddetli düzeyde depresif olmasına neden olduğunu göstermektedir, yine çalışan çocuklarda en düşük yaşam doyumu puanı hayır iş şartları çok kötü diyen çocuklar oluşturmaktadır. Bu durumda çalışan çocukların büyük bir kısmının çalışma şartlarının ağır ve kötü olmasından kaynaklı depresif olduğu ve bu durumun da onların iyilik halini kötü etkilediği ortaya çıkarmaktadır. Depresyon düzeyi en düşük, yaşam doyumu en yüksek olanları ise evet iş var diyenler oluşturmaktadır.

Göç eden çocukların depresyon ölçeği ve yaşam doyumundan aldıkları puanlar ile Suriye'ye dönmek isteyip istememe ve Türkiye'de ki hayallerinin olup olmamasına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde yapılan çalışmanın sonuçları değerlendirilip, sonuçlardan yola çıkarak çeşitli öneriler sunulacaktır.

Araştırmamızda çalışan ve eğitime devam eden çocukların depresyon düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar şöyledir;

-Çalışan ve eğitime devam eden çocukların depresyon düzeyi arttıkça yaşam doyumunun azaldığı ortaya çıkmıştır. Depresyon ve yaşam doyumu arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma olduğu görülmüştür.

-Göç eden çocukların depresyon puanlarının ortalamasına baktığımızda kesme puanına göre bu çocukların çoğunluğu orta düzeyde depresyon semptomları göstermektedir. Bu sayının oldukça yüksek olduğu bilinmekle beraber bu durum çocukların ruh sağlıkları için endişe vericidir. Hem çalışan hem de eğitime devam eden iki grup içinde ortaya çıkan bu durum için çeşitli önlemlerin alınması önem arz etmektedir. Özellikle okuldaki çocuklara erişimin daha kolay olması nedeniyle okullardaki bu çocukların tespiti sonrasında, ruh sağlığı temelli koruyucu ve önleyici programların uygulanması önemlidir. Yine çalışan çocuklardaki depresyon oranını kötü çalışma koşullarının tetiklediği ortaya çıkmaktadır, bu çocukların ağır işlerde çalışmasının önüne geçilmesi ve çalışma şartlarının yaşlarına uygun olacak şekilde meslek öğrenme temelli düzenlenmesi gerekmektedir. Ayrıca bakanlık tarafından çalışan bu çocuklar için bir komite kurulması bu komiteyle beraber çalışan çocukların tespiti, çalışma şartlarının düzenlemesi, eğitime katılabilecek durumda olanların eğitime devamının sağlanması, ruh sağlığı kötü olan çocuklar için ise koruyucu ve önleyici hizmetlerin sunulması risk faktörlerini azaltmada etkili olabilir.

-Göç eden çocukların depresyon düzeyinin çalışma ve eğitime devam etmelerine göre farklılaşması beklenmiştir, fakat anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Eğitimin travma sonrasında çocukların normale dönmesini hızlandıran ve iyileştirici bir tarafı olduğu bilinmektedir, ancak eğitime devam eden çocukların

eğitim hayatında birçok problemle karşı karşıya kalması; ekonomik problemler, dil bariyeri, yeni bir müfredat, sosyal uyum ve akran zorbalığı gibi çeşitli problemlerin olması nedeniyle bu farkın oluşmadığı düşünülmektedir. Ayrıca Maslow'un temel ihtiyaçlar hiyerarşisine göre hala barınma ve gıda gibi temel ihtiyaçlara erişmeyen bu grubun eğitim motivasyonun yüksek olmamasının da etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu soruda eğitime devam edenler için okulla ilgili temel problemlerin sorulmaması bu sorunun anlaşılmasında sınırlılığı neden olmuştur. Alanda bu iki grup arasında yapılacak çalışmalarda her iki grubunda yaşadıkları sorunların detaylandırılması farkın veya farklaşamamanın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda göç eden çocuklar için eğitimin müfredatının akademik başarının yanı sıra baş etme, uyum sağlama ve yaşam becerilerini arttırıcı yönde olması bu çocukların psiko-sosyal iyiliklerinin artmasında daha etkili olacaktır.

-Araştırmada yaşam doyumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Kız çocuklarının yaşam doyumunun erkeklerden daha düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında etkili olan temel faktörün Suriyelilerin muhafazakâr bir toplum olması nedeniyle kız çocuklarının erkekler kadar özgür olmaması ve çeşitli durumlarda kızları kısıtlamalarından dolayı böyle bir sonucun ortaya çıktığı düşünülmektedir. Eğitime devam eden kız çocuklarının dahi, eğitime devam eden erkek çocukları ile aynı özgürlüğe sahip olmadıkları bilinmektedir. Bu sonuçtan hareketle kız çocuklarının okullarda çeşitli psiko-sosyal aktivitelerle desteklenmesi sağlanabilir. Ayrıca okullarda Suriyeli ebeveynler için toplumsal cinsiyet temelli seminerler düzenlenebilir.

-Göç eden çocukların kardeş sayısının artmasının depresyon düzeylerini arttırdığı ortaya çıkarmıştır, kardeş sayısı arttıkça ailedeki bakım ve ilginin azalmasının bu duruma neden olduğu düşünülmektedir. Suriyelilerin doğum oranlarının yüksek ve çocuk sayılarının fazla olduğu bilinmekte, okullarda ebeveyn temelli aile planlaması seminerler düzenlenebilir, bunun yanında belediyeler aracılığıyla mahallelerde aile planlaması için farkındalık seminerleri düzenlenebilinir.

-Araştırmada Türkiye'de geçirilen yıla göre yaşam doyumunun anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Uzun süredir Türkiye'de yaşayanların

doyumunun yüksek olması geldikleri bölgeye alıştıklarını ve sosyal uyumlarının daha fazla olduğunu göstermektedir. Sosyal uyumun yaşam doyumu üzerindeki etkisinin önemi ortaya çıkmakta, uyum için toplum temelli katılımı sağlayan çalışmaların yaygınlaştırılması önemlidir.

-Göç eden çocukların aileden şiddet görenlerin depresyon düzeylerinin yüksek olduğu yaşam doyumlarının düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı soruyu çalışan çocukların çalıştıkları yerde şiddet görüp görmemelerine göre sorduğumuzda ise anlamlı bir farklılaşma olmadığı görüldü. Bu sonuçtan hareketle çocuk için ailenin ve aile içi ilişkilerinin önemi görülmekte, ailenin sevgi ve ait olma ihtiyacını karşılayan temel bir yapı olması nedeniyle, ihmal ve istismarın olması durumunda çocuğun kötü etkilendiği ortaya çıkmaktadır. Ailedeki istismarın onların ruh sağlığı ve mutluklarını olumsuz etkilediği görülmektedir. Göç alanında aileler ile birlikte çalışan meslek grupları için bu sonuç oldukça önemlidir, şiddet gören çocuk için koruyucu ve önleyici hizmetlerin sağlanması ve ailelerin şiddet ile ilgili bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Ayrıca aile içi şiddetin daha görünür olması için Suriyeliler için yasal bilgilendirmelerin yaygınlaştırılması ve yasaların uygulanması için gerekli aksiyonların alınması önemlidir.

-Eğitime devam edenlerden ailelerinden şiddet görenlerin depresyon düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çalışan çocuklarda da ise ailelerinden şiddet görenlerin depresyon düzeyi ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu ortaya çıkmıştır. Her iki grup içinde aile içi şiddetin ruhsal olarak çöküntü yarattığı ortaya çıkmaktadır, ayrıca çalışan çocukların bu şiddet durumunun sonucunda yaşam doyumu düşmektedir. Göç ile birlikte birçok sorunla karşılaşan bu çocuklar birde aile içinde şiddete uğradığında ruhsal olarak oldukça kötü etkilenmektedirler. Aile mahremiyeti yüksek olan bu popülâsyonda aile içi şiddet üzeri kapatılan ve saklanan bir durum olabilmektedir. Bu nedenle aile içi şiddet konularında gerekli eğitimlerin mikro, mezzo ve makro düzeylerde verilmesi gerekmektedir. Aile bakanlığı okullar ile çalışarak aile içi şiddet ile ilgili farkındalık eğitimleri düzenleyebilir, ayrıca çalışan çocuklar için de belediyeler aracılığıyla mahallelerde aile içi şiddet ile ilgili farkındalık toplantıları organize edilebilir. Göç alanında çalışan sivil toplum kuruluşları aile içi şiddet konusunda eğitimler ve farkındalık çalışmaları yürütebilir.

-Göç eden Suriyeli çocukların Türkiye'de mutlu olup olmadıklarına göre depresyon puanı ve yaşam doyumu anlamlı bir farklılık göstermektedir. Çocuklar arasında depresyon düzeyi en yüksek olanların iş şartlarını çok ağır bulanların olduğu, yaşam doyumunun en az olan grubun ise hayat çok zor diyenlerden oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Göç eden çocukların geldikleri bölgelerdeki hayat mücadelesinden oldukça etkilendiği, başta ekonomik kaygılar olmak üzere birçok problem yaşadıklarını bunun onlara hayatın zor olduğunu düşünmelerine neden olduğu bu durumun da çocukların iyilik halini düşürdüğü görülmektedir. Araştırmada depresyon puanı en düşük olanların evet iş var diyenlerin olduğu, yaşam doyumunun en yüksek olduğu kişilerin ise evet iş var diyenler olduğu görülmüştür. Ekonomik durumun Türkiye'de ki mutlulukları üzerinde oldukça etkili olduğunu görülmektedir. Bu doğrultuda iş bulmakta zorluk çeken nüfus için istihdam olanaklarının arttırılması, asgari ücretin altında çalışma ve sigortasız çalışmanın önüne geçilmesi gerekmektedir. Ayrıca işkurun sığınmacılar için destekleyici mesleki programlar sağlaması ve işverenlerin sığınmacıları çalıştırması için çeşitli teşviklerin yapılması iyi olacaktır.

-Eğitime devam eden Suriyeli çocukların depresyon ölçeği ve yaşam doyumundan aldıkları puan çocukların Türkiye'de yaşamaktan mutlu olup olmadıklarına göre istatistiksel anlamda farklılık göstermektedir. Depresif olan çocuklardan en yüksek puanı alanların hayır mutlu değilim bazı insanlar iyi değil diyenler olduğu görülmektedir. Eğitime devam eden çocukların depresif olma durumlarını etkileyen faktörün bazı insanlar iyi değil olması, bu çocukların yaşadıkları yerlerde kendilerine yapılan muameleden hoşnut olmadıklarını ortaya çıkarmaktadır. Özellikle çalışan gruba göre insanlarla etkileşimi daha yüksek ve iletişim kanallarını daha etkin kullandıkları düşünülen bu grubun, böyle bir cevap vermesi okullarda akran zorbalığına uğrama ve ötekileştirilme sorununu düşündürmektedir. Bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi için alanda yapılacak diğer çalışmalarda eğitim gören çocuklar için okulda yaşadıkları sorunlar detaylandırılabilir, ayrıca böyle bir sorunun varlığı halinde okullarda akran zorbalığına yönelik öğretmenler ve öğrenciler için eğitimler düzenlenebilir.

-Çalışan Suriyeli çocukların depresyon ve yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puan çocukların Türkiye'de mutlu olup olmadıklarına göre istatistiksel anlamda farklılık göstermektedir. Depresyon ölçeğinden en yüksek puanı hayır iş şartları çok ağır seçeneğini işaretleyenler almıştır, çocuklarda en düşük yaşam doyumu puanını alanlar hayır iş şartları çok kötü diyen çocuklar almıştır. Bu durumda çalışan çocukların büyük bir kısmının çalışma şartlarının ağır ve kötü olmasından kaynaklı depresif olduğu ve bu durumun onları mutsuzlaştırdığı ortaya çıkmaktadır. Yaşam doyumu en yüksek olanların ise evet iş var diyenler oluşturmaktadır. Ayrıca çalışan çocuklar için çalışma şartlarının ağır olabileceği ve bu durumun onları şiddetli düzeyde depresif olmasına neden olduğunu göstermektedir. Bu soruda depresyon kesme puanının şiddetli düzeyde olduğu ortaya çıkmaktadır, bu durum çalışan çocukların yüksek düzeyde riskli durumda olduğunu göstermektedir. Çocuk yaşta ağır şartlarda ve kötü koşullarda çalışan bu çocuklar için bir an önce gerekli denetlemelerin getirilmesi ağır işte çalışmalarının engellenmesi gerekmekte, çocukların yaşlarına uygun mesleki eğitim öğrenecek şekilde çalışmaları sağlanmalıdır. Suriyeli yetişkinlerin iş bulamaması nedeniyle çocuklarını çalıştırıldıkları da bilinmekte, bu doğrultuda yetişkinler için uygun iş imkânları sağlanarak çocukların çalışma hayatından çıkarılması önemlidir. Suriyeli ailelere de çocuk işçiliği hakkında psıko-sosyal, yasal bilgilendirilmelerin yapılması gerekmektedir, konuyla ilgili sivil toplum örgütleri ve belediyeler yerellerde bilinçlendirme çalışmaları düzenleyebilir. Ayrıca kötü şartlarda çalışan bu çocukların ruh sağlıklarının korunması ve baş etme kapasitelerinin arttırılması için psıkososyal kapsamda grup çalışmaları da yapılabilir.

7. KAYNAKLAR

1. Barnes DM. Mental health screening in a refugee population: A program report, *Journal of Immigrant Health*, 2001, 3(3): 141-149.

2. Buz S. *Zorunlu çıkış zorlu kabul mültecilik*, Ankara, *Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları,* 2004.

3. Ehntholt KA, Yule W.Practitioner Review: Assessment and treatment of refugee children and adolescents who have experienced war-related trauma, *Journal of Child Psychology and Psychiatry,* 2006, 47(12): 1197-1210.doi:10.1111/j.1469-7610.2006.01638.

4. Craig T, Jajua PM, Warfa N. Mental health care needs of refugees, *Psychiatry,* 2009, 8(9): 351354.doi:10.1016/j.mppsy.2009.06.007.

5. Sürüel T. Göç ve Sosyal Dışlanma İlişkisinin Sosyal Politika Açısından Analizi: İstanbul Sultanbeyli Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, 2008.

6. Demir OÖ, Topçuoğlu RA, Akgül A.*Küreselleşen Dünyada "Satılık Göçmen Çocuklar",* Rapor 3.Ankara, Göç Çalışmaları Merkezi, Global Politika ve Strateji, 2015: 15.

7. Aylin TN. Türkiye'ye Gelen Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları, Sosyal Bilimler Enstütisi, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, 2016.

8. Üner S. *Nüfusbilim Sözlüğü, A*nkara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1972.

9. Akkayan T. *Göç ve Değişme,* İstanbul , İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1979: 25.

10. İhtiyar B. Suriyeli Çocuk Göçmenlerin Anaakım Medyadaki Temsili, Sosyal Bilimler Enstütisi, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2017.

11. Akıncı B, Gedik E, Nergiz A.Uyum süreci üzerine bir değerlendirme, *Göç Araştırmaları Dergisi,* 2015, 1: 61-65.

12. Tümertekin E, Özgüç N. *Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekân,* İstanbul, Çankaya Kitabevi, 2004:236.

13. Mutluer M. *Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kurumsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması,* İstanbul, Çantay Kitabevi, 2003:10.

14. Asar A. *Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları,* Ankara, Emek Ofset Yayınları, 2004: 242.

15. Erdoğan MM, Kaya A. *Türkiye'nin Göç Tarihi 14.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Türkiye'ye Göçler,* İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015: 282-284.

16. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, T.C.Resmi Gazete, sayı: 28615, 4 Nisan 2013.

17. Çiçekli B. *Göç Terimleri Sözlüğü,* Cenevre, Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 21.

18. Castles, Stephan, Miller, Mark J. *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri.* İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008: 12.

19. Kamu Denetçiliği Kurumu, *Türkiye'deki Suriyeliler Özel Rapor,* Ankara, 2018: 83-85.

20. Yalçın C. *Göç Sosyolojisi,* Ankara, Anı Yayıncılık, 2004: 35-40.

21. T.C.İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.Göç Terimleri Sözlüğü. http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, 31 Mart 2018.

22. Odman M.T. *Mülteci Hukuku,* 15.Ankara, İnsan Hakları Merkezi Yayınları, 1995: 5-6.

23. Güleç S. Sancak H.Ö.Göç, kimlik ve aidiyet: Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli gençler açısından bir analiz, Birinci Uluslararası Davraz Kongresi, Sunulmuş Bildiri, Isparta, Isparta Üniversitesi, 2009.

24. Nar B. Göçün Eğitime ve Eğitim Yönetimine Etkileri: Dilovası Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2008.

25. Gazeller P. Göçe Bağlı Olarak İlk ve Ortaokullarda Yaşanan Sorunlara İlişkin Yönetici Görüşleri: Karabağlar Örneği, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Okan Üniversitesi, 2014.

26. Keser İ.*Göç ve Zor: Diyarbakır Örneğinde Göç ve Zorunlu Göç*, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2010.

27. Ünalan T. *Ülke İçinde Yerinden Edilme Konusunda Dünyada Durum ve Eğilimler,* içinde: Zorunlu Göç ile Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası, Kurban D, Yükseker D, Çelik, AB, Ünalan T, Aker AT (Eds.).TESEV Yayınları, İstanbul, 2006: 29-38.

28. Tüfekçi S. Kırsal Kesimlerden Büyükşehirlere Göç ve Göçün Aile Yapısında Meydana Getirdiği Değişiklikler: İstanbul Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2002.

29. Tellal E.Göçmen işçiler, yaşam koşulları ve son uluslararası sözleşme, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1994, 49(34): 415-427.

30. Baltacı H. Göçmen Öğrencilerin Başarı Durumunu Etkileyen Etmenlerin Okul Yöneticisi, Öğretmen, Veli ve Öğrencilerin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Denetimi Ekonomisi ve Planlaması Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi, 2014.

31. Sallan GS. Dış Göçler, Yoksulluk ve Türkiye'de göçmenlere yönelik yardımlar, *İnsan Hakları Yıllığı,* 2002, 23(24): 79-94.

32. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu.*İnsan Hakları Işığında Türkiye Bulunan Mülteciler; Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenlerin Sorunları,* Ankara, TBMM Basımevi, 2010: 226-227.

33. Kurtuluş H, Purkis S. Türkiye'den Kuzey Kıbrıs'a göç dalgaları: Lefkoşa'nın dışlanmış göçmen-enformel emekçileri, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 2008: 112.

34. Bayhan V. Türkiye' de iç göçler ve anomik kentleşme, TII.Ulusal Sosyoloji Kongresi, Mersin, *Toplum ve Göç,* 1996: 99.

35. Gökçe B, Acar F, Ayata A, Kasapoğlu A, Özer İ, Uygun H. *Gecekondularda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü,* Ankara, Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayını, 1993.

36. Keleş R. *Anakent ve ilçe Belediyeleri Arasında Görev Bölüşümü*, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1995.

37. Beaud S, Gerard N. Göçmenlerin bütünleşmesini düşünmek, *Toplumbilim Göç Sosyolojisi Özel Sayısı,* 2003:17.

38. Bal H. *Kent Sosyolojisi*, Ankara, Turhan Kitabevi, 1999:64.

39. Arendt H. *Şiddet Üzerine*, İstanbul,İletişim Yayınları, 2003:21.

40. BMMYK. Mülteci Çocuklar Koruma ve Bakım Kılavuzu, Ankara, 1994: 109-110.

41. Sayın Y, Usanmaz A, Aslangiri F. Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 2016, 18(31):1-13.

42. T.C.İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560.22 Nisan 2018.

43. Dinçer OB, Federici V, Ferris E. *Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye Sonu Gelmeyen Misafirlik.* Ankara, Brooking Enstitüsü ve USAK Yayını, 2013: 3.

44. AFAD. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar 2013 Saha Araştırması Sonuçları.Ankara, AFAD Yayını, 2013: 56.

45. Geçici Koruma Yönetmenliği, T.C.Resmi Gazete, sayı: 29153, 22 Ekim 2014.

46. Uluslararası Af Örgütü, Güvenli Olmayan Sığınak: Türkiye'de Sığınmacılar ve Mülteciler Etkili Korumaya Erişemiyor. file:///C:/Users/nurdan/Downloads/EUR4438252016TURKISH%20(1).pdf.21 Temmuz 2018.

47. İçduygu A, Millet E."Syrian Refugees in Turkey: Insecure Lives in an Environment of Pseudo- Integration", Global Turkey in Europe, Working Paper 13, (İstanbul: Istanbul Policy Centre Sabancı University, 2016: 2.

48. Türkiye'ye yönelik dış göçler: Suriyeli sığınmacı göçü ve etkileri, *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 2018, 14:1, 30.

49. Karaca S, Doğan U. Suriyeli göçmenlerin sorunları çalıştayı sonuç raporu. Mersin Üniversitesi Yayını, 2014, 34.

50. Yok sayılanlar; kamp dışında yaşayan Suriye'den gelen sığınmacılar: İstanbul örneği, İstanbul Sığınmacı İzleme Platformu, İstanbul, 2015, 26.

51. Sanduvac ZM. *Kamp Dışındaki Suriyeliler İçin Durum Analiz Raporu*, İstanbul, Mavi kalem, 2013, 17.

52. Fikir S. Mültecinin evi, *Sabit Fikir Dergisi*, 2014, 22.

53. Özer S. *Kayıp Kuşak*, Güncel Hukuk, Ekim, 2015,17.

54. Coşkun İ, Emin M. *Türkiye'deki Suriyelilerin Eğitimde Yol Haritası: Fırsatlar ve Zorluklar*.İstanbul, SETA Yayınları, 2016: 15-17.

55. Uluocak PG. İç göç yaşamış ve yaşamamış çocukların okulda uyumu, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009,36.

56. Özabacı N, Acat MB. Sosyo ekonomik çevreye göre ilköğretim öğrencilerinin başarısızlık nedenleri, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2005,6.

57. Ergin D, Ermağan B. Çok kültürlülük ve sosyal uyum, International Conference On New Trends İn Education And Their Implications 27-29 April 2011 Antalya-Turkey, 2011:1756-1757.

58. Beter Ö. *Sınırlar Ötesi Umutlar Mülteci Çocuklar,* Ankara, Sabev, 2006: 38-60.

59. Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri, http://www.refworld.org/cgibin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa69594, 07 Nisan 2018.

60. UNICEF. Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklara İlişkin Kurumlar arasıRehberİlkeler.http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/REFAKATS%C4%B0Z%20ve%20A%C4%B0LES%C4%B0NDEN%20AYRI%20D%C3%9C%C5%9EM%C3%9C%C5%9E %20%C3%87OCUKLAR.pdf, 07 Nisan 2018.

61. "Türkiye'de Kaç Milyon Mülteci Var" başlıklı, 12 Nisan 2017 tarihli Odatv Haber Sitesi haberi.<http://odatv.com/turkiyede-kac-milyon-multeci-var-1204171200.html>.15 Nisan 2018.

62. Sönmez V.*Program geliştirme öğretmen elkitabı,* 18.Baskı, Ankara, Anı Yayınları, 2015:2.

63. Sirin SR, Sirin LR. *The Educational and Mental Health Needs of Syrian Refugee Children,* Washington DC: Migration Policy Institute, 2015:8.

64. Talbot C. *Education in Conflict Emergencies in Light of The post-2015 mdgs and efa agendas.*Switzerland: NORRAG, 2013:5-11.

65. Akyüz E. Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı.http://www.egitim.aku.edu.tr/eakyuz1.htm.12 Nisan 2013.

66. Türmen T. *Afet Zamanlarında Eğitim:Eğitim İzleme Raporu*, İstanbul, Eğitim Reformu Girişimi, 2012: 15.

67. Peterson SD. Conflict, education and displacement, *Conflict and Education: An Intedisciplinary Journal,* 2011,1: 1-5.

68. He Y, Bettez SC, Levin BB. Imagined community of education: Voices from refugees and immigrants, *Urban Education,* 2015,1-29.

69. Mugisha CH. Gender imbalance in secondary schools: Education in emergencies learning for a peaceful future - See more at: http://www.fmreview.org/education-emergencies#sthash.e0hDJ5Xy.dpuf.2012.

70. UNESCO. *Education in Emergencies: The Gender İmplications - Advocacy Brief.Bangkok,* UNESCO Bangkok,2006:4.

71. Andina M. Education in emergencies: Standards for human rights and development, *Current Issues in Comparative Education,* 2007, 9(2), 6-19.

72. INEE. http://www.ineesite.org/en/minimum-standards/handbook.04 Ağustos 2018.

73. UNESCO.*Bridging Learning Gaps for Youth: UNESCO Education Response to The Syria Crisis,* Paris, 2015.

74. Nicolai S. *Education in emergencies: Save The Children,* London, 2013: 10.

75. Sinclair M. *Education in Emergencies: Commonwealth Education Partnerships* , Nexus Strategic Partnerships, 2007, 52-56.

76. Ferris E, Winthrop R. *Education and Displacement: Assessing Conditions For Refugees and İnternally Displaced Persons Affected By Conflict*, 2010, 29.

77. Nicassio PM. Pate JK.An analysis problems of resettlement of the Indochinene refugees in the United States, *Social Psychiatry*, 1984, 19: 135-141.

78. Midttun EK. Education and emergencies, *Journal of Education for International Development,* 2006, 2(1): 1-6.

79. Paulson J. Conflict, education and curriculum, *Conflict and Education: An Intedisciplinary Journal,* 2011, 1(1): 1-5.

80. Paksoy S, Karadeniz M. Kiliste çalışan Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik yapısı üzerine bir araştırma, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, 15(58):789.

81. Tarlan K.V. Suriyeli Mülteciler: Büyüyen Sorunlar, Daralan Zaman.http://www.birikimdergisi.com/guncelyazilar/7771/suriyeli-multeciler-buyuyen-sorunlardaralan-zaman#.WOIPckWLQdW.Erişim: 28.04.2018.

82. Seydi AR. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, 31: 268.

83. The Twin Challenges Of Chıld Labour And Youth Employment in The Arab StatesAnOverview.http://www.ilo.org/ipecinfo/product/download.do?type=document&id=27702.10 Aralık 2015.

84. ILO-IPEC Küresel tahminler ve eğilimler 2000-2012.Çocuk İşçiliği (ILOAnkara)- International Labour Organization.www.ilo.org/ankara/areas-ofwork/child-labour/lang--tr/index.htm.10 Ağustos 2018.

85. Harunoğulları M. Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği, 2016, 3(1): 42-44.

86. Karaman B, Özçalık M. Türkiye'de gelir dağılımı eşitsizliğinin bir sonucu: Çocuk işgücü, *Yönetim ve Ekonomi*, 2007, 14(1): 25-41.

87. Ekici S, Tuncel G. Göç ve insan, *Birey ve Toplum*, 2015, 5(9): 9-22.

88. Erkan R, Erdoğdu MY. Göç ve çocuk suçluluğu, *Aile ve Toplum,* 2011, 3(9): 79-90.

89. Şahin C. Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme, *G.Ü.Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2013, 21(2): 57-67.

90. Salı J, Balaban M, Fatme F. 1989 Bulgaristan göçmenlerinin kültürlerarası iletişim pratikleri: Eskişehir örneği, *Selçuk İletişim,* 2012, 8 (3): 5-34.

91. Koydemir S, Schütz A. Almanya'daki Türk göçmenlerde yaşam doyumu: Kültürel kimlik ve benlik kurgularının rolü, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 2014, 5 (42): 208-220.

92. Ekşi A. Sığınmacı ve göçmenlerde psikopatoloji, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2015, 13 (3): 215-221.

93. Şeker D, Uçan G. Göç sürecinde kadın, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, 1(14): 199-214.

94. Polat G. İç göçün çocuk ruh sağlığına etkisi ve sosyal hizmet müdahalesi, *Toplum ve Sosyal Hizmet, 2007,* 18(1): 89-106.

95. Gökşen C. Göç ve matem, Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu, Balıkesir, 2010, 381-417.

96. Can Y. Göç ve Kent: 1989'dan Günümüze Göç Eden İnsanların Kent Adaptasyonu Diyarbakır Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2011.

97. Armaner N. Batı Almanya'da Türk işçi çocuklarının psiko-sosyal sorunları, *Eğitim ve Bilim,* 1982, 7(37): 21-26.

98. Aydın C. Göçmenlerin karşılaştıkları ve neden oldukları bazı psikolojik sorunlar ve çözüm önerileri üzerine bir analiz, 2nd International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences, İstanbul, 2017, 304.

99. İnan R. Bir Göç Masalı ve Bir Göç Paradoksu: Berci Kristin Çöp Masalları, Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir, 2010, 475-496.

100. Aksoy E. Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak Türk öğrencilerin kimlik algılamaları ve buna bağlı olarak karşılaştıkları ayrımcılık sorunları, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2010, 36: 7-38.

101. Ünal S. Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi, *ZFWT*, 2014, 6(3): 65-89.

102. Kuşdil ME. Göçün incelenmesinde sosyal psikolojik bakışın önemi: Bulgaristan göçmenleri örneği, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 2014, 12(48): 149-168.

103. Sevinçok L. *Şizofreni Etiyolojisinde Psikososyal Nedenler*, Şizofreni Dizisi, 1: 5-10.

104. Tuzcu A, Bademli K.Göçün psikososyal boyutu, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 2014, 6 (1): 56-66.

105. Alper Y, Bayraktar E, Karaçam Ö. *Herkes İçin Psikiyatri*, İstanbul, Era Yayıncılık, 1997:103.

106. Öztürk MO. *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları,* Ankara, Nobel Tıp Kitapevleri, 2001.

107. Göğüş AK. *Depresyonun Klinik Belirtileri.* Duygudurum Dizisi, 1, 2000: 33-39.

108. Köroğlu E. *Depresyon Nedir? Nasıl Baş Edilir?*, Ankara, Hekimler Yayın Birliği, 2006.

109. Blackburn IM. *Depresyon ve Başa Çıkma Yolları*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993.

110. Murray CJL, Lopez AD. Global mortality, disability, and the contribution of risk factors: Global burden of disease study, *Lancet,* 1997, 349: 1436- 1442.

111. Göktürk Ü. *Çocuk ve Ergenlerde Depresif Bozukluklar,* Eser Ö,(Çeviri Editörü) Polvan (Ed), *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi*, İstanbul, Nobel Tıp Kitapevleri, 2000: 102.

112. Çuhadaroğlu ÇF. Taşğın E. Ergenlerde major depresyon: Risk etkenleri, koruyucu etkenler ve dayanıklılık, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2006,13 (2), 87.

113. Kayaalp ML. Çocuk ve ergende depresyon, Depresyon, Somatizasyon ve Psikiyatrik Aciller Sempozyumunda Sözlü Bildiri Olarak Sunulmuştur, İstanbul, 1999.

114. Öy B. Çocuk ve ergenler de depresyon epidemiyolojisi ve risk etkenleri, *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi,* 1995, 2 (1): 40-45.

115. Calles JL. Depression in children and adolescents, *Prim. Care Clin.Office Pract.*,2007, 34: 243–258.

116. Göğüş AK. Depresyonun klinik belirtileri, *Duygudurum Dizisi*, 2000, 1: 39-33.

117. Yavuzer H. *Anne Baba ve Çocuk*, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1999.

118. Şahin HN, Rugancı RN. *Depresyonla Başaçıkma Yolları,* İstanbul, Remzi Kitapevi, 1992.

119. Elmacı F. Parçalanmış ve bütünlüğünü koruyan aileye sahip ergenlerin depresyon vebuyum düzeylerinde sosyal desteğin rolü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2001.

120. Kabakçı E. Üniversite öğrencilerinde sosyotrapik/otonomik kişilik özellikleri, yaşam olayları ve depresif belirtiler, *Türk Psikiyatri Dergisi,* 2001, 12 (4).

121. Mazza JJ, Fleming CB, Abbott RD, Haggerty KP, Catalano RF. Identifying trajectories of adolescents' depressive phenomena: An examination of early risk factors, *Journal Youth Adolescence*, 39 (6): 579-593.

122. Bailey MK, Zauszniewski JA, Heinzer MM, Hemstrom-Krainess M. Patterns of depressive symptoms in children, *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 2009: 20 (2), 86–95.

123. Roberts C, Bishop B.Depression. In T.P.Gullotta ve G.R.Adams (Eds.), Handbook of Adolescent Behavioral Problems, *Evidence-Based Approaches to Prevention and Treatment*, Chapter ,2005, 10: 205-230.

124. Tompson MC, Boger KD.Treatment strategies for depression in youth. In J.L.Matson, F.Andrasik ve M.L.Matson (eds). *Treating childhood psychopathology and developmental disabilities,* , 2009, 8:221-252.

125. Volkan V.Depressive states and their treatment, London, *Jason Aronson Inc,* 1985.

126. Abramson LY, Seligman MEP, Teasdale JD. Learned helplessness in humans: critique and reformulation, *Journal of Abnormal Psychology,* 1978, 87: 49-74.

127. Peterson C, Seligman MEP. Causal explanations as a risk factor for depression: Theory and evidence, *Psychological Review*, 1984, 91: 347-374.

128. Abramson LY, Metalsky FI, Alloy LB. Hopelessness depression: A theory based subtype of depression.*Psychological Review*, 1989, 96(2), 358- 372.

129. Beck AT, Rush AJ, Shaw BE, Emery G.Cognitive therapy of depression, New York: Guilford, 1979.

130. Tuzgöl DM. Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2007,2 (22): 133.

131. Diener E. Subjective well-being.*Psychological Bulletin,* 1984, 95 (3): 542–575.

132. Yetim Ü. Toplumdan bireye mutluluk resimleri, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2001, 1.

133. Baykoçak C. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Sorunları ve Tükenmişlik Düzeyleri (Bursa İli Uygulaması), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2002.

134. Aydın K. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri Ve Tükenmişliği Etkileyen Bazı Faktörlerin İncelenmesi Aksaray İl Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, 2004.

135. Yetim Ü. Kişisel Projelerin Organizasyonu ve Örüntüsü Açısından Yaşam Doyumu, Doktora Tezi, İzmir, Ege Üniversitesi, 1991.

136. Huebner ES. Research on assesment of life satisfaction of children and adolsecents, *Social Indicators Research*, 2004, 66: 3–33.

137. Zullig KJ, Pun SM, Huebner ES. Life satisfaction, dieting behavior, and weight perceptions among college students, *Applied Research in Quality of Life*, 2007,2: 17–31.

138. Oishi S, Diener EF, Lucas RE, Suh EM. Cross-cultural variations in predictors of life satisfaction: Perspectives from needs and values, *Personality and Social Psychology Bulletin,* 1999, 25(8): 980-990.

139. Oliva A, Arranz E. Sibling relationships during adolescence, *European Journal of Developmental Psychology*, 2005, (2)3: 253-270.

140. Ünsal Y. Kişisel Projelerin Organizasyonu ve Örüntüsü Açısından Yaşam Doyumu, Sosyal Bilimler Ensitütüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir: Eğe Üniversitesi, 1991.

141. Karasar, N. Bilimsel Araştırma Yöntemi, 7.Basım, Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., Ankara, 1995: 81.

142. Hisli N. Beck depresyon envanterinin geçerliği üzerine bir çalışma.*Psikoloji Dergisi*, 6(2), 1988: 118- 122.

143. Diener E, Emmons RA, Larsen RJ, Griffin S. The Satisfaction With Life Scale, *Journal of Personality Assessment*, 1985, 49(1): 71-7

144. Köker S. Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1991.

145. Bahadır H, Uçku R. İzmir'in Bir Mahallesinde Yaşayan 6-17 Yaş Arasındaki Suriyeli Çocukların Çalışma Durumları ve Çalışma Durumlarını Etkileyen Etmenler, *Dokuz Eylül Tıp Fakültesi*, 2016, 30(3): 117-124.

146. Amorim A, Badrinath S, Samouiller S, Murray U.ILO, International Programme on the Elimination of Child Labour.Gender equality and child labour: a participatory tool for facilitators, 2004.

147. Lordoğlu K, Aslan M. Görünmeyen Göçmen Çocukların İşçiliği: Türkiye'de ki Suriyeli Çocuklar, *Çalışma ve Toplum,* 2: 715-733.

148. Kireçdağ N. Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler, *Mesleki Sağlık ve Güvenlik,* 2017, 29-35.

149. Harunoğulları M. Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği, Göç Dergisi, 2016, 3(1): 29-63.

150. AFAD. *Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri,* Ankara, 2014.

151. Yıldırım D.Türkiye'de Bulunan Genç Adölesan Dönemindeki Sığınmacıların Psikososyal Sorunları Ve Sosyal Hizmet Müdahalesi, Sosyal Bilimler Enstütisi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2010.

152. Kahya NÖ, Türkmen E, Gül SS. Türkiye'de emeğin en savunmasız hali: Şanlıurfa'da Suriyeli mülteci çocuk işçi olmak, *Çalışma ve Toplum,* 2: 2019.

153. Atasü TR. Göç ve sermaye ilişkisi ve Türkiye'de göçmen çocuk emeği, *DİSKAR Enstitüsü İşçi Sınıfı ve Göç Bülteni,* 2015, 4:116-126.

154. Yalçın, S. Hatay ve Urfa'da yaşayan çocukların eğitim ve çalışma durumları, *Hayata Destek İnsani Yardım Derneği Yayını,* 2016, 31-34.

155. Karaman B, Özçalık M. *Türkiye'de gelir dağılımı eşitsizliğinin bir sonucu: Çocuk işgücü. Yönetim ve Ekonomi,* 2007, 14(1): 25-41.

156. Karaman HB. Göçmen Ortaokul Öğrencilerindeki Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Sosyal Destek ve Depresyon Durumlarının İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2018.

157. Gündoğar D, Gül SS, Uskun E, Demirci S, Keçeci D.Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordayan etkenlerin incelenmesi, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2007, 10: 14-27.

158. Örkün Ü.Tekstil Sektörü Mavi Yaka Çalışanlarının Yaşam Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin İç Doyumu Tarafından Yordanması, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversites, 2011.

159. Kabasakal Z, Uz-Baş A. Öğretmen adaylarında yaşam doyumunun yordayıcısı olarak problem çözme becerileri, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2013, 2(1):27-35.

160. Betancourt TS, Newnham EA, Layne CM, Kim S, Steinberg AM, Ellis H, Birman D. Trauma history and psychopathology in war-affected refugee children referred for trauma-related mental health services in the United States, *Journal of Traumatic Stress*, 2012, 25: 682-690, doi: 10.1002/jts.21749.

161. Joshonloo M, Afshari S. Big five personality traits and self-esteem as predictors of life satisfaction in iranian Muslim Üniversity students, *Journal of Happiness Studie*, 2009, 12(1):105-113.

162. Dorahy MJ, Lewis CA, Schumaker JF, Akuamoah-Boateng R, Duze MC, Sibiya TE. Depression and life satisfaction among Australian, Ghanaian, Nigerian, Northern Irish, and Swazi University Students, *Journal of Social Behavior and Personality*, 2000, 15(4):569–580.

163. Çicek E. Savaş Nedeni İle Suriye'den Türkiye'ye Göç Eden Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumu ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarındaki Değişimleri, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, 2015.

164. Bronstein I, Montgommery P, Ott E.Emotional and behevioural problems amongst Afghan unaccompanied aslyum-seeking children: results from a largescale cross-sectional study, *European Child & Adolescent Psychiatry*, 2013, 22: 285294.doi: 10.1007/s00787-012-0344-z.

165. Derluyn I, Broekaert E.Different perspectives on emotional and behevioural problems in unaccompained refugee children and adolescent, *Ethnicity & Health*, 2007, 12 (2): 141-162, doi: 10.1080/1355780601002296.

166. Neto F. Satisfaction with life among adolescents from immigrant families in Portugal.Journal of Youth and Adolescence, 2001, 30 (1): 53-67.

167. Hodes M, Jagdev D, Chandra N, Cunnif A. Risk and resilience for psychological distress amongst unaccompanied aslyum seeking adolescents, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2008, 49(7):723-732, doi: 10.1111/j.1469-7610.2008.01912.x.

168. Koltveit S, Lange-Nielsen II, Thabet AAM, Dyregrov A, Pallasen S, Johnsen TB, Laberg JC.Risk factors for PTSD, anxiety and depression among adolescent in Gaza, *Journal of Traumatic Stress*, 2012, 25: 164-170, doi: 10.1002/jts.21680.

169. Jabbar SA, Zaza HI.Impact of conflict in Syria on Syrian children at the Zaatari refugee camp in Jordan, *Early Child Development and Care*, 2014, 184, 9(10): 1507-1530, doi: 10.1080/03004430.2014.916074.

170. Park N. Life satisfaction among Korean children and youth a developmental perspective, *School Psychology International*, 2005, 26(2):209-223.

171. Karam EG, Fayyad J, Karam AN, Melhem N, Mneimneh Z, Dimassi H, Tabet CC.Outcome of depression and anxiety after war: A prospective epidemiologic study of children and adolescents, *Journal of Traumatic Stress*, 2014, 27: 192-199, doi: 10.1002/jts.21895.

172. Çivitçi A. Çok boyutlu öğrenci yaşam doyumu ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7 (26): 51-60.

173. Uğurlu N, Akça L, Acartürk C. An art therapy intervention for symptoms of post-traumatic stres, depression and anxiety among Syrian refugee children, *Vulnerable Children and Youth Studies*, 2016, 11(2): 89-112, doi: 10.1080/17450128.2016.1181288.

8. EKLER

Ek-1. Demografik Bilgi Formu

Bu bilgi formu tezli yüksek lisansım çerçevesinde gerçekleşen bir araştırmada kullanılmak üzere sizler hakkında bilgi edinmek amacıyla hazırlanmıştır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz; istenilen bilgileri yazınız, size uygun olanı işaretleyiniz. Bütün soruları cevaplandırmanız araştırmanın güvenirliği açısından önem taşımaktadır. Bu bilgiler araştırma dışında hiçbir amaç için kullanılmayacaktır, başkalarıyla paylaşılmayacaktır. İçten cevaplarınız ve katılımınız için teşekkür eder, hayatınızda başarılar dilerim.

1) Cinsiyetiniz

A) kız B) erkek

2) Yaşınız

A) 15 (2004 doğumlu) B) 16 (2003 doğumlu) C) 17 (2002 doğumlu)

3) Kaç kardeşiniz var?

A) Kardeşim yok B) 1 veya 3

C) 3 veya 5 kardeş D) 5 veya daha fazla

4) Kaç yıldır Türkiye'de yaşamaktasınız?

A)1 B)2 C)3 D) 4 ve üstü

5) Sizin öğrenim durumunuz nedir?

A)Okula gitmiyorum

B) Okuma yazma bilmiyorum

C) İlkokul terk

D) İlkokul mezunu

E) Ortaokul terk

F) Ortaokul mezunu

G) Lise devam

H) Lise terk

I) Lise terk

6) Annenizin öğrenim durumu nedir?

A) Okuma yazma bilmiyor

B) İlkokul terk

C) İlkokul mezunu

D) Ortaokul terk

E) Ortaokul mezunu

F) Lise terk

G) Lise mezunu

H) Üniversite terk

I) Üniversite mezunu

7) Anneniz çalışıyor mu?

A) Evet B) Hayır

8) Evetse nerede çalışıyor……

9) Babanızın öğrenim durumu nedir?

A) Okuma yazma bilmiyor

B) İlkokul terk

C) İlkokul mezunu

D) Ortaokul terk

E) Ortaokul mezunu

F) Lise terk

G) Lise mezunu

H) Üniversite terk

I) Üniversite mezunu

10) Babanız çalışıyor mu?

A) Evet B)Hayır

11)Evetse nerede çalışıyor……

12) Ailenizin ortalama aylık geliri ne kadar?

A) 650 TLye kadar

B) 651 TL-1200 TL

C) 1201 TL -2000 TL

D) 2001 -3000TL

E) 3001 TL den fazla

13) Siz çalışıyor musunuz, çalışıyorsanız ne kadar süredir?

A)6 ay B)1 Yıl C)2 yıl D) 3 ve üzeri

14)Nerede çalışıyorsunuz?

A)Terzi B)Mobilyacı C)Camcı D)Kaynakçı
E)Diğer……..

15)Kazandığın parayla kendine bir şeyler alıyor musun?

A)Evet B)Hayır

16)Çalıştığınız yerde şiddet görüyor musunuz?

A)Evet B)Hayır

17)Ailenizden şiddet görüyor musunuz?

A)Evet B)Hayır

18)Alkol (bira,rakı v.s..) kullanıyor musun?

A)Evet B)Hayır

19)Uyuşturucu madde(eroin,kokain,bonzai v.s..) kullanıyor musun?

A)Evet B)Hayır

20)Türkiye'de yaşamaktan mutlu musun?

……
……
……

21)Suriye'ye dönmek ister misin?

……
……
……

22)Türkiye'de ki hayallerin nelerdir, Türkiye'de ne yapmak istersin?

Ek-2. Beck Depresyon Ölçeği

Bu form son bir (1) hafta içerisinde kendinizi nasıl hissettiğinizi araştırmaya yönelik 21 maddeden oluşmaktadır. Her maddenin karşısındaki dört cevabı dikkatlice okuduktan sonra, size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir.

1 (0) Üzgün ve sıkıntılı değilim.
(1) Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissediyorum.
(2) Hep üzüntülü ve sıkıntılıyım. Bundan kurtulamıyorum.
(3) O kadar üzgün ve sıkıntılıyım ki, artık dayanamıyorum.

2 (0) Gelecek hakkında umutsuz ve karamsar değilim.
(1) Gelecek için karamsarım.
(2) Gelecekten beklediğim hiçbir şey yok.
(3) Gelecek hakkında umutsuzum ve sanki hiçbir şey düzelmeyecekmiş gibi geliyor.

3 (0) Kendimi başarısız biri olarak görmüyorum.
(1) Başkalarından daha başarısız olduğumu hissediyorum.
(2)Geçmişe baktığımda başarısızlıklarla dolu olduğunu görüyorum.
(3) Kendimi tümüyle başarısız bir insan olarak görüyorum.

4 (0) Her şeyden eskisi kadar zevk alıyorum.
(1) Birçok şeyden eskiden olduğu gibi zevk alamıyorum.
(2) Artık hiçbir şey bana tam anlamıyla zevk vermiyor.
(3) Her şeyden sıkılıyorum.

5 (0) Kendimi herhangi bir biçimde suçlu hissetmiyorum.
(1) Kendimi zaman zaman suçlu hissediyorum.
(2) Çoğu zaman kendimi suçlu hissediyorum.
(3) Kendimi her zaman suçlu hissediyorum.

6 (0) Kendimden memnunum.
(1) Kendimden pek memnun değilim.
(2) Kendime kızgınım.
(3) Kendimden nefrete ediyorum.

7 (0) Başkalarından daha kötü olduğumu sanmıyorum.
(1) Hatalarım ve zayıf taraflarım olduğunu düşünüyorum.
(2) Hatalarımdan dolayı kendimden utanıyorum.
(3) Her şeyi yanlış yapıyormuşum gibi geliyor ve hep kendimi kabahatli buluyorum

8 (0) Kendimi öldürmek gibi düşüncülerim yok.
(1) Kimi zaman kendimi öldürmeyi düşündüğüm oluyor ama yapmıyorum.
(2) Kendimi öldürmek isterdim.
(3)Fırsatını bulsam kendimi öldürürüm.

9 (0) İçimden ağlamak geldiği pek olmuyor.
(1) Zaman zaman içimden ağlamak geliyor.
(2) Çoğu zaman ağlıyorum.
(3) Eskiden ağlayabilirdim ama şimdi istesem de ağlayamıyorum

10 (0) Her zaman olduğumdan daha canı sıkkın ve sinirli değilim.
(1) Eskisine oranla daha kolay canım sıkılıyor ve kızıyorum.
(2) Her şey canımı sıkıyor ve kendimi hep sinirli hissediyorum.
(3) Canımı sıkan şeylere bile artık kızamıyorum.

11 (0) Başkalarıyla görüşme, konuşma isteğimi kaybetmedim.

(1) Eskisi kadar insanlarla birlikte olmak istemiyorum.
(2) Birileriyle görüşüp konuşmak hiç içimden gelmiyor.
(3) Artık çevremde hiç kimseyi istemiyorum.

12 (0) Karar verirken eskisinden fazla güçlük çekmiyorum.
(1) Eskiden olduğu kadar kolay karar veremiyorum.
(2) Eskiye kıyasla karar vermekte çok güçlük çekiyorum.
(3) Artık hiçbir konuda karar veremiyorum.

13 (0) Her zamankinden farklı göründüğümü sanmıyorum.
(1) Aynada kendime her zamankinden kötü görünüyorum.
(2) Aynaya baktığımda kendimi yaşlanmış ve çirkinleşmiş buluyorum.
(3) Kendimi çok çirkin buluyorum.

14 (0) Eskisi kadar iyi iş güç yapabiliyorum.
(1) Her zaman yaptığım işler şimdi gözümde büyüyor.
(2) Ufacık bir işi bile kendimi çok zorlayarak yapabiliyorum.
(3) Artık hiçbir iş yapamıyorum.

15 (0) Uykum her zamanki gibi.
(1) Eskisi gibi uyuyamıyorum.
(2) Her zamankinden 1-2 saat önce uyanıyorum ve kolay kolay tekrar uykuya dalamıyorum.
(3) Sabahları çok erken uyanıyorum ve bir daha uyuyamıyorum.

16 (0) Kendimi her zamankinden yorgun hissetmiyorum.
(1) Eskiye oranla daha çabuk yoruluyorum.
(2) Her şey beni yoruyor.
(3) Kendimi hiçbir şey yapamayacak kadar yorgun ve bitkin hissediyorum.

17 (0) İştahım her zamanki gibi.
(1) Eskisinden daha iştahsızım.
(2) İştahım çok azaldı.
(3) Hiçbir şey yiyemiyorum.

18 (0) Son zamanlarda zayıflamadım.
(1) Zayıflamaya çalışmadığım halde en az 2 Kg verdim.
(2) Zayıflamaya çalışmadığım halde en az 4 Kg verdim.
(3) Zayıflamaya çalışmadığım halde en az 6 Kg verdim

19 (0) Sağlığımla ilgili kaygılarım yok.
(1) Ağrılar, mide sancıları, kabızlık gibi şikâyetlerim oluyor ve bunlar beni tasalandırıyor.
(2) Sağlığımın bozulmasından çok kaygılanıyorum ve kafamı başka şeylere vermekte zorlanıyorum.
(3) Sağlık durumum kafama o kadar takılıyor ki, başka hiçbir şey düşünemiyorum.

20 (0) Sekse karşı ilgimde herhangi bir değişiklik yok.
(1) Eskisine oranla sekse ilgim az.
(2) Cinsel isteğim çok azaldı.
(3) Hiç cinsel istek duymuyorum.

21 (0) Cezalandırılması gereken şeyler yapığımı sanmıyorum.
(1)Yaptıklarımdan dolayı cezalandırılabileceğimi düşünüyorum.
(2) Cezamı çekmeyi bekliyorum.
(3) sanki cezamı bulmuşum gibi geliyor.

Ek-3. Yaşam Doyumu Ölçeği

Aşağıda 5 cümle ve her bir cümlenin yanında da cevaplarınızı işaretlemeniz için 1'den 7'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümlenin yanındaki rakamlardan yalnız bir tanesini daire içine alarak işaretleyiniz. Bu şekilde 5 cümlenin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz.

1.Kesinlikle katılmıyorum

2.Katılmıyorum

3.Kısmen katılmıyorum

4.Kararsızım

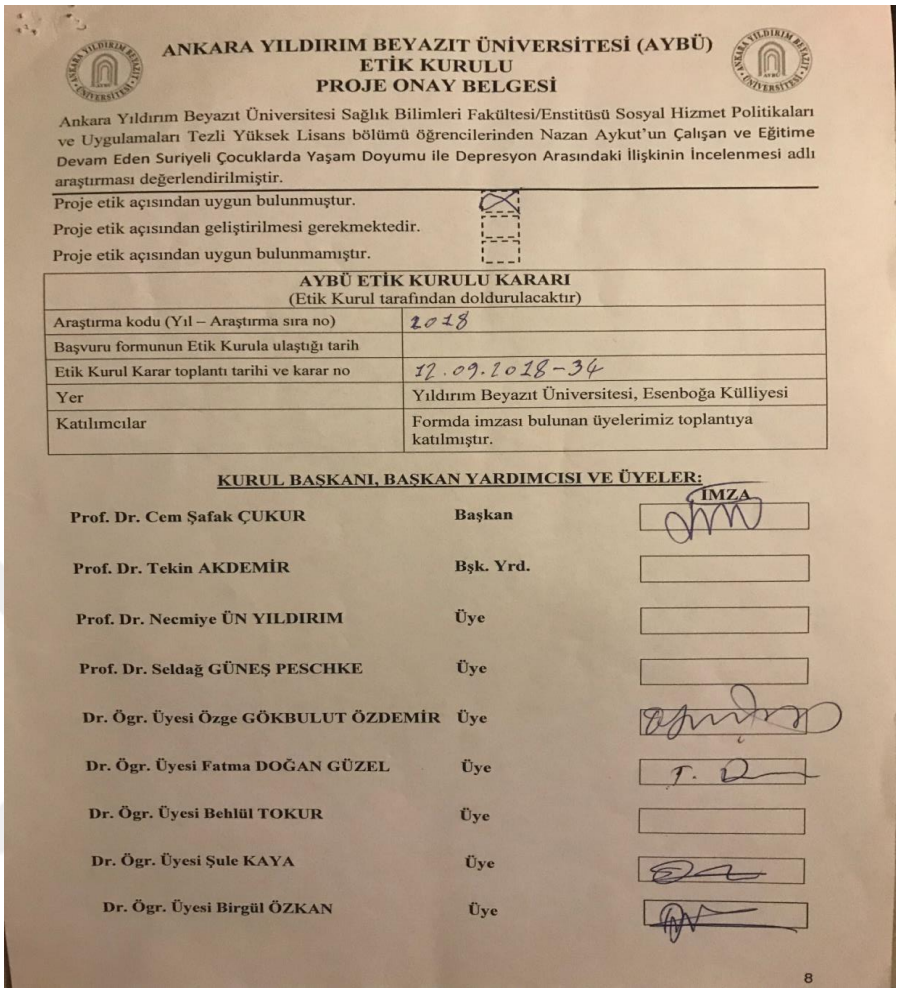
5.Kısmen katılıyorum

6.Katılıyorum

7. Kesinlikle katılıyorum

Hayatım bir çok yönden idealimdekine yakın							
Hayat şartlarım mükemmel							
Hayatımdan memnunum							
Hayatımdan şimdiye kadar istediğim önemli şeyleri elde ettim							
Eğer hayata yeniden başlasaydım hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim							

Ek-4. Etik Kurul Onayı

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ)
ETİK KURULU
PROJE ONAY BELGESİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi/Enstitüsü Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans bölümü öğrencilerinden Nazan Aykut'un Çalışan ve Eğitime Devam Eden Suriyeli Çocuklarda Yaşam Doyumu ile Depresyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi adlı araştırması değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur. [X]
Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir. [ ]
Proje etik açısından uygun bulunmamıştır. [ ]

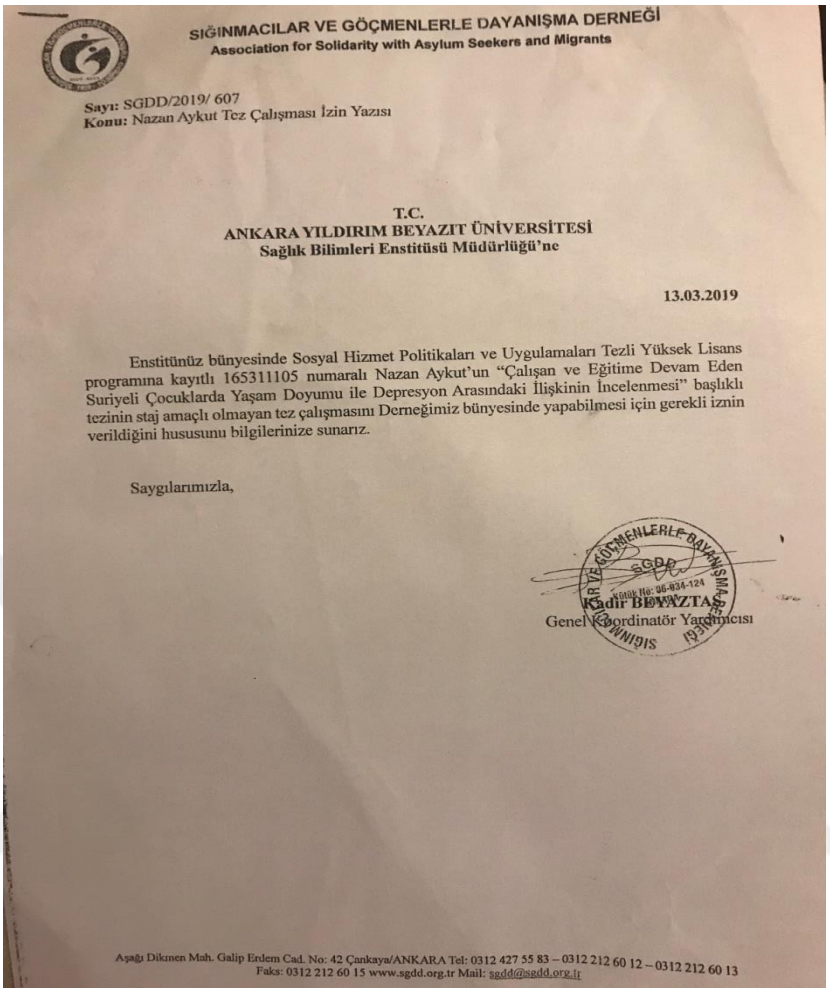
AYBÜ ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	2018
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	12.09.2018-34
Yer	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

KURUL BAŞKANI, BAŞKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:

		İMZA
Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	Başkan	
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR	Bşk. Yrd.	
Prof. Dr. Necmiye ÜN YILDIRIM	Üye	
Prof. Dr. Seldağ GÜNEŞ PESCHKE	Üye	
Dr. Ögr. Üyesi Özge GÖKBULUT ÖZDEMİR	Üye	
Dr. Ögr. Üyesi Fatma DOĞAN GÜZEL	Üye	
Dr. Ögr. Üyesi Behlül TOKUR	Üye	
Dr. Ögr. Üyesi Şule KAYA	Üye	
Dr. Ögr. Üyesi Birgül ÖZKAN	Üye	

8

Ek-5. Araştırmanın Yapılması İçin Gerekli İzin Yazısı

SIĞINMACILAR VE GÖÇMENLERLE DAYANIŞMA DERNEĞİ
Association for Solidarity with Asylum Seekers and Migrants

Sayı: SGDD/2019/ 607
Konu: Nazan Aykut Tez Çalışması İzin Yazısı

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

13.03.2019

Enstitünüz bünyesinde Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans programına kayıtlı 165311105 numaralı Nazan Aykut'un "Çalışan ve Eğitime Devam Eden Suriyeli Çocuklarda Yaşam Doyumu ile Depresyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı tezinin staj amaçlı olmayan tez çalışmasını Derneğimiz bünyesinde yapabilmesi için gerekli iznin verildiğini hususunu bilgilerinize sunarız.

Saygılarımızla,

SIĞINMACILAR VE GÖÇMENLERLE DAYANIŞMA DERNEĞİ SGDD Evrak No: 06-934-124
Kadir BEYAZTAŞ
Genel Koordinatör Yardımcısı

Aşağı Dikmen Mah. Galip Erdem Cad. No: 42 Çankaya/ANKARA Tel: 0312 427 55 83 – 0312 212 60 12 – 0312 212 60 13
Faks: 0312 212 60 15 www.sgdd.org.tr Mail: sgdd@sgdd.org.tr

Ek-6. Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER
Adı- Soyadı: Nazan AYKUT
Doğum Tarihi: 18.3.1991
Doğum yeri: Muş
Medeni Durumu: Bekar
Uyruğu: T.C
Adres: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara
Tel: 5416477122
E-mail: ddm_akrsu@hotmail.com
EĞİTİM
Lise: Rekabet Kurumu Lisesi
Lisans: Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü
YABANCI DİL BİLGİSİ
İngilizce: Orta
ÜYE OLUNAN MESLEKİ KURULUŞLAR
Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHUDER)